

Вісник Національного банку України

8/2008

Щомісячний науково-практичний журнал
Національного банку України

Видається з березня 1995 року № 8 (150) ♦ Серпень 2008

Здано до друку 30.07.2008 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

КІРЄВ О.І. (голова), БУРЯК С.В., БАЖАЛ Ю.М., ГАЙДАР Є.Т., ГАЛЬ В.М., ГАЛЬЧИНСЬКИЙ А.С., ГЕСЦЬ В.М., ГРЕБЕНІК Н.І., ГРУШКО В.І., ДОМБРОВСЬКИЙ Марек, ІПАРІОНОВ А.М., КРАВЕЦЬ В.М., КРОТЮК В.Л.,	КРЮЧКОВА І.В., ЛАНДІНА Т.В., МАТВИЄНКО В.П., МЕЛЬНИЧУК М.О., МІЩЕНКО В.І., МОРОЗ А.М., ОСАДЕЦЬ С.С., ПАЛАМАРЧУК А.Б., ПАСІЧНИК В.В., ПАТРИКАЦ Л.М., ПЕТРИК О.І., ПОДОЛІВ І.В., РАЄВСЬКИЙ К.Є., РИЧАКІВСЬКА В.І.,	САВЛУК М.І., САВЧЕНКО А.С., СЕНИЦЬ П.М., СМОВЖЕНКО Т.С., ФЕДОСОВ В.М., ХОФМАНН Лутц, ШАРОВ О.М., ШЕВЦОВА О.Й., ШЛАПАК О.В., ШУМИЛО І.А., ЮЩЕНКО В.А., ЯРЕМЕНКО С.О., ЯЦЕНЮК А.П.
--	---	--

РЕДАКЦІЯ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ НБУ

Головний редактор	ПАТРИКАЦ Л.М.
Заступник головного редактора	КРОХМАЛЮК Д.І.
Начальник відділу з випуску журналу "Вісник НБУ"	ПАПУША А.В.
Заступник начальника відділу — редактор з питань діяльності банків України, інформаційно-програмною забезпечення та розрахунків	ЗАЄЦЬ О.С.
Редактор з питань валютного регулювання та міжнародних банківських зв'язків	ПАЦЕРА М.М.
Редактор з питань законодавчого забезпечення діяльності банків та економічної освіти	ПІДВИСОЦЬКИЙ Р.В.
Відповідальний секретар	ЛІПІНСЬКА С.М.
Головний художник	КОЗИЦЬКА С.Г.
Літературний редактор	КУХАРЧУК М.В.
Дизайнери:	ПЛАТОНОВА Н.Г., ХАРУК О.В.
Коректор	СІЛЬВЕРСТОВА А.І.
Оператор	ЛИТВИНОВА Н.В.
Реклама і розповсюдження:	ГРИЦЕНКО М.Р., НЕВСЬКИЙ Д.О.
Фото:	НЕГРЕБЕЦЬКИЙ В.С., СУЗАНСЬКА В.Ю.
Черговий редактор	ПАПУША А.В.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ

просп. Науки, 7, Київ-28, 03028, Україна
тел./факс: (044) 524-96-25
тел.: (044) 527-39-44, 527-38-06, 525-38-25
E-mail: litvinova@bank.gov.ua
http://www.bank.gov.ua

Журнал зареєстровано Держкомвидавом України 09.06.1994 р., свідоцтво КВ № 691

Засновник і видавець: Національний банк України.

Адреса: вул. Інститутська, 9, Київ-8, 01008, Україна

Журнал рекомендовано до друку Вченою радою Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана

Публікації в журналі Вищою атестаційною комісією України визнано фаховими
Видається у комплекті з додатком "Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності"

Передплатний індекс 74132

Дизайн: Редакція періодичних видань НБУ

Надруковано з готового оригінал-макета відділом видавничого обслуговування
Господарсько-експлуатаційного управління НБУ

Адреса друкарні:
просп. Науки, 9, Київ-28, 03028, Україна
Формат 60 × 90 / 8. Друк. офсетний. Фіз. друк. арк. 8.0
Умовн. друк. арк. 9.0. Обл.-вид. арк. 9.3
Тираж 2000 прим.

При передруку матеріалів, опублікованих у журналі, посилання на "Вісник Національного банку України" обов'язкове. Редакція може публікувати матеріали в порядку обговорення, не поділяючи думку автора. Відповідальність за точність викладених фактів несе автор, а за зміст рекламних матеріалів — рекламодавець.

© Вісник Національного банку України, 2008

ЗМІСТ

ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК

Із днем народження, Українська державо!	2
Державні нагороди України	29

МАКРОЕКОНОМІКА

С.Аржевітін Роль держави у структурній перебудові економіки	3
---	---

НУМІЗМАТИКА І БОНІСТИКА

Про введення в обіг пам'ятних монет "Рак"	9
В.Сузанська Визначено кращі монети року	23
Про введення в обіг ювілейної монети "Роман Шухевич"	56
Про введення в обіг ювілейної монети "850 років м. Снятину"	56

ФІНАНСИ, БІЗНЕС, СОЦІУМ

Л.Волошок, І.Царик Соціальна відповідальність банків та необхідність впливу на неї держави	10
А.Папуша Гроші і люди: війна чи мир?	22
Л.Патрікац Корпоративна соціальна відповідальність: мода, феномен чи обов'язковий елемент громадянського суспільства?	38

ВАЛЮТНИЙ РИНОК

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється Національним банком України один раз на місяць (за червень 2008 року)	13
Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється Національним банком України щоденно (за червень 2008 року)	14

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК

О.Значкова Зменшення корисності основних засобів та нематеріальних активів	16
--	----

ФІНАНСОВИЙ РИНОК

Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України у червні 2008 року	25
О.Берегуля Чинники підвищення конкурентоспроможності банку на ринку іпотечного кредитування	42

БАНКИ УКРАЇНИ

І.Волошин Прогноз впливу кредитного ризику на ліквідність і процентні надходження банку	26
О.Гринько, В.Хохлов Прогнозування ресурсів банківських установ	30
Основні показники діяльності банків України на 1 липня 2008 року	37
О.Засць Європейський досвід – опора й путівник для банківської системи України на шляху інтеграції у світовий фінансовий простір	45
Офіційний список банків України, включених до Державного реєстру банків	60
Банки, вилучені з Державного реєстру банків України (24.06.1992 р. – 01.07.2008 р.)	67
Динаміка фінансового стану банків України на 1 липня 2008 року	70

НОВІ КНИГИ

О.Шевцова Анатомія фінансового моніторингу	49
--	----

ВАЛЮТНО-КУРСОВА ПОЛІТИКА

О.Мелих Валютно-курсова політика та її вплив на фінансову безпеку держави	50
---	----

БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ

А.Журков Національна система масових електронних платежів: огляд розвитку у другому кварталі 2008 року	57
--	----

ФОНДОВИЙ РИНОК

Ринок державних цінних паперів України у червні 2008 року	69
---	----

АНОТАЦІЇ	72
----------	----

ІЗ ДНЕМ НАРОДЖЕННЯ, УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВО!

Наче вчора те було: до сесійної зали Верховної Ради під бурхливі аплодисменти народних обранців вперше внесли жовто-блакитний Державний прапор, під покровом якого урочисто проголосили незалежність молодій державі Україна.

А вже ровесники цих доленосних подій обирають самостійну дорогу в доросле життя. Бо ж 17 років для людини — це пора зрілості, а для країни — пора колискового дитинства. І від того, як ми її виколисаємо, залежатиме, яким шляхом розвитку вона піде.

Чи дійсно стане наша держава вільною і незалежною, чи буде на правах пасербиці — сировинним придатком заможних країн, ринком дешевої робочої сили.

Роки, що минули з тої пори, свідчать: попри неминучі дитячі хвороби росту, наша країна поступово, але впевнено утверджує себе як суверенна демократична держава, котру визнають і поважають у світі. Яскравим свідченням цього є, зокрема, вступ до Світової організації торгівлі.

Нині можна з гордістю сказати, що за 17 років існування наша незалежність уже впевнено крокує правильним курсом. І патріотичним обов'язком кожного з нас є щоденний внесок — по цеглинці, по піщинці — в її розбудову.

Тільки тоді і на нашу вулицю прийде справжнє свято — День Незалежності України.

Слава Україні!

До 17-річчя незалежності України/

Роль держави у структурній перебудові економіки

РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ НА ЕКСТЕНСИВНІЙ ОСНОВІ ВИЧЕРПАВ СЕБЕ

Протягом останніх років вітчизняна економіка демонструє досить високі темпи зростання. Починаючи з 2000 року поліпшуються основні макроекономічні показники. Так, протягом 2006-го приріст ВВП становив 7.1%, а в 2007 р. — 7.3%. Приріст промислового виробництва становив відповідно 6.2, та 10.2%. Випереджачими темпами зростають капіталовкладення в економіку, а також доходи населення.

Але виникають питання: за рахунок яких чинників удалося забезпечити такий динамічний розвиток економіки і наскільки він буде стабільним та довготривалим?

На жаль, аналіз свідчить, що високі показники досягнуто на екстенсивній основі. Тобто завдяки використанню виробничих потужностей, створених ще в колишньому СРСР, за рахунок збільшення навантаження на них за відносно невеликих обсягів їх модернізації та зростання, а не на основі структурної перебудови економіки, впровадження новітніх технологій, оновлення основних фондів. Це означає, що високі показники економічного зростання отримано не в результаті зростання продуктивності праці, впровадження енергозберігаючих технологій, приросту конкурентоспроможної продукції, а переважно завдяки сприятливій внутрішній та зовнішній кон'юктурі ринку. Такий процес розвитку може спричинити макроекономічну нестабільність, прискорення інфляційних процесів і в подальшому призвести до зниження економічної динаміки.

Досвід держав із розвинутою ринковою економікою свідчить, що довгострокове економічне зростання неможливе без впровадження інноваційних технологій, високотехнологічних виробництв. У цих країнах 85–90% приросту ВВП забезпечується за раху-

нок виробництва та експорту наукомісткої продукції, застосування нових технологій, тоді як в Україні частка високотехнологічної продукції становить менше 1%.

Після проголошення незалежності України владні структури неодноразово наголошували на необхідності структурної перебудови вітчизняної економіки, модернізації її реального сектору на інноваційній основі з метою забезпечення довгострокового економічного зростання, підвищення добробуту населення. Але трансформаційні перетворення в нашій країні, які почалися на початку 1990-х років, не супроводжувалися суттєвими якісними змінами в реальному секторі економіки, що було зумовлено як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками.

Українські чиновники не змогли запровадити нові методи аналізу та визначення пріоритетів з використанням таких інструментів, як бенчмаркінг та оцінка економічного потенціалу. Бенчмаркінг — важливий інструмент визначення слабких і сильних сторін країни чи організації шляхом порівняння їх з іншими та вироблення ефективних рекомендацій.

Одним з основних чинників негативного впливу на результативність ринкових трансформацій в Україні була впевненість у тому, що впровадження ринкових механізмів автоматично створить передумови для якісних перетворень у реальному секторі. Вважалося, що активізація інвестиційної діяльності є самоочевидним наслідком приватизаційних процесів в економіці. Але сподівання на те, що ринкові механізми, вільне ціноутворення, прискорена приватизація, значне послаблення ролі держави у регулюванні економічних процесів спонукатимуть підприємств, іноземних інвесторів спрямовувати кошти у розвиток реального сектору економіки, на жаль, не спрацювали.

Сьогодні Україна як суб'єкт світової економіки знаходиться в останній третині рейтингу за всіма сімома сферами

**Станіслав
Аржевітін**

Народний депутат України,
перший заступник голови Комітету
Верховної Ради України
з питань фінансів та банківської
діяльності

Станіслав Аржевітін є постійним автором "Вісника Національного банку України" — з першого номера журналу, який побачив світ у 1995 році. Це людина цікавої долі, котра пройшла шлях від голови одного з перших в Україні комерційних банків до першого заступника голови Комітету Верховної Ради України з питань фінансів та банківської діяльності. Про його життєвий шлях ми розповідали в одній із публікацій.

Аналітичні статті Станіслава Михайловича порушують актуальні проблеми банківської діяльності та економічного розвитку України. Символічно, що і в ювілейному, 150-му номері журналу, він досліджує одну з таких проблем — про роль держави у структурній перебудові економіки. Автор розкриває причини кризових явищ у вітчизняній економіці та пропонує шляхи їх подолання, посилаючись на досвід розвинутих країн світу.

— економічний розвиток, ресурси та ефективність їх використання, економіка знань, інфраструктура, довкілля, інституції, рівень життя (аналіз проводився Міністерством економіки, Міністерством фінансів і Національним банком за 66 показниками, порівнюваними з показниками 45 інших країн). Сьогодні перед Україною поставила ще одна серйозна проблема, а саме: депопуляція, яка може суттєво обмежити потенційне зростання економіки. За період із 1 січня 1993 року кількість постійного населення скоротилася більш як на 10% (за рівнем зниження народжуваності Україна посідає 211-те місце в числі 221 країни; зростання смертності — одне з найбільших у світі: в 2006 році на 1000 осіб населення налічувалося 16.2 померлих — 210 місце серед 219 країн). Із 1994 по 2004 рік унаслідок зовнішньої міграції Україна зазнала істотних втрат населення — 1.2 млн. осіб. Якщо ці тенденції збережуться, то у 2030 році населення України становитиме 37.5 млн., у 2050 — 28.9 млн. осіб. Процес депопуляції створює реальну загрозу фізичному існуванню українського народу, а отже, й економічному зростанню країни.

РОЛЬ ДЕРЖАВИ В ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ НЕОБХІДНО ПЕРЕОЦІНИТИ

Недооцінка місця та ролі держави в процесі трансформаційної діяльності спричинилася до того, що політика уряду щодо регулювання економічних перетворень проводилася безсистемно, хаотично, без урахування реального стану та історичних особливостей розвитку країни. Заходи, яких вживали урядові структури в ході реформування економіки, часто були непослідовними, суперечливими, економічно необґрунтованими, тому не мали позитивного впливу на перебіг економічних процесів. Більше того — інколи навіть призводили до негативних наслідків. Так, заходи уряду в 1992–1993 рр. щодо підтримки вітчизняного виробника значними емісійними кредитами, спрямованими у неперспективні галузі та виробництва, а також неефективно працюючі підприємства стали додатковим чинником глибинних гіперінфляційних процесів.

Жорстка монетарна політика з метою подолання гіперінфляції, започаткована наприкінці 1993 року, та різке зменшення обсягів кредитування, бюджетних видатків і капітальних вкладень у реальний сектор економіки при одночасному посиленні податкового

тиску на суб'єктів господарювання стали однією з основних причин призупинення інвестиційних процесів, істотного сповільнення темпів оновлення виробничого апарату і складу капіталу.

За часів незалежності країна пройшла три ретроспективні періоди розвитку економіки. Перший (1992–1997 рр.) — період економічної кризи, падіння обсягу реальних інвестицій і капіталу. Другий (1998–2003 рр.) — повернення реальних інвестицій в економіку, чому сприяло послаблення інфляції, прискорення приватизаційних процесів, активізація інвестиційного кредитування. Третій (після 2004 р.) — приріст інвестицій забезпечив позитивне збільшення капіталу (за прогнозними припущеннями, темп його приросту матиме прискорену динаміку зростання — з 2.7% до 5.9% у 2018 році).

Суттєвою проблемою є те, що всі свої зусилля державні структури зосредили на вирішенні поточних питань, тоді як розробка та реалізація довгострокової програми структурної перебудови економіки з чітко визначеними пріоритетами економічного розвитку та необхідними для цього обсягами фінансування залишається на другому плані. Крім того, численні загальнодержавні та галузеві цільові програми нерідко приймаються без належного техніко-економічного обґрунтування, слабо узгоджені між собою, спрямовані переважно на розв'язання сьогоденних проблем і не мають належного фінансового забезпечення. У результаті їх реалізація не забезпечує якісних змін в економіці, а лише призводить до розпорошення та нецільового використання бюджетних коштів.

Україна так і не зуміла вирішити питання щодо погашення (повернення) Росією боргів колишнього Ощадбанку СРСР за вкладками населення, а натомість узяла на себе зобов'язання цілковитого погашення знецінених заощаджень громадян у сумі 131.96 млрд. гривень. Невдала державна політика у сфері економіки призвела до впливу за кордон значної частини українського інвестиційного капіталу. Тому сьогодні актуальним є урегулювання на законодавчому рівні питання про повернення коштів, отриманих не законним шляхом. Зазначимо, що зовнішній борг приватного сектору нині перевищує 60 млрд. доларів США.

Зволікання зі структурною перебудовою економіки (особливо її матеріального сектору) призвели до посилення структурних диспропорцій в економіці, катастрофічного старіння основних фондів, технічної і техно-

логічної відсталості виробничого апарату економіки, консервації неефективних виробництв, руйнації промислового апарату реального сектору. Суттєвою проблемою залишається посилення енергетичної залежності країни та використання обмежених ресурсів для підтримки енергомістких виробництв.

Результати дослідження Ради національної безпеки та оборони України свідчать, що понад 40% балансової вартості основних фондів становлять об'єкти віком близько 25 років, проте темпи їх оновлення не дають змоги призупинити процес фізичного та морального старіння. У 2004 році коефіцієнт оновлення становив 5.6% порівняно з 4.2% у попередньому році, але цього вочевидь недостатньо з огляду на значний ступінь зношеності основних фондів. Так, на початок 2005 року він становив 48.4% порівняно з 43.7% у 2000 р. Ступінь зношеності у промисловості зріз із 50 до 55%, зокрема у хімічній промисловості — до 70%, у суднобудівній — до 80%. Ступінь зношеності в сільськогосподарстві за даний період підвищився із 26 до 55%. Критичним є стан основних фондів ЖКХ, зношеність яких сягає 60%, що досить негативно впливає на стан техногенної та екологічної безпеки. У галузі транспорту і зв'язку найбільший ступінь зношеності зафіксовано у 1996 році (відповідно 55 та 48%). У наступні роки цей показник поступово зменшувався, однак перевищує 45%. При цьому ступінь зношеності істотно диференційований за видами транспорту: найбільший — на водному (60%), найменший — на наземному (понад 40%). Найнижчі показники зношеності зафіксовано у сферах торгівлі, громадського харчування, готельного та ресторанного бізнесу, інформатизації, фінансової діяльності. Це зумовлено тим, що саме ці галузі отримали в останні роки значні обсяги іноземних або внутрішніх інвестицій [1, с. 21].

Використання зношених засобів виробництва не лише погіршує якість виробленої продукції, а й підвищує енергетичні, матеріальні та інші витрати виробництва, що впливає на ціну виробництва, періодично провокуючи інфляцію витрат. Слід зазначити, що в умовах дефіциту енергоресурсів енергоємність економіки України в 3–5 разів вища, ніж у країнах Євросоюзу.

Україна витрачає найбільше в світі енергоресурсів на одиницю ВВП — у рейтингу країн (за методологією бенчмаркінгу) вона посідає передостаннє, 62 місце, випередивши лише Киргизстан. Щоб виробити одиницю ВВП

вартістю 1 долар, Україна споживає втричі більше енергоносіїв, ніж економічно розвинуті країни, скажімо, Італія.

ЧОМУ ЗА РАХУНОК ІНВЕСТИЦІЙ КОНСЕРВУЄТЬСЯ НИЗЬКОТЕХНОЛОГІЧНА СТРУКТУРА ВИРОБНИЦТВА ПРОМИСЛОВОЇ ПРОДУКЦІЇ?

Структурна перебудова економіки — це складний і довготривалий процес, який потребує значних капітальних вкладень. Починаючи з 2000 року в Україні спостерігається поступове збільшення капітальних вкладень у основний капітал. Цьому сприяли як фінансова стабілізація у державі й поступове відновлення довіри до банківської системи, так і поліпшення фінансових результатів діяльності підприємств реального сектору.

Довгострокові кредити банків на 1 січня 2008 р. становили 68% у загальному обсязі наданих кредитів і сягнули 287 млрд. грн. Проте в останні роки таке зростання значною мірою має не інвестиційну, а споживчу спрямованість. Сьогодні у національному масштабі фактично реалізується політика бездумного споживання. При цьому втрачаються позиції України як промислової країни, і вона перетворюється у стимулятор розвитку галузей з високою доданою вартістю інших держав.

У результаті цих процесів темпи збільшення капітальних вкладень почали випереджати темпи зростання ВВП та промислового виробництва. Причому ситуація в економіці України є настільки складною, що це зростання неспроможне кардинально її виправити.

У зв'язку з цим досить цікавим є досвід Китаю. Фахівці вважають, що саме стабільно висока норма інвестицій дає змогу китайській економіці поєднати досить стрімкі темпи економічного зростання з низькими показниками інфляції. Так, рівень інфляції в Китаї у поточному десятилітті не перевищував 3%, а частка інвестицій у ВВП коливалася від 40 до 50% [3, с. 48].

Окрема проблема — якісна складова інвестиційного процесу. Згідно з дослідженнями Національного інституту стратегічних досліджень “сучасні темпи оновлення основних фондів у промисловості на рівні 4–5% за рік при ступені зносу близько 60% не здатні забезпечити їх належну модернізацію. Значною мірою за рахунок інвестицій консервується низькотехнологічна структура виробництва промислової

продукції. Так, у I півріччі 2007 року 85.1% всіх інвестицій у переробну галузь надійшли у низько- та середньотехнологічні галузі, порівняно з аналогічним періодом минулого року ця частка збільшилася на 3.6 в. п.” [4, с. 14].

В Україні найпотужнішими фінансовими посередниками, спроможними акумулювати й перерозподіляти грошові потоки, залишаються комерційні банки. Протягом 2000–2007 рр. вони забезпечили не лише суттєве зростання, а й поліпшення структури своєї ресурсної бази, що дало їм змогу не тільки збільшити обсяги позик юридичним і фізичним особам, а й почати суттєво нарощувати обсяги довгострокового кредитування.

Дані таблиці 2 свідчать, що обсяги кредитування банками економіки України збільшуються досить високими темпами. Вони значно перевищують темпи економічного зростання в цілому. В результаті питома вага кредитів у ВВП зросла з 11.5% у 2000 році до

45.1% у 2006-му.

Протягом 2007 року завдяки розширенню ресурсної бази банків та зниженню відсоткових ставок за кредитами комерційні банки суттєво збільшили обсяги кредитних вкладень в економіку України. Так, вимоги банків зросли на 74% і становили на кінець 2007 року 426.9 млрд. грн. За всі роки незалежності України це був найвищий приріст кредитних вкладень, що й створило сприятливі умови для підтримання високих темпів економічного зростання, незважаючи на певну політичну нестабільність упродовж минулого року.

СПОЖИВЧУ СПРЯМОВАНІСТЬ ДОВГОСТРОКОВИХ КРЕДИТІВ ТРЕБА ЗМІНИТИ

Позитивною тенденцією останніх років вважається збереження високих темпів зростання вимог

Таблиця 1. Динаміка капітальних вкладень в основний капітал (на кінець періоду)*

Показники	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.
Інвестиції в основний капітал, млрд. грн.	23.6	32.6	37.2	51.0	75.7	93.1	125.2
Темпи зростання порівняно з попереднім роком, %	114.4	120.8	108.9	131.3	128.0	101.9	119.0
ВВП, млрд. грн.	170.1	204.2	225.8	267.3	345.1	441.4	544.2
Темпи зростання порівняно з попереднім роком, %	105.9	109.2	105.2	109.6	112.1	102.7	107.1
Інвестиції в основний капітал відносно ВВП, %	13.9	15.9	16.5	19.1	21.9	21.1	23.2

* Розраховано за даними [2, с. 44].

Таблиця 2. Вимоги банків за кредитами, наданими в економіку України (на кінець періоду)*

Показники	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.
Усього, млрд. грн.	19.6	28.4	42.0	67.8	88.6	143.4	245.2	426.9
У відсотках до попереднього року	162	145	148	161	131	162	171	174
У тому числі								
1) кредити, надані суб'єктам господарювання, млрд. грн.	18.6	26.9	38.7	58.8	73.8	109.9	166.6	271.4
– у відсотках до попереднього року	164	145	144	152	125	149	152	163
– в тому числі довгострокові, млрд. грн.	3.07	5.7	10.2	24.5	36.7	61.1	92.2	159.4
– у відсотках до попереднього року	126	184	181	240	150	166	151	173
2) кредити, надані фізичним особам, млрд. грн.	0.98	1.4	3.3	8.9	14.8	33.5	78.5	155.4
– у відсотках до попереднього року	140	145	234	271	165	227	234	198
– у тому числі довгострокові, млрд. грн.	0.4	0.5	1.6	6.1	11.3	27.5	66.8	135.9
– у відсотках до попереднього року	156	114	327	369	185	244	243	203

* Розраховано за даними [2, с. 87–89].

банків за довгостроковими кредитами. Та якщо проаналізувати ці позички з точки зору їх цільового спрямування, виявиться, що переважну їх частку було надано не на інвестування реального сектору, а фізичним особам. Тобто дані кредити, як і раніше, мають переважно споживчу спрямованість. Так, починаючи з 2002 року темпи зростання довгострокових кредитів, наданих фізичним особам, перевищують темпи зростання довгострокових кредитів, наданих юридичним особам, що було зумовлено суттєвим зростанням попиту на споживче та іпотечне кредитування. Зокрема, у 2007 році обсяг довгострокового кредитування фізичних осіб зріс на 103%, а суб'єктів господарювання — на 73%.

Ця тенденція має двоякий наслідок. З одного боку, населення України отримало змогу вирішити свої житлові

мисловості структура довгострокового кредитування продовжує залишатися недосконалою. Ця проблема значною мірою пов'язана з тим, що в економічній політиці держави чітко не визначено пріоритетні напрями розвитку економіки, а також не створено механізмів та стимулів, які б спонукали банки спрямовувати ресурси переважно у програми та проекти, впровадження яких створило б передумови для переходу економіки України на вищий технологічний щабель.

Так, якщо проаналізувати структуру довгострокових вкладень за видами економічної діяльності, то у 2007 році 36% від загального обсягу довгострокових кредитів, наданих суб'єктам господарювання, були спрямовані у сферу торгівлі й послуг з ремонту; 24.1% — у переробну промисловість; 11.1% — в операції з нерухомим майном; 9.2% —

вого спрямування кредитів свідчить також про низьку мотивацію банків щодо інвестиційного кредитування реального сектору. Незважаючи на те, що протягом останніх років поступово зростали обсяги кредитування інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання та фізичних осіб, темпи зростання кредитних вкладень банків у інвестування підприємницької діяльності залишаються низькими. Вони не відповідають масштабам і реальним потребам економіки. Так, питома вага кредитів в інвестиційну діяльність у загальному обсязі кредитів збільшилася з 5.6% у 2000 році до 22.2% на кінець 2007-го. Слід акцентувати увагу на тому, що починаючи з 2004 року переважна частка приросту кредитних вкладень на інвестиційні цілі була пов'язана із суттєвим нарощуванням банками обсягів іпотечних кредитів. У 2007 році питома вага іпотечних позичок у загальному обсязі кредитів, спрямованих в інвестиційну діяльність, становила 54.8%.

Таким чином, незважаючи на суттєве нарощування банками обсягів довгострокових кредитів, їх вплив на інвестиційні процеси в реальному секторі економіки залишається недостатнім для вирішення проблем, які стоять перед реальною економікою.

Аналіз структури інвестицій в основний капітал протягом 2000—2006 років свідчить, що основним джерелом фінансування капітальних вкладень суб'єктів господарювання залишаються їх власні кошти. Незважаючи на те, що кредити банків в основний капітал повсякчас збільшуються, темпи та обсяги їх зростання ще не відповідають потребам та завданням реальної економіки.

Таблиця 3. Цільове спрямування кредитів, наданих комерційними банками України (на кінець періоду)*

Показники	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.
Усього, млрд. грн.	19.6	28.4	42.0	67.8	88.6	143.4	245.2	426.9
У тому числі								
1) у поточну діяльність, млрд. грн.	18.5	27.0	39.6	63.4	80.4	121.0	195.3	332.2
– питома вага у загальному обсязі кредитів, %	94.4	95.1	94.3	93.6	90.7	84.4	79.6	77.8
2) в інвестиційну діяльність, млрд. грн.	1.1	1.4	2.4	4.4	8.2	22.4	49.9	94.7
– питома вага у загальному обсязі кредитів, %	5.6	4.9	5.7	6.4	9.3	15.6	20.4	22.2
– у тому числі іпотечні кредити, млрд. грн.	–	–	–	–	–	10.4	27.0	51.9

* Розраховано за даними [2, с. 96, 104].

проблеми. З другого — в умовах обмеженості довгих ресурсів спрямування їх переважної частини на іпотечне кредитування зменшує можливості банків щодо довгострокового кредитування реальної економіки. Крім того, якщо врахувати, що в 2007 році доходи населення зростали нижчими темпами порівняно з попередніми роками, то зрозуміло, на які ризики наражається банківська система, проводячи таку політику.

Саме з цих причин банківська система, починаючи з 2008 року, повинна переглянути темпи зростання кредитного портфеля з урахуванням рівня зростання економіки і вжити істотних заходів щодо зниження темпів і обсягів споживчого кредитування, переорієнтувавши кредитні потоки на реальний сектор економіки.

Таким чином, з точки зору необхідності структурної перебудови економіки та прискорення процесів модернізації виробничого апарату про-

у будівництво; 6.4% — в сільське господарство, мисливство та лісове господарство.

Аналіз динаміки та структури цільо-

Таблиця 4. Інвестиції в основний капітал за джерелами фінансування [5 с. 197]

Показники	2000 р.		2002 р.		2004 р.		2005 р.		2006 р.	
	Млрд. грн.	Відсоток у загальному обсязі	Млрд. грн.	Відсоток у загальному обсязі	Млрд. грн.	Відсоток у загальному обсязі	Млрд. грн.	Відсоток у загальному обсязі	Млрд. грн.	Відсоток у загальному обсязі
Усього	23.6	100	37.2	100	75.7	100	93.1	100	125.2	100
У тому числі за рахунок										
– коштів державного бюджету	1.2	5.1	1.9	5.0	7.9	10.5	5.1	5.5	6.8	5.5
– коштів місцевих бюджетів	0.9	4.1	1.4	3.7	3.5	4.7	3.9	4.2	5.4	4.3
– власних коштів підприємств та організацій	16.2	68.6	24.5	65.8	46.7	61.7	53.4	57.4	72.3	57.7
– коштів іноземних інвесторів	1.4	5.9	2.1	5.6	2.7	3.6	4.7	5.0	4.6	3.7
– коштів населення на індивідуальне житлове будівництво	1.2	5.0	1.5	4.2	2.5	3.4	3.1	3.3	5.1	4.1
– кредитів банків та інших позик	0.4	1.7	1.9	5.3	5.7	7.6	13.7	14.8	19.4	15.5
– інших джерел фінансування	2.3	9.6	3.8	10.4	6.5	8.5	9.1	9.8	11.5	9.1

Низька зацікавленість банків у кредитуванні довгострокових інвестиційних проектів у реальному секторі економіки зумовлена такими чинниками:

- недостатніми обсягами довгих ресурсів, потрібними для реалізації масштабних проектів;
- відсутністю інструментів довгострокового рефінансування;
- низькою капіталізацією банківської системи;
- фінансовою та політичною нестабільністю;
- високими ризиками;
- низькою кредитоспроможністю позичальників;
- відсутністю ліквідної застави;
- нестачею ефективних інвестиційних проектів;
- нестачею кваліфікованих кадрів, спроможних оцінити спеціалізовану ефективність інвестиційних проектів.

Однією із суттєвих проблем банків України залишається недостатній обсяг довгих ресурсів та їх висока вартість. Хоча протягом 2000–2007 рр. строкові вклади населення у систему комерційних банків інтенсивно зростали, банкам, як і раніше, бракує довгих ресурсів для кредитування довгострокових проектів. Відомо, що в економічно розвинутих країнах вагомим джерелом таких ресурсів є кошти страхових та пенсійних фондів. На жаль, в Україні ці фінансові посередники поки що неспроможні акумулювати необхідні обсяги довгострокових ресурсів.

Аби задовольнити зростаючий інвестиційний попит клієнтів в умовах обмеженості коштів на внутрішньому ринку та вищої їх вартості порівняно з зовнішнім ринком, усе більше банків звертається на зовнішній ринок за довгостроковими ресурсами.

За інформацією НБУ, в третьому кварталі 2007 року активну політику запозичень на зовнішніх ринках проводив реальний сектор економіки, хоча основним позичальником на зовнішніх ринках залишається банківський сектор (52% від загального обсягу чистих залучень за кредитами протягом 9 місяців 2007 року).

За станом на 01.10.2007 р. запозичення банків у загальній сумі валового зовнішнього боргу України становили 34.6%, або 25.7 млрд. доларів США, що на 11.6 млрд. доларів більше, ніж на початку року. Заборгованість збільшилася за рахунок: кредитів — на 7.7 млрд. доларів (86.4%), боргових цінних паперів — на 3 млрд. доларів (90.3%), у тому числі єврооблігацій — на 2.1 млрд. доларів, облігацій банків — на 1 млрд.

доларів; депозитів та залишків коштів на лоро-рахунках нерезидентів в українських банках на 0.9 млрд. доларів (48.5%).

За січень — вересень 2007 року маємо такі обсяги чистих залучень:

- довгострокових кредитів та євробондів — 6.2 млрд. доларів (у 3.2 раза більше, ніж за 9 місяців 2006 року);
- короткострокових кредитів — 3.4 млрд. доларів (у 2.2 раза більше, ніж за 9 місяців 2006 року).

З одного боку, приріст іноземних інвестицій — досить позитивний процес, що дає змогу залучити довгострокові ресурси за прийнятною ціною. Але знову ж таки, оскільки зазначені кошти банки надають переважно фізичним особам, які отримують доходи не в іноземній валюті, це значно посилює ризики у банківській системі та загострює наявні в економіці України проблеми.

Як уже мовилося, протягом останніх років владні структури неодноразово наголошували на необхідності структурної перебудови економіки. Але ці декларативні заяви не були підкріплені реальними діями. І однією з основних проблем є те, що в Україні так і не розроблено єдиної реалістичної стратегії середньострокових та довгострокових структурних перетворень в економіці. Періодично розроблялися програмні документи, але вони були нереалістичними, не враховували сучасних тенденцій, не мали належного економічного обґрунтування та фінансового забезпечення. Інша суттєва проблема: чітко не визначено пріоритетні сектори та сфери діяльності, які мають найбільший потенціал для розвитку економіки України, і тому обмежені ресурси, як і раніше, розподіляються серед численних програм низького інноваційного рівня.

Істотно гальмує трансформаційні процеси те, що фіскальна та бюджетна політика уряду не спрямовані на розвиток економіки, не створюють передумов для її структурної перебудови. Фінансові ресурси держави використовуються нерационально. Протягом останніх років суттєво зростають видатки на утримання державного апарату управління, а капітальні видатки, які повинні забезпечувати фінансування інноваційних програм і проектів, є недостатніми. Не можна не погодитися з думкою кандидата економічних наук С.Буковинського, що бюджетна система поступово переорієнтовується на фінансування переважно органів влади та управління при недооцінці вкладення коштів у реальний сектор економіки

[6, с. 16]. Так, у 2007 році капітальні видатки становили 25.8 млрд. грн. — 14.8% всіх видатків державного бюджету [7].

Така багаторічна державна політика призвела до того, що темпи зростання продуктивності праці втричі нижчі від темпів зростання заробітної плати й соціальних виплат. Україна починає жити в борг, тобто за рахунок наступних поколінь. Економічна політика залишається недалекою, оскільки “державна підтримка надається головним чином галузям нижчих технологічних укладів, куди направляється близько 70% бюджетних коштів (у тому числі на паливну і чорну металургію, які донедавна користувалися податковими пільгами та преференціями, — понад 50%)” [8].

Висока енергоємність економіки, недосконала структура виробництва, застарілі, зношені основні фонди — усі ці негативні чинники провокують періодичні інфляційні хвилі, поштовх яким в останні роки дали кризові явища на ринку енергоносіїв (початок 2005 року) та в системі газопостачання (початок 2006 року). У зв’язку з цим варто зауважити, що інфляційні процеси, які розпочалися у 2007 році і тривають у нинішньому, неможливо приборкати виключно монетарними заходами, оскільки при цьому значно зменшаться обсяги інвестицій, необхідних реальному сектору економіки.

Досліджуючи зв’язок між інвестиціями та зростанням цін, доктор економічних наук С.Кораблін наголошує, що існує зворотна залежність між інвестиціями і динамікою цін [9]. Це зумовлено тим, що інвестиційні витрати безпосередньо впливають на виробничий потенціал економіки. Їх зростання, забезпечуючи приріст та оновлення виробничих фондів, підвищення продуктивності праці, веде до збільшення пропозиції товарів і таким чином знижує цінову динаміку. Водночас зростання споживчих витрат за незмінного виробничого потенціалу супроводжуватиметься підвищенням цін. З іншого боку, періодичне подорожчання енергоресурсів потребує невідкладних заходів щодо впровадження енергозберігаючих технологій, що, в свою чергу, призведе до збільшення інвестиційних витрат. З упродовження енергозберігаючих технологій зменшується залежність від коливання цін на енергоносії, а отже, створюються передумови для зниження у майбутньому цінової динаміки.

Побудувати сильну, незалежну державу, підвищити її конкурентоспроможність на світовому ринку можна ли-

ше на основі проведення структурних змін в економіці, прискорення процесів її модернізації та застосування високо-технологічних виробництв. З огляду на те, що резерв екстенсивного розвитку економіки майже вичерпаний, а також враховуючи процедуру приєднання України до СОТ, стає зрозумілим, що структурну перебудову економіки відкладати на майбутнє вже неможливо. Хоча це досить складний і тривалий процес, що потребує акумуляції значних фінансових ресурсів та впровадження механізмів, які забезпечать раціональний їх розподіл та використання. За розрахунками академіка В.Гейця, “протягом найближчих 10 років, якщо ставити за мету не тільки зберегти, але й оновити виробничий апарат, сума капіталовкладень в економіку України має досягти величини, близької 450–500 млрд. грн”. [10, с. 339]. При цьому нарощування інвестицій не є самоціллю — вони мають забезпечувати впровадження інноваційних технологій, які формують сучасні технологічні уклади (п’ятий та шостий технологічні уклади).

ОДНЕ З НАЙВАЖЛИВІШИХ ЗАВДАНЬ – ПОЄДНАТИ РИНКОВІ І ДЕРЖАВНІ РЕГУЛЯТОРИ

Протягом десятиліть в економічній теорії та політиці одним із найважливіших і дискусійних питань залишається роль держави у забезпеченні структурної перебудови економіки та регулюванні економічних процесів у ринковій економіці. Як справедливо зазначає професор М.Павловський, “ринкова система ефективна лише за умов раціональної структури економіки, але вона не здатна сама по собі цілеспрямовано формувати структуру економіки, виробництва” [11, с. 322].

Представники класичної політекономії вважали, що ринкові механізми здатні самостійно відновити економічну рівновагу, тому обстоювали невтручання держави в економічний розвиток суспільства. Однак у ХХ ст. з’явилися концепції, які наголошували на необхідності посилення впливу держави на економічний розвиток суспільства, особливо в періоди соціальних криз та економічних потрясінь. Яскравим прикладом є політика нового курсу США у період Великої депресії та індикативне планування у Франції в повоєнний період. Водночас маємо й негативні приклади, коли владні структури починають працювати самі на себе, породжувати утриманські настрої в суспільстві, що при-

зводить до зниження результативності державного регулювання.

Світовий досвід свідчить: найбільших успіхів досягли ті країни, які оптимально поєднували ринкові та державні регулятори, залежно від стану економіки та інших чинників. Тому вплив держави має бути гнучким і має змінюватися з урахуванням економічної та політичної ситуації, особливостей історичного розвитку даної країни, необхідності вирішення тих чи інших економічних та соціальних проблем. Якщо потрібно швидко розв’язати певні проблеми, вплив держави має посилюватися. Це набуває особливої актуальності, коли треба вивести країну із кризового стану, реформувати структуру економіки, прискорити модернізацію реального сектору.

Лише ті країни, в яких держава проводила активну структурну політику, взяла на себе значну частину видатків на модернізацію економіки, впровадження інноваційних технологій, а також створила сприятливе середовище для впровадження інвестицій, змогли у короткий термін досягти поставлених цілей. Відомо, що довгострокові капіталовкладення є доволі ризиковими і не вельми вигідними для приватного бізнесу. Щоб збільшити привабливість довгострокових вкладень порівняно з короткостроковими, переорієнтувати грошові потоки зі спекулятивної сфери на модернізацію пріоритетних галузей реального сектору, уряди та центральні банки економічно розвинутих країн використовували різноманітні заходи та методи впливу. Їх функції особливо посилювалися під час кризових ситуацій.

Так, у Франції, ФРН, Голландії центральні банки зобов’язували комерційні банки спрямовувати 30–35% своїх капіталів на інвестування пріоритетних сфер економіки (харчова промисловість, житло, електроенергетика, експортне виробництво). У США комерційні банки, які інвестували кошти у пріоритетні галузі, автоматично одержували від ФРС пільги у вигляді коштів, отриманих за рахунок зменшення облікової ставки. В Японії комерційні банки повинні були половиною інвестиційних ресурсів спрямовувати у довгострокові проекти. Крім того, більшу частину своїх коштів комерційні банки мали тримати у центральному інвестиційному банку, який активно використовував їх як інвестиційний ресурс [12, с. 296].

Стан економіки України безперечно потребує посилення впливу держави на інвестиційно-інноваційні процеси.

Особливої актуальності набуває це питання зі вступом нашої країни до СОТ, оскільки треба у досить короткі строки підвищити конкурентоспроможність на світовому ринку. А це можна зробити лише шляхом прискореної модернізації реального сектору, тобто впровадження інноваційних технологій.

Щоб створити передумови для прискорення структурної перебудови економіки, необхідно:

1. Розробити і затвердити середньо- та довгострокову стратегію структурної перебудови економіки України, визначивши чіткі пріоритети розвитку та механізми реалізації державної підтримки пріоритетних напрямів;

2. Провести ревізію діючих державних та галузевих програм з точки зору їх відповідності загальноекономічній стратегії структурної перебудови економіки та їх інноваційності;

3. Збільшити обсяг капітальних видатків у держбюджеті для фінансування інноваційних програм, які формують сучасні технологічні уклади, та забезпечити чіткий контроль за раціональним розподілом і використанням цих коштів;

4. Розробити державну політику стимулювання збільшення експорту і зменшення імпорту, надходження в Україну прямих іноземних інвестицій у режимі найбільшого сприяння і водночас жорсткого регулювання;

5. Зупинити зростання зовнішнього боргу, збільшивши внутрішні запозичення (в тому числі державні) шляхом упровадження інструментів фондового ринку, створення страхових та пенсійних фондів;

6. Розробити законодавчо врегульовані механізми повернення вивезеного за межі України капіталу та його легалізації (за умови, що кошти отримано не злочинним шляхом).

З метою посилення впливу грошово-кредитного механізму на структурну перебудову економіки слід вжити комплекс заходів, які б активізували трансформаційні процеси на грошовому ринку й забезпечили переорієнтацію фінансових потоків на розвиток пріоритетних галузей реального сектору економіки.

Ще одна серйозна проблема, яка вимагає вирішення: обмеженість довгострокових ресурсів та їх висока вартість. Щоб створити передумови для забезпечення потреб суб’єктів у довгострокових ресурсах за доступною ціною, було б доцільно вдосконалити механізм рефінансування НБУ комерційних банків. При цьому бажано,

щоб Кабінет Міністрів не пролонгував на десятки років внутрішні мільярди запозичення в НБУ, а повертав їх для перерозподілу через банки в реальний сектор економіки. У сучасних умовах механізм рефінансування зорієнтовано виключно на підтримку короткострокової ліквідності банків. На нашу думку, запровадження механізму підтримки їх довгострокової ліквідності як альтернативи запозиченням на зовнішньому ринку дало б змогу задовольняти (за доступними цінами) зростаючий інвестиційний попит суб'єктів господарювання. А це в свою чергу активізувало б інвестиційну діяльність у реальному секторі.

З метою посилення мотивації банків до кредитування інвестиційних проєктів у реальному секторі доцільно застосувати певні стимулюючі заходи. Це можуть бути компенсації процентних ставок, надання пільг з оподаткування прибутків та з обов'язкового резервування для тих банків, які значну частину довгострокових вкладень спрямували в інвестиційно-інноваційні

проєкти в реальному секторі економіки.

Реалізація цих заходів забезпечить передумови для прискорення процесів модернізації реального сектору на основі впровадження інноваційних технологій, що дасть змогу підвищити конкурентоспроможність вітчизняної економіки на внутрішньому та зовнішньому ринках. В ідеалі ж самі державні бюджети в майбутньому мають стати інноваційно-інвестиційними.

Література

1. Економічна безпека України. — К., 2006.
2. Бюлетень Національного банку України. — 2008. — № 2.
3. Інфляція та фінансові механізми її регулювання. — К.: Ін-т економіки та прогнозування, 2007.
4. Я.А.Жаліло, Я.В.Белінська Я.В. та ін. Українська економіка після виборів: що далі? — К.: НІСД, 2007. (Доступ до електронного ресурсу: www.riss.gov.ua).
5. Статистичний щорічник України. — К. Консультант, 2007.

6. Буковинський С. Формування бюджетної політики у ринковому середовищі. — Вісник Національного банку України. — 2006. — № 6. — С. 14–21.

7. Офіційний сайт Міністерства фінансів України: www.minfin.gov.ua.

8. Федулова Л. Технологічний розвиток економіки (Доступ до електронного ресурсу: te.kti.gov.ua).

9. Кораблін С. Чому в Китаї низька інфляція? — Дзеркало тижня. — 2005. — № 32 (Доступ до електронного ресурсу: www.zn.ua).

10. Фінансово-кредитні методи державного регулювання економіки. — К.: Інститут економіки НАНУ, 2003.

11. Павловський М. Живу тобою, Україно. — К.: Муз. Україна, 2003.

12. Пахомов и др. Пути и перепутья современной цивилизации. — 1998.

13. Звіт Національного банку України “Про виконання Основних засад грошово-кредитної політики у 2007 році”. (23 січня 2008 р.).

14. Матеріали XII з'їзду Асоціації українських банків. (23 березня 2008 р.).

Монети України /

Про введення в обіг пам'ятних монет “Рак”

Національний банк України, продовжуючи серію “Знаки зодіаку”, 20 червня 2008 року ввів в обіг пам'ятні монети номіналами 2 і 5 гривень, присвячені сузір'ю Рака.

Монету номіналом 2 гривні виготовлено із золота 999.9 проби. Категорія якості карбування — спеціальний анциркулейтед, маса дорогоцінного металу в чистоті — 1.24 г, діаметр — 13.92 мм, тираж — 10 000 штук. Гурт монети — гладкий.

Монету номіналом 5 гривень виготовлено зі срібла 925 проби. Категорія якості карбування — пруф, маса дорогоцінного металу в чистоті — 15.55 г, діаметр — 33.0 мм, тираж — 15 000 штук. Гурт монети — рифлений.

На аверсі монети номіналом 2 гривні розміщено коло, діагонально поділене на сектори, які символізують чотири стихії: землю, повітря, воду, вогонь; у центрі кола — стилізоване зображення сонця. Ліворуч від кола — малий Державний герб України, праворуч — рік карбування монети: **2008**, зазначено метал, його пробу — **Au 999.9**, масу дорогоцінного металу в чистоті — **1.24**; по колу монети — написи: **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ** (угорі), **2 ГРИВНІ** (унизу), а також логотип Монетного двору Національного банку України.

На аверсі монети номіналом 5 гривень у центрі кола розміщено стилізоване зображення сонця, ліворуч, праворуч, а також угорі й унизу від якого — чотири освітлені ним кулі, що

символізують пори року. Ліворуч від кола — малий Державний герб України, праворуч — рік карбування монети: **2008**, зазначено метал, його пробу — **Ag 925**, масу дорогоцінного металу в чистоті — **15.55**; по колу монети — написи: **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ** (угорі), **5 ГРИВЕНЬ** (унизу), а також логотип Монетного двору Національного банку України.

На реверсі монети номіналом 2 гривні розміщено стилізоване зображення рака в оточенні зірок, праворуч — символ знака зодіаку.

На реверсі монети номіналом 5 гривень розміщено стилізоване зображення рака в оточенні зірок, ліворуч від якого — обриси сузір'я та символ знака зодіаку, праворуч — стилізований напис: **СУЗІР'Я / РАКА**.

Художники обох монет — Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук. Скульптори монети номіналом 2 гривні — Володимир Дем'яненко, Святослав Іваненко. Скульптор монети номіналом 5 гривень — Володимир Дем'яненко.

Пам'ятні монети номіналами 2 і 5 гривень “Рак” є дійсними платіжними засобами України та обов'язкові до приймання без будь-яких обмежень за їх номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

**Леонід
Волошок**

Начальник управління Національного банку України у Чернівецькій області

**Ірина
Царик**

Аспірант кафедри банківської справи Чернівецького державного інституту економіки та управління

Дослідження /

Соціальна відповідальність банків та необхідність впливу на неї держави

Банки України поступово переходять на новий ступінь розвитку, на якому дбають не тільки про збільшення прибутків, а й про соціальну відповідальність перед клієнтами і державою. Цей процес поки що розвивається повільними темпами. Тому держава повинна стимулювати його, як це робиться в економічно розвинутих країнах, де банки допомагають у вирішенні соціальних проблем.

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ – НОВИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ БАНКІВ

Останні роки характеризуються посиленням уваги вітчизняних науковців і практиків до проблеми соціальної відповідальності бізнесу. Це обумовлено нарощуванням фінансової потужності бізнес-структур України та посиленням їх впливу на суспільні процеси. Водночас спостерігається зростання недовіри до бізнесу, соціальної напруги, класового конфлікту, екологічних проблем у державі. Підґрунтям цих явищ є поляризація соціуму, диференціація населення за рівнем доходів та способом життя, споживацьке ставлення підприємств до природи. Ситуація ускладнюється неспроможністю держави сповна виконувати функцію соціального захисту і забезпечення населення, а також дефіцитом коштів на соціальні проекти. Усе сказане вище обумовлює необхідність розробки і впровадження державної політики щодо регулювання та позитивного суспільно-корисного спрямування фінансових можливостей бізнесу. В українській науковій думці існують теоретичні і методологічні розробки окремих аспектів соціально відповідальної поведінки компаній (екологічної, кадрової, менеджменту тощо). Стосовно ж соціальної відповідальності банків та впливу на неї держави, то такі напрацювання поодинокі і залишають відкритими більшість складових проблеми.

А проте банки є одним із найпотужніших секторів українського фінансового ринку, виконавцями багатьох соціальних програм уряду, державних та цільових програм з обслуговування корпоративних клієнтів і громадян. Практично кожний економічний та соціаль-

ний процес проходить за участю банків. Водночас існуюча система державного регулювання не створила для них достатніх стимулів щодо фінансової та організаційної підтримки, а також ініціювання соціальних проектів як внутрішнього, так і зовнішнього спрямування.

Метою даної статті є з'ясування сутності соціальної відповідальності банків та аналіз методів її стимулювання і підтримки.

Питання соціальної відповідальності бізнесу відображені у працях багатьох науковців. Серед зарубіжних авторів це М. Альбер, Є. Балицький, М. Бенюф, П. Друкер, С. Калашніков, А. Керролл, Ф. Котлер, Н. Лапіна, Н. Лі, М. Портер, Е. де Сото, В. Хойер, Ф. Хайек, М. Фрідмен та інші. З українських дослідників цим питанням приділяють увагу А. Кредісов, С. Мочерний, С. Мельник, Ю. Попов, Є. Сніжко, В. Стельмах, Т. Смовженко, З. Скринник, В. Український, О. Федосєєв, І. Червянська, В. Шаповал, Р. Шіллер та інші.

Історія зародження та розвитку сучасного українського банківського ринку почалася після здобуття країною незалежності. За цей час істотно змінилися чисельність і фінансова потужність банків України, відбулося влиття іноземного капіталу, збільшився спектр банківських послуг, було розширено й удосконалено законодавчо-нормативну базу діяльності банківського сектору.

Перші роки незалежності України були позначені для банків можливістю збільшувати свою дохідність і нарощувати обсяги фінансових показників, користуючись високою інфляцією і низькою конкуренцією на ринках депозитних та кредитних ресурсів [16, с. 4]. Сьогодні ж на українському банківському ринку склалася принципово інша ситуація. Жорстка конкуренція як на рівні столиці, так і регіонів стала причиною поступового зниження процентних

ставок за кредитними та депозитними операціями, посилення боротьби за клієнтів. Проте банки практично вичерпали фінансові можливості для залучення останніх. На міжнародній банківській конференції А.А.Гриценко підкреслив актуальність для банків на сучасному етапі конкуренції за довіру людей (інституційної конкуренції) [8, с. 40]. Оскільки вартість фінансових послуг у банківських установах коливається неістотно, а часу та можливостей вивчати процентні пропозиції банків більшість людей не має, пріоритетним для клієнта стає фактор довіри до банку, його позитивний імідж і репутація, прозорість і чесність співпраці, небайдужість до соціального життя суспільства. Унаслідок цього особливої ваги набувають банківські нематеріальні активи, серед яких одним із найзначніших є комплексна продумана політика соціальної відповідальності.

Поняття “соціальна відповідальність бізнесу” (СВБ) виникло з переходом від індустріального суспільства до постіндустріального. Воно прийшло до нас разом із багатьма іншими визначеннями й термінами на етапі зміни радянської адміністративно-командної економіки на ринкову.

У західних країнах доктрина соціальної відповідальності бізнесу зародилася у XIX–XX ст. [15, с. 118–119] і в процесі свого розвитку мала багато як прихильників, так і опонентів. Проте сьогодні вона є невід’ємною частиною філософії діяльності більшості західних компаній, у тому числі й банків. Економічно розвинутим державам політика соціалізації допомогла вирішити значну кількість протиріч сучасного ринкового устрою. Завдяки новітнім методам та механізмам регулювання взаємодії між економічними агентами вдалося забезпечити зростання добробуту для громадян цих країн, а також посилити соціальне забезпечення незахищених верств населення [11, с. 108].

Поширена думка, що соціальна відповідальність — це спонсорство та доброчинність. Насправді дане поняття є набагато ширшим і складнішим, характеризує всі дії компанії і визначає, як вона веде справи, будує відносини з партнерами та інвестує кошти. Єдиного визначення СВБ у світовій та вітчизняній науковій літературі не існує. Однак якщо узагальнити матеріали з цього питання більш як 50 міжнародних організацій (Світовий банк, ООН, Business for Social Responsibility, Caux Round Table, Corporate Citizenship International, European Academy for Business in Society, European As-

sociation of Communication Agencies (EACA), International Business Leaders Forum (IBLF), Market Opinion Research Institute (MORI), Social Accountability International, World Business Council for Sustainable Development та інших), то видно, що характерними ознаками СВБ є такі: вона виходить за рамки зобов’язань, запропонованих компаніям законодавством щодо сплати податків та створення робочих місць, а також включає багато суб’єктів — бізнес, засоби масової інформації, владу, громадські організації, населення та інші [12]. Зокрема, для банківського спрямування це поняття визначається як:

— підхід до стійкого розвитку банку з прямим (як правило, довгостроковим) впливом на фінансові показники, що застосовується добровільно в умовах сучасної жорсткої конкуренції і недовіри до бізнесу;

— участь у розвитку середовища, в якому працює банк.

А.Куліш визначає СВБ у банківській сфері так: “Соціально відповідальний бізнес — це нова (добровільна) стратегія банку, яка цілеспрямовано враховує в господарській діяльності суспільні та морально-етичні аспекти у взаємовідносинах з усіма зацікавленими сторонами” [5, с. 9].

Зауважимо, що в столиці обізнаність щодо СВБ вища, ніж у регіонах. Але не брак інформації чи несприйняття новачків у бізнесі є головною причиною того, що більшість банків не поспішає ставати активними учасниками вирішення соціальних проблем. Кожна компанія, щоб виграти у конкурентній боротьбі, прагне мінімізувати витрати, в тому числі соціальні. Отже, основною перепорою соціальної відповідальності є порушення принципу максимізації прибутку у короткотерміновій перспективі [9].

Питання визначення конкретної економічної ефективності СВБ дуже складне. Науковці не дають чіткої відповіді на нього. Такий ефект відстрочений у часі і проявляється непрямым чином. Виміряти його важко, особливо враховуючи витрати, які несе банк (фінансування та організація соціальних проєктів, найм відповідних спеціалістів, реорганізація корпоративного управління, публікація соціальних звітів тощо). Однак позитивний ефект від такої діяльності більшість дослідників не піддає сумніву. Німецькі фахівці з Фонду Роберта Боша (Robert Bosch Stiftung) зазначають, що ідеальна конкуренція включає і конкуренцію за гарні справи, які забезпечують успіх бізнесменам та менеджерам [17]. Для західних банків соціальна

відповідальність навіть сама стала бізнесом і приносить прибуток.

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України одним із головних завдань є зміна моделі соціальної активності бізнесу, обмеженої формулою: “Податки, зарплати плюс благодійність”, на повномасштабне економічне партнерство з громадськістю і владою [3, с. 16], на відносини, з якими прямо впливають показники соціальної відповідальності, що має певні економічні наслідки для комерційної організації [6, с. 3].

Банківські установи працюють значною мірою за рахунок залучених та позичених коштів, і є постійна необхідність в утриманні цих коштів для активних операцій. За умови поширення негативної інформації про банк може статися різкий відплив депозитів і, як наслідок, занепад компанії. В результаті постраждає на лише сама інституція, а й усі юридичні та фізичні особи, пов’язані з нею. Крім того, банкрутство банківської установи іноді викликає ланцюгову реакцію, наслідком якої є крах деяких інших банків країни та фінансових, торговельних і виробничих структур. Отже, специфіка організації та діяльності банківських установ дає змогу говорити про актуальність і необхідність соціальної відповідальності, оскільки вона:

1) підвищує довіру і симпатію до банку клієнтів, партнерів та влади;

2) формує позитивний імідж і репутацію (європейські аналітики банківського спрямування вважають, що репутація є одним із найважливіших нематеріальних активів і визначає від 25 до 35% ринкової вартості банку [5, с. 35]);

3) є додатковим інформаційним чинником;

4) може стати вагомим аргументом захисту банку від чорного піару та інформації щодо нестабільного фінансового становища;

5) підвищує конкурентоспроможність;

6) сприяє залученню депозитів від домогосподарств та перетікання капіталу від альтернативних об’єктів вкладення коштів.

Зазначені фактори дають змогу банку наростити депозитний та кредитний портфель, збільшити прибуток.

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА БАНКІВ У СОЦІАЛЬНІЙ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Незважаючи на те, що значна частина банків України час від часу здійснює благодійні та інші соціально спрямовані проєкти, вони ще

тільки наближаються до концепції соціальної відповідальності бізнесу. Лише кілька банків нині є учасниками “Форуму соціальної відповідальності бізнесу України” (ВАТ КБ “Надра”, ЗАТ “Прокредитбанк”, Райффайзен банк “Аваль”, ЗАТ “Альфа-банк” [10]). Цей громадський рух було започатковано 16 грудня 2005 року в Києві за участю понад 100 організацій бізнесу, представників Верховної Ради та ООН в Україні [5, с. 76].

Сприяння української влади в організації даного форуму, а також її постійна увага до питань розвитку ринку соціальних послуг за участю бізнесу дають змогу констатувати, що на рівні держави розпочато роботу щодо активізації соціальних інвестицій бізнесових структур. Однак реальних дієвих кроків (наприклад, підтримки та податкових пільг) поки що не спостерігається [5, с. 31]. Водночас поняття соціальної відповідальності бізнесу пов’язане з відповідальністю держави перед бізнесом, яка полягає у створенні сприятливого бізнес-клімату, належних умов для зміцнення конкурентоспроможності національних компаній, заохоченні їхнього розвитку, відповідному законодавчому забезпеченні. Отже, це двоєдиний взаємопов’язаний процес [3, с. 15–16].

Однак незважаючи на те, що соціальна сфера потребує значної допомоги з боку бізнес-структур, державний вплив на соціальну відповідальність банків не повинен носити примусовий характер. До такого висновку доходять як вітчизняні, так і іноземні науковці. Філіп Котлер та Ненсі Лі ключовим елементом у СВБ вважають вільний вибір [4, с. 3]. В.Стельмах, Т.Смолженко, З.Скринник зазначають: “Регульовальна роль держави не відміняє дії грошових механізмів соціальної саморегуляції... Навпаки, держава, здійснюючи свій вплив через фінансові механізми, використовує гроші як фактор координації кожного індивідуального та корпоративного інтересу із загальнонаціональною ситуацією” [13, с. 72]. Банки самі приймають рішення про таку діяльність, визначають принципи та обсяги соціальних інвестицій. Дії з боку влади повинні носити заохочувальний та стимулюючий характер і ґрунтуватися на принципах добровільності, прозорості співпраці, цільового використання коштів, наукової обґрунтованості й економічної ефективності. Реальними кроками на підтримку соціальної відповідальності банків можуть стати:

— фінансові засоби (зменшення по-

даткових ставок, включення певних соціальних видатків до валових витрат банку і зменшення таким чином бази оподаткування, так звані “процентні закони” — надання банку права обирати, на які потреби буде витрачена частина його податкових зобов’язань) [3, с. 18];

— створення бази даних соціальних проектів на рівні областей, районів, міст;

— публікація в засобах масової інформації соціальних звітів банків;

— інформаційно-методична підтримка банківських соціальних ініціатив;

— розробка механізму часткової компенсації банкам будівництва своїх, проте відкритих для загального користування об’єктів інфраструктури (доріг, ділянок комунальних систем та іншого) [3, с. 17];

— сприяння науковим розробкам теоретичних та методологічних засад СВБ.

Не слід забувати і про виховну функцію держави на сучасному етапі формування нового обличчя українського банкіра. Останніми роками традиційний образ банківського менеджера, що сидить в офісі та чекає на клієнта, трансформувався в активного продавця фінансів, який здійснює маркетинг своїх продуктів та просуває їх на ринок [2, с. 10]. Змінюються і морально-етичні принципи банківського працівника. Завдання держави на сьогодні — спрямувати дану тенденцію у позитивне як для самого банкіра, так і для суспільства русло.

Конкретні кроки у цьому напрямі здійснює Національний банк України. Для прикладу можна назвати видання “Морального кодексу банкіра”. У ньому, зокрема, зазначено: “Всеомогутність великих грошей накладає величезну відповідальність на тих, хто володіє чи розпоряджається ними” [7, с. 3], а також: “...аморально і небезпечно розкошувати серед злиднів. Він (банкір — Авт.) вкладає свій талант і свої гроші в добробут свого краю, свого народу, в його освіту, здоров’я й духовність, як у своє майбутнє і майбутнє своїх дітей, віддає на це свою десятину” [7, с. 7]. Кодекс пред’являє морально-етичні вимоги до сучасного банкіра, визначаючи його людиною благородних помыслів, діла, слова і честі, закликає не бути співучасником зла і таке інше.

Перспективним напрямком прищеплення у бізнесменів почуття соціальної відповідальності бізнесу є включення цієї тематики в усі курси корпоративного менеджменту вищих економічних навчальних закладів Ук-

раїни, як це заведено в країнах ринкової економіки [1]. Доцільне також вивчення інших способів сприяння розвиткові СВБ, котрі застосовуються у цих державах, оскільки вони накопичували досвід протягом десятиліть. Так, американський конгрес у 1977 році прийняв закон, котрий зобов’язує американські банки здійснювати соціальні інвестиції на територіях, де вони працюють. Наступним кроком було виділення кожному банку “підшефної території” та контроль з боку місцевої влади. Наприкінці року банки звітують про здійснені заходи соціального спрямування і суму коштів, витрачених на них. За підсумками звітів складаються списки активності банків у сфері соціальних інвестицій від номера один вниз до найменш активної установи. Сформовані списки державні органи публікували у періодичних виданнях з поясненням дрібним шрифтом, що стосуються вони лише соціальної активності банків. Однак багато американських читачів, побачивши свій банк не на початку списку, надавали перевагу іншим банкам і переводили свої рахунки до них. Щоб повернути втрачену репутацію, банки у наступному році значно підвищували свою соціальну відповідальність [14]. Така методика, хоча вона і має дещо маніпуляційно-примусовий характер, у періоди соціальних негараздів та високої прибутковості банків може стати дієвим механізмом захисту безпеки держави.

Останнім часом керівні органи Євросоюзу докладають значних зусиль для публічного зацікавлення ідеєю соціальної відповідальності бізнесу. Європейська комісія 2001 року видала документ під назвою “Зелена книга соціальної відповідальності бізнесу” (Green Paper on Corporate Social Responsibility). Обговорення було проведено за участю різновекторних інституцій: генеральної дирекції Єврокомісії з питань працевлаштування, соціальних справ та сектору підприємництва, наукових установ, засобів масової інформації, профспілок та інших неурядових організацій. Результатом стало створення “Білої книги соціальної відповідальності бізнесу” (White Paper Communication on CSR), яка містить стратегію реалізації і впровадження СВБ та адресована всім державам — членам Євросоюзу, бізнес-організаціям, різноманітним інституціям. Основні напрями і рамки соціальної відповідальності бізнесу містяться в резолюції Європарламенту від 13 березня 2007 року “Нове партнерство”, яка закликає до соціального партнер-

ства між урядами, компаніями та громадськістю і містить багато нових пропозицій щодо нього [5, с. 30].

У Японії практикується модель СВБ, якій притаманні колективізм, система довічного найму працівників та інші особливості.

Отже, соціалізація сучасних економічних процесів характерна для більшості країн світу, включаючи й Україну. Держава, бізнес та громадськість об'єднують зусилля для вирішення соціальних проблем. Банки нашої держави не можуть стояти осторонь цього процесу, тим більше, що соціально активна позиція стає значною конкурентною перевагою. Таким чином, впровадження концепції соціальної відповідальності є перспективним напрямом розвитку фінансово-банківського сектору України. Проте необхідною умовою для активізації СВБ на сьогодні є підтримка таких банківських ініціатив державою, зокрема розробка і законодавче впровадження механізмів сприяння соціальним інвестиціям банків, формування їх зацікавленості за допомогою просвітницьких програм, податкових, фінансових та фіскальних інструментів. Перспективним є також дослідження і використання міжнародного досвіду та напрацювання вітчизняних учених із цього питання.

Література

1. Будкин Ю.В., Будкина Е.К. Корпоративная социальная ответственность: перспективы развития в России //

Профессиональный PR-портал: — <http://www.sovetnik.ru/pressclip/more/№4d-15987>.

2. Голубович А.Д., Ситнин А.В., Хенкин Б.Н., Самоукина Н.В. Управление банком: организационные структуры, персонал и внутренние коммуникации. — 2-е издание, испр. и доп. — М.: АО “МЕНАТЕП-ИНФОРМ”, 1995. — 208 с. — (“Русская деловая литература”).

3. Жаліло Я.А. та ін. Економічний діалог: партнерство заради успіху. Аналітична доповідь. — К.: Національний інститут стратегічних досліджень. Центр антикризових досліджень, 2007. — 26 с.

4. Котлер Філіп, Лі Ненсі. Корпоративна соціальна відповідальність. Як зробити якомога більше добра для вашої компанії та суспільства / Пер. з англ. С.Яринич. — К: Стандарт, 2005. — 302 с.

5. Куліш А. Соціальна відповідальність бізнесу в банківській сфері у запитаннях та відповідях. — К. — 2007. — 80 с.

6. Маркова Е.В. Социальная ответственность в деятельности современных российских бизнес-корпораций: политологический анализ: Автореферат на соискание ученой степени кандидата политических наук / Российская академия государственной службы при Президенте Российской Федерации. — Москва, 2007. — 25 с.

7. Моральный кодекс банкира. Додаток до Енциклопедії банківської справи України. — К.: Наша гривня, 1999. — 8 с.

8. Папуша А. Глобалізація у банківській сфері // Вісник Національного банку України. — 2007. — № 7. — С. 40–41.

9. Перегудов С. Корпоративная соци-

альная ответственность и конкурентоспособность // Экспертно-аналитический портал о рынке гуманитарных технологий в России и за рубежом: <http://gtmarket.ru/laboratory/expertize/gtmarket/2007/616>.

10. Сайт Української ліги зі зв'язків з громадськістю. — <http://pr-liga.org.ua/2/56>.

11. Соціальна політика та економічна безпека / Під заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С.І.Крихтіна. — Донецьк: Каштан, 2004. — 336 с.

12. Старобубская М. Стратегия, милосердие, мода или PR? // Интернет-издание о маркетинге: http://www.mm.com.ua/russian/articles/article_text?pm_article1toShow=39569.

13. Стельмах В.С., Смовженко Т.С., Скринник З.Е. Гроші — людина — соціум: параметри взаємин: Навчальний посібник / Національний банк України. — Львів: ЛБІ НБУ, 2006. — 188 с.

14. Туркин С. Корпоративная филантропия в Америке // Интернет-журнал “Меценат”: http://www.maecenas.ru/doc/2005_3_10.html.

15. Шаповал В. Еволюція соціальної відповідальності підприємств // Держава та регіони. (Серія “Економіка та підприємництво”). — 2007. — № 5. — С. 117–128.

16. Шіллер Р.І. Фінансова стійкість комерційного банку та шляхи її зміцнення. — К.: Наукова думка, 1998. — 159 с.

17. Unternehmen und Burgerliche Engagement: Aufbruch zu neuen Verantwortung. — Berlin: SLP, 2001. — S. 16.

ОФІЦІЙНИЙ КУРС ГРИВНІ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ, ЯКИЙ ВСТАНОВЛЮЄТЬСЯ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ ОДИН РАЗ НА МІСЯЦЬ (за червень 2008 року)*

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс
1	100 BGL	100 левів (Болгарія)	385.7933
2	986 BRL	100 бразильських реалів	291.2540
3	051 AMD	10000 вірменських драмів	158.5569
4	410 KRW	1000 вонів Республіки Корея	4.6993
5	704 VND	10000 в'єтнамських донгів	2.9916
6	981 GEL	100 грузинських ларі	336.0111
7	344 HKD	100 доларів Гонконгу	62.1712
8	818 EGP	100 єгипетських фунтів	90.6069
9	376 ILS	100 ізраїльських нових шекелів	147.4862
10	356 INR	1000 індійських рупій	113.5369
11	364 IRR	1000 іранських ріалів	0.5282
12	368 IQD	100 іракських динарів	0.4047
13	417 KGS	100 киргизьких сомів	13.3609
14	414 KWD	100 кувейтських динарів	1830.2527
15	422 LBP	1000 ліванських фунтів	3.2090

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс
16	434 LYD	100 лівійських динарів	411.8846
17	484 MXN	100 мексиканських нових песо	46.9042
18	496 MNT	10000 монгольських тугриків	41.6660
19	554 NZD	100 новозеландських доларів	379.2584
20	586 PKR	100 пакистанських рупій	7.1537
21	604 PEN	100 перуанських нових сол	169.5911
22	642 ROL	100 румунських леїв	207.0338
23	682 SAR	100 саудівських ріялів	129.3660
24	760 SYP	100 сирійських фунтів	9.4951
25	901 TWD	100 нових тайванських доларів	15.9040
26	972 TJS	100 таджицьких сомони	141.4412
27	952 XOF	1000 франків КФА	11.5594
28	152 CLP	1000 чилійських песо	10.1115
29	191 HRK	100 хорватських кун	104.0335
30	255	100 доларів США за розр. із Індією	388.1600

* Курс встановлено з 01.06.2008 р.

На замовлення “Вісника НБУ” матеріал підготовлено співробітниками департаменту валютного регулювання Національного банку України.

Офіційний курс гривні який встановлюється Національним банком

№ п/п	Код валюти	Назва валюти						
			01.06.2008 р.	02.06.2008 р.	03.06.2008 р.	04.06.2008 р.	05.06.2008 р.	
1	036 AUD	100 австралійських доларів	465.3599	464.1304	463.6329	464.9535	466.0934	
2	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	959.2353	957.3132	951.4579	956.4153	949.6461	
3	031 AZM	100 азербайджанських манатів	589.1925	588.2638	591.6352	591.7073	591.4188	
4	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0227	0.0227	0.0227	0.0227	0.0227	
5	208 DKK	100 датських крон	101.1549	100.8806	100.9611	101.4403	100.6101	
6	840 USD	100 доларів США	485.2000	485.2000	485.2000	485.2000	485.2000	
7	233 EEK	100 естонських крон	48.2235	48.0902	48.1305	48.3538	47.9600	
8	352 ISK	100 ісландських крон	6.5572	6.5130	6.4631	6.3690	6.2806	
9	124 CAD	100 канадських доларів	493.0954	489.1745	487.1144	484.3613	480.7241	
10	398 KZT	100 казахстанських тенге	4.0276	4.0242	4.0215	4.0186	4.0189	
11	428 LVL	100 латвійських латів	1076.3688	1072.9334	1071.9985	1076.0523	1071.0967	
12	440 LTL	100 литовських літів	218.5283	217.9241	218.1067	219.1185	217.3339	
13	498 MDL	100 молдовських лейв	47.2324	47.3167	47.3495	47.4825	47.5784	
14	578 NOK	100 норвезьких крон	95.8017	95.1502	94.8164	95.0289	94.0894	
15	985 PLN	100 польських злотих	222.9580	222.9542	222.7451	224.8358	222.2582	
16	643 RUB	10 російських рублів	2.0502	2.0439	2.0432	2.0475	2.0385	
17	702 SGD	100 сингапурських доларів	354.7912	355.2132	355.6789	356.8401	355.9652	
18	703 SKK	100 словацьких крон	24.9515	24.8497	24.8287	24.9200	24.7456	
19	792 TRL	100 турецьких лір	396.3100	399.5159	395.7325	395.4487	390.8387	
20	795 TMM	10000 туркменських манатів	3.4049	3.4049	3.4049	3.4049	3.4049	
21	348 HUF	1000 угорських форинтів	31.2670	31.1792	31.2403	31.3306	30.9193	
22	860 UZS	100 узбецьких сумів	0.3711	0.3711	0.3709	0.3709	0.3709	
23	203 CZK	100 чеських крон	30.1091	29.9924	30.0871	30.4578	30.4179	
24	752 SEK	100 шведських крон	80.8719	80.6655	80.5828	80.9965	80.3024	
25	756 CHF	100 швейцарських франків	463.1603	462.3053	465.3806	469.6290	467.9244	
26	156 CNY	100 юанів женьмінбі (Китай)	69.9329	69.8931	69.9842	70.0647	69.9233	
27	392 JPY	1000 японських єн	46.0756	45.9538	46.3034	46.4155	46.3732	
28	978 EUR	100 євро	754.5345	752.4482	753.0789	756.5724	750.4103	
29	960 XDR	100 СПЗ	786.3577	786.3577	786.8704	788.7340	785.5327	
			16.06.2008 р.	17.06.2008 р.	18.06.2008 р.	19.06.2008 р.	20.06.2008 р.	
1	036 AUD	100 австралійських доларів	453.7056	454.1024	456.1073	456.7993	459.6277	
2	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	945.8891	944.3210	945.7452	947.8599	955.3803	
3	031 AZM	100 азербайджанських манатів	593.1452	592.7830	593.7255	593.5429	594.2322	
4	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0228	0.0228	0.0228	0.0228	0.0228	
5	208 DKK	100 датських крон	100.3523	99.8371	100.7321	100.8053	100.7113	
6	840 USD	100 доларів США	485.4300	485.4300	485.4300	485.3400	485.2500	
7	233 EEK	100 естонських крон	47.8307	47.5794	48.0168	48.0576	48.0114	
8	352 ISK	100 ісландських крон	6.1891	6.0941	6.0716	5.9545	5.9174	
9	124 CAD	100 канадських доларів	473.4831	472.7602	475.0253	476.0000	478.1158	
10	398 KZT	100 казахстанських тенге	4.0201	4.0228	4.0211	4.0234	4.0200	
11	428 LVL	100 латвійських латів	1065.6236	1054.4695	1064.4659	1067.4862	1067.0675	
12	440 LTL	100 литовських літів	216.7480	215.6092	217.5915	217.7761	217.5671	
13	498 MDL	100 молдовських лейв	48.0319	48.1019	48.2353	48.3744	48.3996	
14	578 NOK	100 норвезьких крон	93.1120	92.4789	93.6374	93.5187	93.4755	
15	985 PLN	100 польських злотих	220.6656	219.7330	222.1401	222.6050	223.0649	
16	643 RUB	10 російських рублів	2.0504	2.0504	2.0534	2.0514	2.0563	
17	702 SGD	100 сингапурських доларів	351.6858	351.4898	354.5206	354.4366	354.1632	
18	703 SKK	100 словацьких крон	24.6830	24.5695	24.7872	24.7674	24.7477	
19	792 TRL	100 турецьких лір	386.7635	385.7282	394.7147	394.9043	395.0647	
20	795 TMM	10000 туркменських манатів	3.4065	3.4065	3.4065	3.4059	3.4053	
21	348 HUF	1000 угорських форинтів	30.3261	30.0790	30.4985	30.8880	31.2421	
22	860 UZS	100 узбецьких сумів	0.3709	0.3709	0.3707	0.3707	0.3706	
23	203 CZK	100 чеських крон	30.7586	30.7690	31.0532	31.3307	31.1578	
24	752 SEK	100 шведських крон	79.7812	79.4934	80.2834	80.1314	79.8910	
25	756 CHF	100 швейцарських франків	464.4907	462.0216	464.6546	465.3077	463.8278	
26	156 CNY	100 юанів женьмінбі (Китай)	70.2757	70.3338	70.4388	70.5223	70.5552	
27	392 JPY	1000 японських єн	45.0619	44.8332	44.8296	44.8596	44.9991	
28	978 EUR	100 євро	748.3874	744.4554	751.3000	751.9373	751.2155	
29	960 XDR	100 СПЗ	782.0258	779.5180	783.3863	782.8481	783.9270	

щодо іноземних валют, України щоденно (за червень 2008 року)

Офіційний курс										
	06.06.2008 р.	07.06.2008 р.	08.06.2008 р.	09.06.2008 р.	10.06.2008 р.	11.06.2008 р.	12.06.2008 р.	13.06.2008 р.	14.06.2008 р.	15.06.2008 р.
	462.3743	462.3743	462.3743	465.3201	466.2886	461.1227	459.8034	453.7056	453.7056	453.7056
	946.7052	946.7052	946.7052	949.2040	959.8271	949.4471	951.3854	945.8891	945.8891	945.8891
	591.3022	591.3022	591.3022	592.0908	593.5855	593.2380	592.9383	593.1452	593.1452	593.1452
	0.0228	0.0228	0.0228	0.0228	0.0228	0.0228	0.0228	0.0228	0.0228	0.0228
	100.2310	100.2310	100.2310	101.4332	102.5974	100.9751	100.9470	100.3523	100.3523	100.3523
	485.4000	485.4000	485.4000	485.1000	484.9000	485.1500	485.3200	485.4300	485.4300	485.4300
	47.7812	47.7812	47.7812	48.3562	48.9158	48.1411	48.1238	47.8307	47.8307	47.8307
	6.2973	6.2973	6.2973	6.3801	6.4354	6.3059	6.2487	6.1891	6.1891	6.1891
	475.3692	475.3692	475.3692	475.6761	474.3221	471.3961	477.2606	473.4831	473.4831	473.4831
	4.0225	4.0225	4.0225	4.0221	4.0174	4.0195	4.0202	4.0201	4.0201	4.0201
	1066.6473	1066.6473	1066.6473	1078.4072	1089.0241	1071.9281	1072.3070	1065.6236	1065.6236	1065.6236
	216.5237	216.5237	216.5237	219.1295	221.6654	218.1545	218.0763	216.7480	216.7480	216.7480
	47.6859	47.6859	47.6859	47.7306	47.7278	47.7867	47.8865	48.0319	48.0319	48.0319
	93.8269	93.8269	93.8269	95.2730	96.4302	94.5218	94.2395	93.1120	93.1120	93.1120
	221.3838	221.3838	221.3838	223.7301	226.1186	222.7544	223.1695	220.6656	220.6656	220.6656
	2.0385	2.0385	2.0385	2.0485	2.0616	2.0548	2.0499	2.0504	2.0504	2.0504
	354.2686	354.2686	354.2686	355.2996	356.0836	354.4344	353.5587	351.6858	351.6858	351.6858
	24.6534	24.6534	24.6534	24.9311	25.2280	24.8760	24.8465	24.6830	24.6830	24.6830
	395.5625	395.5625	395.5625	392.0058	389.6976	388.9718	386.8547	386.7635	386.7635	386.7635
	3.4063	3.4063	3.4063	3.4042	3.4028	3.4046	3.4058	3.4065	3.4065	3.4065
	30.9110	30.9110	30.9110	30.8280	30.9614	30.4144	30.4835	30.3261	30.3261	30.3261
	0.3711	0.3711	0.3711	0.3708	0.3705	0.3707	0.3708	0.3709	0.3709	0.3709
	30.4279	30.4279	30.4279	30.7778	31.0456	30.8290	30.8596	30.7586	30.7586	30.7586
	80.2866	80.2866	80.2866	81.0614	81.8749	80.8679	80.4709	79.7812	79.7812	79.7812
	463.0043	463.0043	463.0043	467.5052	475.2941	468.4353	467.1924	464.4907	464.4907	464.4907
	69.8769	69.8769	69.8769	70.0708	70.0417	70.0529	70.1492	70.2757	70.2757	70.2757
	45.7368	45.7368	45.7368	45.6477	45.8963	45.4391	45.2590	45.0619	45.0619	45.0619
	747.6131	747.6131	747.6131	756.6105	765.3662	753.2439	752.9740	748.3874	748.3874	748.3874
	782.6066	782.6066	782.6066	786.5054	791.2730	784.1987	783.8665	782.0258	782.0258	782.0258
	21.06.2008 р.	22.06.2008 р.	23.06.2008 р.	24.06.2008 р.	25.06.2008 р.	26.06.2008 р.	27.06.2008 р.	28.06.2008 р.	29.06.2008 р.	30.06.2008 р.
	459.6277	459.6277	462.9637	461.6510	462.4533	463.8856	465.4222	465.4222	465.4222	465.4222
	955.3803	955.3803	958.7009	950.9468	954.5500	956.7531	963.1674	963.1674	963.1674	963.1674
	594.2322	594.2322	593.5985	594.9092	594.3988	595.0552	594.9571	594.9571	594.9571	594.9571
	0.0228	0.0228	0.0228	0.0228	0.0228	0.0228	0.0228	0.0228	0.0228	0.0228
	100.7113	100.7113	101.5069	100.9241	101.2215	101.4299	102.2645	102.2645	102.2645	102.2645
	485.2500	485.2500	484.9700	484.9700	484.9700	484.9700	484.8900	484.8900	484.8900	484.8900
	48.0114	48.0114	48.3836	48.1077	48.2534	48.3495	48.7506	48.7506	48.7506	48.7506
	5.9174	5.9174	6.0408	5.7574	5.7480	5.9610	5.9859	5.9859	5.9859	5.9859
	478.1158	478.1158	478.9865	477.3731	477.1543	479.2251	479.7663	479.7663	479.7663	479.7663
	4.0200	4.0200	4.0173	4.0173	4.0156	4.0133	4.0160	4.0160	4.0160	4.0160
	1067.0675	1067.0675	1077.1744	1071.4903	1074.7349	1077.0283	1085.1906	1085.1906	1085.1906	1085.1906
	217.5671	217.5671	219.2534	218.0033	218.6635	219.0989	220.9165	220.9165	220.9165	220.9165
	48.3996	48.3996	48.4737	48.4936	48.5981	48.6361	48.7116	48.7116	48.7116	48.7116
	93.4755	93.4755	94.1180	93.9376	94.6769	95.2717	95.8387	95.8387	95.8387	95.8387
	223.0649	223.0649	224.9074	223.8046	224.2822	225.3313	227.3224	227.3224	227.3224	227.3224
	2.0563	2.0563	2.0525	2.0558	2.0530	2.0540	2.0612	2.0612	2.0612	2.0612
	354.1632	354.1632	355.1002	354.2388	354.3775	354.4178	355.2112	355.2112	355.2112	355.2112
	24.7477	24.7477	24.9436	24.8038	24.8814	24.9383	25.1610	25.1610	25.1610	25.1610
	395.0647	395.0647	395.5267	394.7566	393.7836	396.1172	398.9229	398.9229	398.9229	398.9229
	3.4053	3.4053	3.4033	3.4033	3.4033	3.4033	3.4027	3.4027	3.4027	3.4027
	31.2421	31.2421	31.7350	31.4276	31.5689	31.9254	32.2243	32.2243	32.2243	32.2243
	0.3706	0.3706	0.3704	0.3704	0.3704	0.3704	0.3701	0.3701	0.3701	0.3701
	31.1578	31.1578	31.3214	31.2009	31.3604	31.4294	31.6690	31.6690	31.6690	31.6690
	79.8910	79.8910	80.5531	80.1356	80.2971	80.3698	81.0072	81.0072	81.0072	81.0072
	463.8278	463.8278	468.3193	463.9844	466.4821	466.4599	471.3176	471.3176	471.3176	471.3176
	70.5552	70.5552	70.4890	70.5516	70.5932	70.6406	70.6252	70.6252	70.6252	70.6252
	44.9991	44.9991	45.1074	44.9494	44.9406	44.9231	45.0736	45.0736	45.0736	45.0736
	751.2155	751.2155	757.0382	752.7219	755.0013	756.5047	762.7805	762.7805	762.7805	762.7805
	783.9270	783.9270	786.3851	783.9622	784.4441	785.4656	790.3384	790.3384	790.3384	790.3384

На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено співробітниками департаменту валютного регулювання Національного банку України.

**Ольга
Значкова**

Заступник головного бухгалтера
АКБ "Укрсоцбанк".
Кандидат економічних наук

"Інструкція з бухгалтерського обліку основних засобів та нематеріальних активів банків України", затверджена постановою Правління НБУ № 480 від 20.12.2005 р., містить норми щодо визначення зменшення корисності активів. Утім, методика визначення зменшення корисності в інструкції не викладена. Автор знайомить з деякими особливостями цієї методики, щоб полегшити роботу практикам, які застосовуватимуть її в банку.

Теорія і практика

Зменшення корисності основних засобів та нематеріальних активів

"Інструкція з бухгалтерського обліку основних засобів та нематеріальних активів банків України" містить вимогу визнавати зменшення корисності основних засобів та нематеріальних активів. При цьому в нормативних документах НБУ немає вказівок, як слід визначати суму зменшення корисності.

Основні методичні підходи до розрахунку цієї суми визначаються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 28 "Зменшення корисності активів", затвердженим наказом Міністерства фінансів України № 817 від 24.12.2004 р. Утім, цим стандартом не враховується специфіка діяльності компаній фінансової та банківської сфери, де, як правило, неможливо розрахувати виручку від реалізації продукції, що виготовляється за допомогою конкретних основних засобів. Адже виручка від реалізації банківських послуг надходить не від конкретного стола, стільця, комп'ютера чи будівлі, а є результатом праці співробітників банку та використання всіх цих основних засобів у сукупності.

Отже, банки мають самостійно розробляти методику й процедури визначення зменшення корисності своїх основних засобів та нематеріальних активів. Розглянемо базові підходи до розробки таких процедур.

МЕТА ВИЗНАЧЕННЯ ЗМЕНШЕННЯ КОРИСНОСТІ

Принцип обачності є одним із головних при складанні фінансової звітності. Серед основних положень цього принципу є те, що активи не можуть бути показані у звітності за вартістю, яка перевищує суму грошових потоків, очікуваних від цих активів у майбутньому.

Низка міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСБО 16 "Основні засоби", МСБО 38 "Нематеріальні активи", МСБО 36 "Зменшення корисності активів") містить вимоги щодо визнання зменшення ко-

рисності основних засобів та нематеріальних активів у разі, коли балансова вартість активу є вищою за суму очікуваних від цього активу грошових потоків.

ОБ'ЄКТИ, ЗА ЯКИМИ РОЗРАХОВУЄТЬСЯ ЗМЕНШЕННЯ КОРИСНОСТІ

Відповідно до МСБО 36 (пункт 22) зменшення корисності визначається за окремим активом тільки у випадку, коли банк отримує від цього активу грошові потоки, які не залежать від інших активів (як доходи, так і витрати).

Якщо за активами неможливо ідентифікувати окремі грошові потоки, то такі активи об'єднуються в одиниці, що генерують грошові кошти.

Одиниця, що генерує грошові кошти, — це мінімальна відокремлювана сукупність активів, з якими пов'язані грошові потоки, незалежні від інших активів.

З метою практичного застосування методик визначення зменшення корисності банк передусім має виокремити об'єкти, за якими розраховується зменшення корисності. Прикладом такого активу може бути будівля, яка повністю здається банком в оперативний лізинг. За таких обставин банк може виокремити грошові потоки, які прямо відносяться до цього активу: доходи (орендні платежі) та витрати (експлуатаційні та інші витрати на будівлю). Ще один приклад — основні засоби або нематеріальні активи, що використовуються для надання клієнтам послуг, за користування якими сплачуються окремі платежі.

Але, як було зазначено вище, більша частина доходів від реалізації банківських послуг надходить за використання капіталу та за послуги, які надаються працівниками банку із залученням цілого комплексу основних засобів та нематеріальних активів. За таких обставин зменшення корисності розрахо-

ується в цілому за одиницею, що генерує грошові кошти. Як правило, для банків це — операційні точки (відділення). Саме вони є тією мінімальною одиницею, за якою існують окремі ідентифіковані потоки грошових коштів, оскільки банки складають бюджет (план доходів та витрат) за окремими операційними точками.

Чи є такою одиницею головний офіс банку? У більшості банків головний офіс надає послуги клієнтам та отримує доходи від реалізації цих послуг, отже, він є одиницею, що генерує грошові кошти. Але якщо сам по собі він не надаватиме послуг, а тільки керуватиме іншими операційними точками, тоді його активи з метою розрахунку зменшення корисності необхідно розподілити на всі операційні точки.

КОЛИ НЕОБХІДНО ОЦІНЮВАТИ АКТИВИ НА ЗМЕНШЕННЯ КОРИСНОСТІ?

Оцінка зменшення корисності має виконуватися перед складанням фінансової звітності, тобто на кожну звітну дату (на кінець кожного кварталу).

Оцінка зменшення корисності основних засобів виконується тільки за наявності ознак зменшення корисності. Відповідно до “Інструкції з бухгалтерського обліку основних засобів та нематеріальних активів банків України” (розділ V, глава 1, пункт 1.1) такими ознаками (або свідченнями можливої втрати економічної вигоди) є події, які наводимо нижче.

1. Протягом періоду експлуатації ринкова вартість активу зменшилася значно більше, ніж це очікувалося, внаслідок плинну часу або використання.

Оприбутковуючи основні засоби або нематеріальні активи, банк починає їх амортизацію, беручи до уваги запланований термін використання, який визначається на основі оцінки їх морального та фізичного зносу в майбутньому. Якщо з плином часу виявляється, що активи морально або фізично зношуються швидше, ніж очікувалося при первісному визнанні, то існують два способи врахувати цей факт при складанні фінансової звітності: 1) переглянути норми амортизації; 2) визнати зменшення корисності. Перший спосіб простіший у застосуванні: “Інструкцією з бухгалтерського обліку основних засобів та нематеріальних активів банків України” (розділ IV, глава 2, пункт 2.2) вимагається регулярно, наприкінці кожно-

го фінансового року, переглядати методи та норми амортизації основних засобів. Перегляд методів та строків амортизації відображається у звітності перспективно: амортизація минулих років не перераховується, залишкова вартість об’єкта основних засобів амортизується на новий (коротший) термін використання. Втім, бувають випадки, коли вирішити це питання шляхом перегляду строків амортизації неможливо.

Наприклад, банк розробляє нове програмне забезпечення. Витрати на розробку обліковуються як капітальні вкладення у нематеріальні активи. Роботу над створенням програмного забезпечення заплановано завершити протягом 18 місяців. На дату початку капіталізації банк мав на меті використовувати це програмне забезпечення сім років. Утім, через шість місяців після початку роботи надійшла інформація, що відома компанія з розробки ІТ-технологій готується випустити на ринок нове, досконаліше програмне забезпечення. З урахуванням цього банк переглядає свою оцінку майбутнього терміну використання програмного забезпечення: змінює її із семи до п’яти років. Це — ознака зменшення корисності. Але врахувати її простим переглядом термінів амортизації неможливо, оскільки амортизація нематеріальних активів ще не починалася. У такому разі слід розраховувати зменшення корисності.

Ще один приклад: уявімо, що на ринку відбулося значне падіння цін на нерухомість. Якщо банк обліковує будівлі за переоціненою вартістю, то він зменшить їх балансову вартість шляхом проведення уцінки. Але якщо банк обліковує будівлі за первісною вартістю, то в такому випадку він має розраховувати зменшення корисності.

Документальним свідченням зниження ринкових цін можуть бути акти експертної оцінки, ціни угод про продаж аналогічних об’єктів. Крім того, якщо банку відомо про загальне падіння цін на певному ринку (існують відповідні аналітичні огляди, дослідження ринку, авторитетні публікації в офіційних виданнях), це також може бути підставою для перегляду корисності активу.

2. Відбулися (або відбудуться найближчим часом) значні зміни у використанні об’єкта, пов’язані з негативним впливом як зовнішніх (технологічні, ринкові, економічні, правові), так і внутрішніх (припинення експлуатації, реструктуризація, ліквідація активу до раніше очікуваної дати тощо) факторів.

Банк може бути змушений припинити діяльність своїх підрозділів у певному регіоні під впливом різноманітних чинників, зокрема через зміни у законодавстві, підвищення конкуренції, перехід на нові ринки. Певна річ, у такому випадку банк використовуватиме свої основні засоби (будівлі, обладнання) у цьому регіоні менший строк, ніж очікував. Наприклад, банк здавав будівлю в оперативну оренду, а потім орендар розірвав договір оренди, і банк не може знайти іншого орендаря на таких самих умовах. Унаслідок цього керівництвом прийнято рішення переобладнати будівлю для власного використання (відкрити нове відділення). Це — також сигнал для розрахунку зменшення корисності, оскільки може статися так, що, змінивши спосіб використання активу, банк отримає від нього меншу вигоду, ніж очікувалося.

Документальним підтвердженням зміни намірів щодо використання активу є накази, розпорядження керівництва банку або інші подібні документи.

3. Ринкові ставки відсотка або інші ринкові показники прибутковості інвестицій збільшилися, і це збільшення, можливо, вплине на ставку дисконту, яка застосовуватиметься під час обчислення вартості використання активу.

Яким чином зміна ринкових ставок впливає на корисність основних засобів? Річ у тім, що при збільшенні ринкових ставок відсотка (на міжбанківському ринку, в інвестиційному бізнесі тощо) банк може бути зацікавлений “вивести” свої кошти з роздрібного бізнесу (тобто закрити ряд своїх відділень) та спрямувати ці кошти в інші, прибутковіші сфери бізнесу.

Утім, збільшення ринкових ставок розглядається як ознака зменшення корисності, тільки якщо є впевненість, що воно спричинить знецінення активу. Так, у МСБО 36 (пункт 16) наведено ряд прикладів, коли при зміні відсоткових ставок на ринку не потрібно розраховувати суму зменшення корисності.

4. Моральне старіння або фізичне пошкодження об’єктів.

Якщо моральне або фізичне старіння відбувається з усіма основними засобами або нематеріальними активами певної групи, цей чинник можна врахувати переглядом термінів амортизації. Але якщо пошкоджено тільки один об’єкт з групи, то єдиний спосіб відобразити це у звітності — визнання зменшення корисності конкретного об’єкта. Наприклад, автомобіль, який належить до певної операційної точки,

потрапив в аварію, в результаті чого його корисність значно зменшилася, але він продовжує використовуватися.

Документальним свідченням цієї ознаки можуть бути офіційні документи про аварії, стихійні лиха, акти інвентаризації основних засобів, у яких описано реальний стан об'єктів.

5. Економічна ефективність є (або буде) нижчою, ніж очікувана.

Остання ознака включає всі інші чинники, які, на думку банку, можуть викликати зменшення корисності основних засобів. Перелік таких додаткових чинників, що впливають на зниження економічної ефективності, банк визначає самостійно, виходячи з особливостей бізнесу та минулого досвіду.

Якщо жодної з цих ознак не виявлено, подальші розрахунки можна не виконувати. У випадку, коли існує хоча б одна з цих ознак, необхідно розраховувати зменшення корисності основних засобів та нематеріальних активів. Вирішуючи питання про необхідність розрахунку зменшення корисності, слід керуватися принципом суттєвості. Так, якщо результати попереднього аналізу свідчили, що певна ознака не має суттєвого впливу на корисність активу, тоді зменшення корисності можна не оцінювати.

В обов'язковому порядку (незалежно від наявності ознак зменшення корисності) банк має переглядати на предмет зменшення корисності нематеріальні активи з невизначеним строком корисного використання та нематеріальні активи, які не використовуються за призначенням. Тест на зменшення корисності таких нематеріальних активів має проводитися раз на рік будь-коли протягом звітного періоду за умови, що це відбуватиметься щорічно в один і той самий час. Уперше придбані нематеріальні активи підлягають перегляду на зменшення корисності до закінчення поточного звітного року.

МЕТОДИКА РОЗРАХУНКУ ЗМЕНШЕННЯ КОРИСНОСТІ

Корисність активу — це його здатність приносити грошові кошти в майбутньому. Основні підходи до розрахунку зменшення корисності детально описано у Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 28 “Зменшення корисності активів” (наказ Міністерства фінансів України від 24.12.2004 р. № 817).

Для розрахунку зменшення корисності необхідно визначити такі вели-

чини:

- 1) балансову вартість активу;
- 2) вартість продажу;
- 3) вартість використання;
- 4) суму очікуваного відшкодування;
- 5) суму зменшення корисності.

Розглянемо порядок розрахунку цих величин.

1. Визначення балансової вартості активу

Балансова вартість активу — це, фактично, його залишкова вартість на звітну дату. Дана вартість враховує суму попередніх переоцінок, накопичений знос та суму раніше визнаного зменшення корисності. Практично балансова вартість розраховується як різниця залишків на двох рахунках: рахунку, на якому обліковується первісна вартість активу (для основних засобів — рахунок 4400, для нематеріальних активів — 4300) та рахунку, на якому обліковується накопичений знос (для основних засобів — рахунок 4409, для нематеріальних активів — 4309).

Для окремого активу балансова вартість є залишковою вартістю цього активу. Для одиниці, що генерує грошові кошти, балансова вартість одиниці має розраховуватися відповідно до обраної методики визначення вартості використання. Згідно з МСБО 36 (пункт 76) балансова вартість одиниці має включати балансову вартість лише тих активів, які можна прямо розподілити на одиницю, і які генеруватимуть майбутні грошові потоки. Водночас балансова вартість одиниці не повинна включати балансову вартість зобов'язань, якщо суму очікуваного відшкодування одиниці можна визначити, не враховуючи ці зобов'язання.

2. Визначення вартості продажу

Вартість продажу визначається як справедлива вартість активу (або одиниці, що генерує грошові кошти) за вирахуванням витрат на продаж. Іншими словами, це — сума коштів, яку банк міг би отримати просто зараз, продавши свої активи. Оцінка справедливої вартості активу з метою визначення зменшення корисності не потребує залучення незалежного оцінювача. Отже, банк має розробити внутрішню методику визначення справедливої вартості і витрат на продаж. Згідно з міжнародними стандартами фінансової звітності справедлива вартість активу — це сума, яка може бути отримана від продажу

активу при укладенні угоди між добре поінформованими, незалежними сторонами, зацікавленими у проведенні операції.

Найкращим свідченням справедливої вартості активу за вирахуванням витрат на продаж вважається ціна у договорі купівлі-продажу, укладеному на загальних умовах, скоригована з урахуванням додаткових витрат, безпосередньо пов'язаних із вибуттям активу. Так, банк може використовувати договір продажу такого самого активу, укладений нещодавно з незалежною стороною, або інформацію про ціни, які банк може отримати від інших банків.

За відсутності даних про такі договори банк може використовувати інформацію про ціни на активному ринку (якщо він є за такими активами).

Якщо немає інформації про договори купівлі-продажу або про ціни активного ринку, банк визначає справедливу вартість на підставі надійніших відомостей, які є у розпорядженні банку. Це можуть бути, зокрема, акти оцінки подібних активів, інформація Міністерства статистики України, пропозиції щодо купівлі активів, оприлюднені у пресі.

Витрати на продаж — це додаткові витрати, безпосередньо пов'язані з вибуттям активів, а саме:

- витрати на юридичні та нотаріальні послуги;
- витрати на демонтаж активу;
- прямі витрати на передпродажну підготовку активу;
- транспортні витрати;
- податки, утримувані при продажу активу (крім податку на прибуток).

До витрат на продаж не включаються фінансові витрати, витрати на податок на прибуток, на пошук покупця, на маркетингові дослідження, на оплату послуг незалежних оцінювачів.

Для одиниць, що генерують грошові потоки (операційних точок), найкращий спосіб оцінки вартості продажу — це ціна всієї операційної точки (як бізнесу), якщо банк продавав би її зацікавленій, не пов'язаній із ним стороні (іншому банку). Якщо немає можливості оцінити вартість одиниці таким чином, її слід оцінювати як сукупність вартостей продажу активів, що входять до складу цієї одиниці.

Зауважимо, що в разі, коли розрахована вартість продажу є вищою за балансову вартість об'єкта, виконувати розрахунок вартості використання немає потреби, оскільки у такому випадку зменшення корисності не визнається.

3. Визначення вартості використання

Вартість використання активу визначається як дисконтована вартість майбутніх грошових потоків, які заплановано отримати від активу. Для розрахунку цінності використання необхідно:

1) оцінити майбутні потоки грошових коштів (як доходів, так і витрат), що очікуються у зв'язку з використанням активу та його вибуттям після закінчення терміну використання;

2) застосувати до цих потоків відповідну ставку дисконту.

Прогнози майбутніх грошових потоків мають визначатися на підставі виважених та обґрунтованих припущень, що відображають поточний стан справ та являють собою найбільш оптимістичні оцінки керівництвом економічних умов, які існуватимуть до закінчення терміну використання активу.

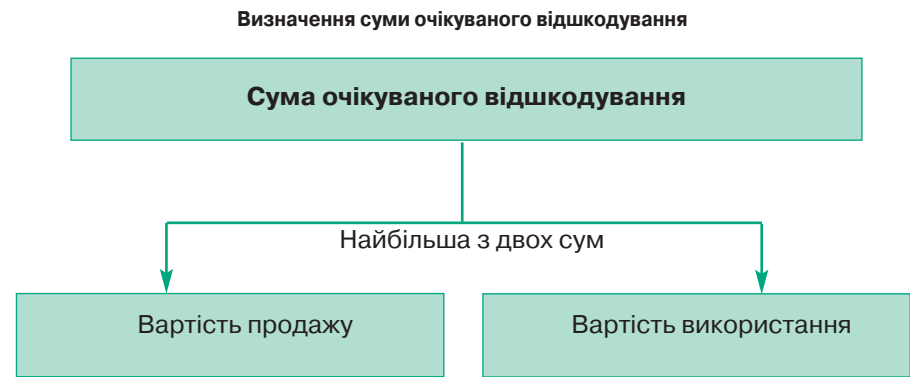
Для окремого активу, що генерує грошові потоки, майбутні доходи та витрати можуть бути визначені на основі прогнозів за цим активом. Так, за будівлею, яка здається в оперативний лізинг, прогнози надходжень грошових потоків мають ґрунтуватися на договорах оренди, а прогнози витрат — визначатися на підставі договорів на технічне обслуговування, середньорічних витрат на поточний ремонт, запланованих витрат на капітальний ремонт. За окремим активом грошові потоки прогножуються на залишковий термін його використання.

Для одиниці, що генерує грошові потоки (операційна точка банку), основне джерело інформації — це бюджет, у якому визначено заплановані доходи та витрати за операційною точкою. Прогнози грошових потоків, що ґрунтуються на бюджетах, договорах та оцінках, мають бути розраховані за період, який не перевищує п'ять років, окрім випадків, коли розрахунки за триваліший період можуть бути достовірно обґрунтовані. Грошові потоки за роки, які виходять за межі п'ятирічного періоду, мають визначатися шляхом екстраполяції прогнозів з урахуванням темпу зростання доходів, який буде стабільним або знижуватиметься до кінця строку використання активу.

Оцінка майбутніх грошових потоків повинна включати:

— заплановані доходи від використання активу;

— заплановані витрати, що виникають під час використання активу (витрати на обслуговування та ремонт);

— доходи та витрати, що виникають під час ліквідації активу.

До оцінки майбутніх грошових потоків не включаються заплановані витрати на поліпшення та модернізацію активів. Тобто грошові потоки оцінюються за активом, який знаходиться в його теперішньому стані за умови своєчасного технічного обслуговування та заміни компонентів.

На який термін слід розраховувати грошові потоки за операційною точкою? Відповідно до МСБО 36 (пункт 34) обирається найбільш суттєвий актив. Так, для відділення банку грошові потоки, як правило, визначатимуться на залишковий термін експлуатації будівлі. Заміна інших, менш суттєвих об'єктів, розглядатиметься як поточне обслуговування одиниці, що генерує грошові потоки. Якщо до складу одиниці входить ряд суттєвих активів, то обирається актив із найдовшим терміном використання.

Оскільки у більшості банків бюджет доходів та витрат за операційною точкою визначається тільки на рік, то для прогнозу слід здійснити екстраполяцію цих даних на інші роки. Якщо банк очікує зростання операцій, то для розрахунку доходів та витрат на другий — п'ятий роки дані бюджету на наступний рік перемножуються на запланований коефіцієнт зростання. Доходи та витрати за подальші роки не можуть бути вищими за показники п'ятого року.

Банк має оцінювати обґрунтованість своїх прогнозів грошових потоків, порівнюючи їх із фактичними значеннями.

Оцінені грошові потоки необхідно продисконтувати із застосуванням відповідної ставки, а саме:

1) середньозваженої вартості капіталу;

2) ринкової ставки процента, яка використовується в операціях з аналогічними активами;

3) ставки процента за можливими додатковими кредитами;

4) інших ринкових ставок кредиту-

вання.

На нашу думку, для оцінки корисності активів банки можуть застосовувати ставки кредитування за залученими довгостроковими кредитами. Грошові потоки, продисконтовані із застосуванням цієї ставки, дорівнюватимуть вартості використання активу.

4. Визначення суми очікуваного відшкодування

Сума очікуваного відшкодування — це загальна сума грошових потоків, які банк планує отримати в майбутньому від активу або одиниці, що генерує грошові кошти. Одержати грошові кошти від основних засобів чи нематеріальних активів можна двома способами: або продавши їх, або отримуючи дохід від їх використання. Таким чином, для визначення суми очікуваного відшкодування необхідно знати суму коштів, які банк здатний отримати у перший та другий спосіб. Більша із цих двох сум і буде сумою очікуваного відшкодування (див схему).

Отже, сума очікуваного відшкодування — це більша з двох сум: вартість продажу або вартість використання. Чому обирається більша з них? Вважається, що коли два способи дають різні доходи від активу, то керівництво банку обере найоптимальніший спосіб (економічно вигідніший).

5. Визначення величини зменшення корисності

Після проведення всіх зазначених вище розрахунків ми отримуємо дві величини: балансову вартість активу та суму очікуваного відшкодування. Необхідно їх порівняти. Якщо сума очікуваного відшкодування вища за балансову вартість, то зменшення корисності не визнається: ми пересвідчилися, що сума вигод, очікуваних від активу, є більшою за його балансову оцінку, отже, принцип обережності ви-

конується.

Якщо ж сума очікуваного відшкодування менша за балансову вартість, необхідно визнати зменшення корисності на суму різниці між цими двома величинами. У такий спосіб ми зменшуємо балансову вартість активу до суми його очікуваного відшкодування.

Для одиниці, що генерує грошові кошти, отриману суму зменшення корисності необхідно розподілити між усіма об'єктами, що входять до її складу. У першу чергу зменшення корисності розподіляється на фізично пошкоджені об'єкти, решта суми розподіляється пропорційно до балансової вартості інших об'єктів.

ВІДОБРАЖЕННЯ ЗМЕНШЕННЯ КОРИСНОСТІ В ОБЛІКУ

В обліку зменшення корисності відображається так:

1) якщо актив раніше не переоцінювався, то зменшення корисності обліковується як витрати банку:

Дт 7499 "Інші витрати" — Кт 4309 "Накопичена амортизація нематеріальних активів", 4409 "Знос основних засобів";

2) якщо актив раніше переоцінювався і на рахунках капіталу (5100, 5101) існує фонд дооцінки за цим об'єктом, то зменшення корисності в межах фонду дооцінки відображається таким чином:

Дт 5100 "Результати переоцінки основних засобів", 5101 "Результати переоцінки нематеріальних активів" — 4309 "Накопичена амортизація нематеріальних активів", Кт 4409 "Знос основних засобів";

зменшення корисності, що перевищує фонд дооцінок за цим активом, відображається як витрати:

Дт 7499 "Інші витрати" — Кт 4309 "Накопичена амортизація нематеріальних активів", 4409 "Знос основних засобів".

ВІДНОВЛЕННЯ КОРИСНОСТІ

На кожну наступну звітну дату слід оцінювати наявність ознак зменшення корисності. Якщо ознаки, внаслідок яких було визнано зменшення корисності, зникли, то розраховується нова сума очікуваного відшкодування. І якщо ця сума буде більшою за балансову вартість активу, банк визнає відновлення корисності:

1) якщо попереднє зменшення ко-

рисності відбувалося за рахунок фонду дооцінки, то в межах цієї суми відновлення корисності відноситься на рахунок капіталу:

Дт 4309 "Накопичена амортизація нематеріальних активів", 4409 "Знос основних засобів" — Кт Дт 5100 "Результати переоцінки основних засобів", 5101 "Результати переоцінки нематеріальних активів";

2) якщо попереднє зменшення корисності відбувалося за рахунок витрат, то відновлення корисності відображається як доходи банку:

Дт 4309 "Накопичена амортизація нематеріальних активів", 4409 "Знос основних засобів" — Кт 6499 "Інші доходи".

Причому варто зауважити, що балансова вартість активу після відновлення корисності не може перевищувати його балансову вартість, яка була б на цей момент, якби зменшення корисності не визнавалося зовсім.

Наприклад, банк має будівлю, яка здається в оперативну оренду. Первісна вартість будівлі — 500 000 грн. Термін використання — 50 років. Отже, річна норма амортизації становитиме 500 000 грн./50 років = 10 000 грн.

Через два роки, коли балансова вартість будівлі становила 480 000 грн., внаслідок підвищення процентних ставок на ринку було визнано зменшення

корисності у сумі 5000 грн.

Через три роки після того процентні ставки впали. Балансова вартість будівлі на той час становить 445 000 грн. (500 000 — 5 × 10 000 — 5 000). Припустимо, розрахована вартість очікуваного використання становить 460 000 грн. (тобто вона є більшою за балансову вартість на 15 000 грн.).

Розраховуємо суму відновлення корисності, яку можна визнати в обліку. Якщо б зменшення корисності не визнавалося зовсім, вартість будівлі на звітну дату дорівнювала б 450 000 грн. (500 000 — 5 × 10 000). Таким чином, відновлення корисності необхідно визнати тільки до цієї суми. Отже, сума відновлення корисності, яка відображається в обліку, — 5000 грн. (450 000 — 445 000).

ПРИКЛАД РОЗРАХУНКУ ЗМЕНШЕННЯ КОРИСНОСТІ

Розглянемо описаний вище порядок визначення зменшення корисності на умовному прикладі. Уявімо, що банк має три відділення, і по одному з відділень існують ознаки зменшення корисності (є документи про пошкодження автомобіля, закріпленого за даною операційною точкою). За оцінками страхової компанії, внаслідок аварії вартість автомобіля змен-

Таблиця 1. Балансова вартість об'єктів, закріплених за відділенням

Найменування об'єкта	Залишковий термін експлуатації, роки	Балансова (залишкова) вартість, грн.	Ліквідаційна вартість, грн.
1. Будівля	8	300 000	10 000
2. Автомобіль	5	55 000	5 000
3. Програмне забезпечення	3	32 000	—
4. Офісні меблі	8	56 000	—
5. Комп'ютерна техніка	4	23 000	—
Разом		466 000	15 000

Таблиця 2. Прогнозовані грошові потоки

№ року	Поточні доходи, грн.	Поточні витрати, грн.	Інші доходи (ліквідаційна вартість), грн.	Інші витрати (капітальний ремонт), грн.	Усього грошових потоків, грн.
1	2	3	4	5	6 = 2 - 3 + 4 - 5
1	120 000	70 000	—	—	50 000
2	120 000 × 1.1 = 132 000	70 000 × 1.1 = 77 000	—	—	55 000
3	132 000 × 1.1 = 145 200	77 000 × 1.1 = 84 700	—	45 000	15 500
4	145 200 × 1.1 = 159 720	84 700 × 1.1 = 93 170	—	—	66 550
5	159 720 × 1.1 = 175 692	93 170 × 1.1 = 102 487	—	—	73 205
6	175 692	102 487	—	—	73 205
7	175 692	102 487	—	—	73 205
8	175 692	102 487	15 000	—	88 205
Разом					494 870

шилася на 20 000 грн.

Передусім визначаємо балансову вартість одиниці, що генерує грошові потоки. Вона розраховується на підставі облікових даних про об'єкти, закріплені за відділенням (див. таблицю 1).

Таким чином, балансова вартість відділення як одиниці, що генерує грошові кошти, — 466 000 грн.

Як видно, при розрахунку балансової вартості одиниці ми не враховували вартість фінансових активів (зокрема, кредитів, грошових коштів). Цей факт необхідно взяти до уваги, розраховуючи суму очікуваного відшкодування.

Визначаємо вартість продажу. Півроку тому банк продав іншому банку подібне відділення у цьому ж районі за 430 000 грн. Витрати на продаж (юридичні та нотаріальні послуги) становили 10 000 грн. Таким чином, вартість продажу дорівнює 420 000 грн.

Наступним кроком буде розрахунок вартості використання. Банк має бюджет по відділенню на наступний рік, згідно з яким доходи від відділення за рік (окрім доходів за операціями з фінансовими активами) мають становити 120 000 грн., витрати на технічний ремонт та обслуговування відділення — 70 000 грн. Через три роки намічено провести капітальний ремонт будівлі, очікувана вартість якого — 45 000 грн. Банк планує щорічне збільшення обсягів реалізації послуг відділення на 10%.

Оцінка грошових потоків здійснюється на строк служби будівлі, оскільки вона є найсуттєвішим активом одиниці.

Отже, необхідно спрогнозувати доходи та витрати відділення на 8 років.

Таблиця 3. Вартість дисконтованих грошових потоків

Рік	Грошові потоки, грн.	Дисконтовані грошові потоки, грн.
1	50 000	$\frac{50\,000}{(1+0.12)^1} = 44\,643$
2	55 000	$\frac{55\,000}{(1+0.12)^2} = 43\,846$
3	15 500	$\frac{15\,500}{(1+0.12)^3} = 11\,033$
4	66 550	$\frac{66\,550}{(1+0.12)^4} = 42\,294$
5	73 205	$\frac{73\,205}{(1+0.12)^5} = 41\,538$
6	73 205	$\frac{73\,205}{(1+0.12)^6} = 37\,088$
7	73 205	$\frac{73\,205}{(1+0.12)^7} = 33\,114$
8	88 205	$\frac{88\,205}{(1+0.12)^8} = 35\,625$
Разом		289 180

Таблиця 4. Розподіл суми зменшення корисності між активами

Найменування об'єкта	Балансова (залишкова) вартість, грн.	Сума зменшення корисності
1. Будівля	300 000	$26\,000 \times (300\,000/411\,000) = 18\,978$
2. Програмне забезпечення	32 000	$26\,000 \times (32\,000/411\,000) = 2\,024$
3. Офісні меблі	56 000	$26\,000 \times (56\,000/411\,000) = 3\,543$
4. Комп'ютерна техніка	23 000	$26\,000 \times (23\,000/411\,000) = 1\,455$
Разом	411 000	26 000

Перші п'ять років здійснюємо прогноз з урахуванням очікуваного темпу приросту (10%), а починаючи з шостого року фіксуємо доходи та витрати на рівні п'ятого року (див. таблицю 2).

Варто зазначити, що до розрахунку приймаються тільки доходи, не пов'язані з фінансовими активами, а саме: комісійні доходи, інші операційні доходи та інші доходи, не пов'язані з фінансовими інструментами. Ми не можемо враховувати процентні і торговельні доходи відділення у грошових потоках, оскільки такі доходи формуються фінансовими активами (зокрема, кредитами, цінними паперами, банківськими металами), а ми не враховували ці активи у складі балансової вартості відділення. Те саме стосується витрат: до розрахунку приймаються комісійні витрати, інші операційні витрати та інші витрати, не пов'язані з фінансовими інструментами, витрати на утримання основних засобів та нематеріальних активів, інші експлуатаційні та господарські витрати.

На наступному етапі необхідно визначити дисконтовану вартість цих грошових потоків. За ставку дисконту рекомендується брати ставку кредитів, залучених банком на найбільший термін. Уявімо, що банк у минулому місяці

розмістив свої трирічні облігації під ставку 12% і це — найдовший термін для позикових коштів банку. У такому випадку дисконтуємо очікувані грошові потоки на 12% річних (див. таблицю 3).

Отже, вартість використання відділення становить 289 180 грн. Порівнюємо її з вартістю продажу. Оскільки вартість продажу (420 000 грн.) є більшою, то вона і буде сумою очікуваного відшкодування.

Далі порівнюємо суму очікуваного відшкодування з балансовою вартістю відділення (466 000 грн.). Оскільки балансова вартість є вищою, розраховуємо суму зменшення корисності відділення:

$$466\,000 - 420\,000 = 46\,000 \text{ грн.}$$

Насамкінець розподіляємо суму зменшення корисності поміж усіма активами відділення. 20 000 грн. можна віднести безпосередньо на знецінення пошкодженого автомобіля. Решту суми зменшення корисності (26 000 грн.) розподіляємо пропорційно балансовій вартості решти активів (див. таблицю 4).

Після цього виконуємо в обліку відповідні проведення — відображаємо зменшення корисності за кожним активом відділення.

Як видно, розробка методики розрахунку зменшення корисності основних засобів та необоротних активів — нелегка справа, яка потребує аналізу великого обсягу інформації про ринкові ціни, реальний стан необоротних активів, наміри керівництва щодо їх використання, динаміку відсоткових ставок, прогнози доходів та витрат. Отже, для забезпечення відображення в обліку зменшення корисності необхідно залучати не тільки бухгалтерів, а й представників інших підрозділів банку, зокрема, фахівців з бюджетування, казначейства, розвитку мережі, господарських відділів. Таким чином, для забезпечення можливості періодичної оцінки зменшення корисності банк має провести суттєву організаційну роботу, і цей крок сприятиме підвищенню якості фінансової звітності банку. □

Хроніка/

Гроші і люди: війна чи мир?

10–11 червня у Львівському національному університеті ім. Івана Франка відбулися міжнародні філософсько-економічні читання “Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей”, серед організаторів яких – Національний банк України та Університет банківської справи НБУ.

Читання проходили у Дзеркальній залі Франкового університету. Особлива аура цього старовинного приміщення, в якому лунали голоси багатьох світочів вітчизняної науки, налаштувала на ґрунтовну наукову дискусію щодо однієї з майже не досліджених проблем сучасності — взаємозалежності світу людей і світу грошей.

Очікування цікавої розмови підсилював склад учасників читань — на них прибули провідні вчені вищих навчальних закладів Національного банку України, кількох українських університетів, філософи, економісти, банкіри з Росії та Польщі.

Один із перших доповідачів — експертний аналітичний центр з питань грошово-кредитної політики апарату Ради НБУ, а нині доцент Університету банківської справи Національного банку України **Андрій Грищенко** розпочав свій виступ словами: “Мабуть, ми щасливі люди. Всі довкола говорять про інфляцію, девальвацію, про кризи та інші буремні події. А ми у цей час занурюємось у філософію...”

Якщо ж говорити серйозно, то шкода, що українські банкіри ґрунтовно не вникали у філософську сутність грошей раніше. Це дало б змогу точніше виробляти стратегію розвитку і тактику досягнення бажаних результатів. Адже розуміння сутності явища значною мірою визначає поведінку суб’єктів, які вступають у взаємодію з ним...”

Філософська сутність грошей має чимало визначень. Учасники читань, зокрема директор-розпорядник Фонду гарантування вкладів фізичних осіб **Валерій Огієнко**, проаналізували трактування цього терміна, зроблені філософами різних епох. Ось лише деякі висловлювання: “Гроші — єдиний товар, який неможливо використати інакше, як тільки звільнитися від них”, “Гроші — древня реальність, древній технічний засіб, предмет жадання та уваги”, “Гроші — частина життя людини”, “Гроші — загадка, що полонить, повторюється та змінює свої маски”, “Гроші — “штучка” трансцендентна”, “Гроші — економічна категорія ринкового господарства, особ-

ливий вид універсального товару...”, “Гроші — результат господарства і господарювання, і в той же час самі є “господарюючим суб’єктом”.

Аналізуючи сутність грошей, німецький філософ Георг Вільгельм Фрідріх Гегель зауважив: “... У державах нового часу забезпечення власності — це вісь, навколо якої обертається все законодавство, і з якою так чи інакше співвідноситься значна частина прав громадян”.

З точки зору філософії власність розглядається як властивість людського характеру, її натури. Відношення до речі як власності для людини є своєрідним способом самовизначення та самореалізації у господарському світі. Найповніше власність для сучасної людини проступає через гроші, які, власне, й створюють умови, що забезпечують людині свободу.

Тобто гроші набули неймовірно важливого значення для людства. І в цьому криється велика небезпека: створені людьми, вони, як самостійна категорія, намагаються (особливо протягом останнього століття) взяти гору над людиною, підпорядкувати її собі. І їм, грошам, це легко вдається. Наведемо простий приклад, який розглядався під час обговорення такого питання: хто кому підпорядкований — гроші підприємцеві чи підприємець грошам? Якщо людина підприємець, вона повинна прагнути одержати прибуток, а отже, просто змушена відповідно поводитись. Тобто гроші безпосередньо впливають на її поведінку і в цілому на спосіб життя. Якщо підприємець цього не сприймає, він може зробити свій вибір. Наприклад, — обрати стиль поведінки і спосіб життя найманого працівника. Як бачимо, взаємозалежність значна і неминуча.

Особливо драматична ситуація складається на постсоціалістичному просторі, зокрема в сучасній Україні, де мільйони людей втратили ілюзії про “світле майбутнє”, у якому взагалі не мало бути грошей, і ще не призвичаїлися до нового способу життя. У таких умовах гроші в уяві людей часом набувають демонської сили, затьмарю-

ють собою всі інші цінності. А це — шлях у нікуди. Точніше — це прямий шлях до деградації людської цивілізації.

Такому невтішному розвитку подій можна зарадити. Сучасні демократичні суспільства навчилися ставити гроші на належне їм місце й успішно це роблять. Практичному досвіду в цій сфері було присвячено кілька виступів учасників читань. Особливу зацікавленість викликали доповіді банкірів і вчених із Польщі, де зовсім недавно спостерігалася ситуація, аналогічна українській. Звичайно, польські громадяни ще не мають такої культури матеріального добробуту, як люди Старого світу, але панічні настрої і “фінансове дикунство” бізнесменів-початківців у цій країні вже загалом подолані. Як зазначив голова Асоціації польських банків **Кшиштоф Петрашкевич**, цього досягнуто значною мірою завдяки відповідній грошово-кредитній політиці. Зокрема — кредитуванню населення, малого і середнього бізнесу. Наприклад, обсяги кредитів, наданих польськими банками фізичним особам для придбання житла, за останні десять років зросли у 120 разів. Нині в Польщі будь-який студент може взяти невелику позичку (скажімо, для придбання комп’ютера), яка не є суттєвою для банку, але яка може стати стартовим майданчиком його самостійного трудового життя.

— Грошам слід наказувати, а не слугувати їм, — підсумувала виступи членів польської делегації вчених професор Жешувського університету **Єва Орлоф**.

— Гроші нині перестали бути лише економічною категорією, вони є цивілізаційним чинником, — вважає ректор Університету банківської справи НБУ, доктор економічних наук, професор **Тамара Смовженко**, вступним словом якої розпочато збірник тез, виданий спеціально до відкриття читань. — В сучасній Україні проблеми багатства і бідності, грошей та моралі стають дедалі гострішими. Термін “фінансова цивілізація” не лише конститувався в сучасному мисленні, а й став предметом активного дослідження фахівців. Особливо актуальним є аналіз головних аспектів життєдіяльності людини, в яких виявляється безпосередній вплив грошей: власності, праці, моралі, економіки. Центральне питання — чому гроші виходять за межі економічних процесів і окупувають позаекономічні сфери. Це виводить нас на *проблему духовності* — експансія грошей свідчить про виснаженість духовних енергій сучасного соціуму.

Саме ця проблема (яким є духов-

ний ресурс соціуму, як саме можна протидіяти експансії грошей в усі сфери життєвого світу) стає головною у дослідженнях соціальної природи грошей. Дослідникам зазначеної проблеми, — наголошує Т.С.Смовженко, — потрібно глибоко розуміти соціокультурну природу грошей, грошових відносин, їх вплив на соціальні процеси. Така постановка завдання зумовлює необхідність синтезу підходів, вироблених не лише в рамках філософського знання, а й багатьох суміжних сфер наукових досліджень.

Як наукову основу для такої співпраці в ЛБІ розроблено оригінальну методологічну базу в рамках теми «Еволюція грошей та їх соціальна природа у ХХІ столітті». Згідно з нею гроші інтерпретуються як медіум соціальних комунікацій, тому як методологічний апарат досліджень обрано комунікативну практичну філософію.

Серед її ключових тез така: гроші не є історично незмінними, не є якоюсь самодостатньою субстанцією, абсолютною і вічною. Їх причиною, тобто

інстанцією, яка їх творить, легітимізує, забезпечує нормальне функціонування, є держава. Якщо розглядати взаємозв'язок людини і грошей поза цим контекстом, тоді справді гроші постають як надлюдська стихія, фатальна за силою та наслідками свого впливу на особистість. Якщо ж ввести в контекст аналізу роль держави, то стає помітно, що роль грошей у сучасному суспільстві істотно залежить від її фінансової політики.

— Існує принципова відмінність між двома моделями функціонування грошей у сучасному суспільстві, — зауважує завідувач кафедри суспільних дисциплін Львівського інституту банківської справи Університету банківської справи НБУ, доктор філософських наук, модератор читань **Зоя Скринник**. — Перша заснована на фінансовій політиці правової держави у громадянському суспільстві, друга — на фінансовій діяльності держави, яка має змогу діяти у власних інтересах як монополіст на політичному ринку. У першому випадку гроші спроможні виявити і реалізу-

вати свою креативну соціальну природу, у другому — монетарна система суспільства стає джерелом деформацій у різних аспектах соціального життя.

В Україні ринкова трансформація не спричинилася достатньою мірою до реалізації соціально-креативної функції монетарних механізмів тому, що введення їх у дію не було своєчасно доповнене адекватною економічним перетворенням розбудовою громадянського суспільства. Це перетворило хаотично утворювані ринкові структури та взаємини в асоціальну стихію. Тому нинішні зусилля українців, спрямовані на утвердження громадянського суспільства, не лише своєчасні, вони життєво необхідні і по-справжньому доленосні.

Просвітництво, формування суспільної думки, зокрема шляхом проведення семінарів, конференцій або читань, таких як відбулися в червні у Львові, — важливі кроки до цієї мети.

Андрій Папуша,
«Вісник НБУ».

Монети України/

Визначено кращі монети року

Уже традиційно – третій рік поспіль – в Україні визначали кращу монету року. Цього разу перемогу отримали дві срібні двоунцієві монети: «Голодомор – геноцид українського народу» та «Чумацький шлях».

Тендітне, висушене голодом на тріску дівчатко як найдорожчий скарб притискає до грудей колосочок пшениці — свою єдину надію на виживання. По обидва боки від неї жалобно схиляли віти кущі калини з криваво-червоними ягодами — символ України-матері, що обнімає своє беззахисне дитя...

Такий скорботний сюжет зображено на аверсі монети — переможниці третього Всеукраїнського конкурсу «Краща монета року», який проходив під егідою Національного банку України. Вона введена НБУ в обіг 23 листопада минулого року номіналом 20 та 5 гривень і відображає одну з найтрагічніших сторінок нашої історії — голодомор 1932–1933 років, який забрав життя мільйонів українців. Скорботним реквіємом по убієнних геноцидом палають незгасимі вогники свічок, викарбувані на реверсі монети, обпалюючи крила розп'ятому на хресті лелеці. По колу обох монет відтиснуто напис: «Голодомор — геноцид українсь-

кого народу. Пам'ятаймо! 1932 — 1933». Авторську розробку цього сюжету Анастасія Гайдамаки, Петра Дроздовського та Миколи Обезюка втілили в сріблі

Другий етап конкурсу на кращу монету року відбувся в Національному банку України. У президії (зліва направо) — директор фінансового департаменту Ольга Кандибка, начальник відділу нумізматичної продукції та маркетингу Тамара Лошманова, виконавчий директор з питань готівково-грошового обігу Олег Дашенко, заступник Голови НБУ Олександр Савченко, генеральний директор Банкнотно-монетного двору Руслан Арешкович, директор юридичного департаменту Василь Пасічник.

та нейзильбері художник Микола Кочубей і скульптори Роман Чайковський, Володимир Атаманчук та Володимир Дем'яненко. А відкарбували нові монети на Банкнотно-монетному дворі Національного банку України.

На цьому ж підприємстві дали під-

Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України у червні 2008 року

Обсяги кредитів, наданих Національним банком для підтримання ліквідності банків України у червні 2008 р. (в розрізі інструментів)

Показники	Відсотки	
	2008 р.	У тому числі за червень
Обсяги рефінансування банків, усього	100.00	100.00
У тому числі через:		
— кредити "овернайт", надані через постійно діючу лінію рефінансування	82.18	73.15
— кредити рефінансування, надані шляхом проведення тендера	7.11	12.41
— кредити рефінансування під заставу майнових прав на кошти банківського вкладу (депозиту), розміщеного в НБУ	—	—
— операції своп	3.62	—
— операції прямого РЕПО	7.09	14.44
— стабілізаційний кредит	—	—

Середньозважена процентна ставка за кредитами, наданими Національним банком для підтримання ліквідності банків України у червні 2008 р.

Показники	Відсотки річні	
	2008 р.	У тому числі за червень
Середньозважена процентна ставка за кредитами рефінансування, всього	15.4	15.6
У тому числі за:		
— кредитами "овернайт", наданими через постійно діючу лінію рефінансування	15.4	15.9
— кредитами, наданими шляхом проведення тендера	15.5	15.4
— кредитами рефінансування під заставу майнових прав на кошти банківського вкладу (депозиту), розміщеного в НБУ	—	—
— операціями своп	14.6	—
— операціями прямого РЕПО (розрахунково)	14.7	14.7
— стабілізаційним кредитом	—	—

Процентні ставки банків за кредитами та депозитами у національній валюті у червні 2008 р. *

		Відсотки річні
Показники		Червень 2008 р.
На міжбанківському ринку:		
за кредитами, наданими іншим банкам		15.4
за кредитами, отриманими від інших банків		15.5
за депозитами, розміщеними в інших банках		19.1
за депозитами, залученими від інших банків		20.2
На небанківському ринку:		
за кредитами**		17.3
за депозитами		9.7

* За щоденною звітністю банків; з урахуванням вартості пролонгованих кредитів (депозитів).

** Без урахування ставок за кредитами "овердрафт".

Темпи зростання грошової маси у червні 2008 р.

Агрегати грошової маси	01.01.2008 р.	01.02.2008 р.	01.03.2008 р.	01.04.2008 р.	01.05.2008 р.	01.06.2008 р.	01.07.2008 р.
Готівка. Гроші поза банками							
M0, % до початку року	100.0	94.9	96.2	98.8	104.5	107.0	112.3
M0 + переказані кошти в національній валюті							
M1, % до початку року	100.0	95.5	96.1	101.1	103.8	104.0	110.7
M1 + переказані кошти в іноземній валюті та інші кошти							
M2, % до початку року	100.0	98.7	100.6	105.2	108.7	108.7	114.1
M2 + цінні папери власного боргу банків							
M3, % до початку року	100.0	98.8	100.5	105.0	108.5	108.5	113.7

Примітка. Облікова ставка Національного банку України у червні 2008 р. не змінювалася і починаючи з 30 квітня 2008 р. становить 12% річних.

Починаючи з 01.10.2006 р. встановлено такі нормативи обов'язкового резервування для формування банками обов'язкових резервів (постанова Правління Національного банку України від 15.09.2006 р. № 364): за строковими коштами і вкладами (депозитами) юридичних і фізичних осіб у національній валюті — 0.5; за строковими коштами і вкладами (депозитами) юридичних і фізичних осіб у іноземній валюті — 4; за коштами вкладів (депозитів) юридичних і фізичних осіб у національній валюті на вимогу та коштами на поточних рахунках — 1; за коштами вкладів (депозитів) юридичних і фізичних осіб у іноземній валюті на вимогу та коштами на поточних рахунках — 5.

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками департаменту монетарної політики Національного банку України.

**Ігор
Волошин**

Заступник директора департаменту з управління фінансовими ризиками ВАТ "Кредитпромбанк". Кандидат технічних наук

У статті викладено методику кількісної оцінки впливу кредитного ризику на ліквідність і процентні надходження банку. Цей підхід до аналізу розроблено з використанням матриць міграції кредитних рейтингів та ймовірностей дефолту, рівнянь динаміки грошових потоків основних сум та процентів. Отримано вирази для розрахунку грошового потоку під кредитним ризиком.

Прогнозування/

Прогноз впливу кредитного ризику на ліквідність і процентні надходження банку

Кредитні операції становлять ліву частку в загальних активах банків і слугують основним джерелом їх процентних надходжень. Так, за даними Національного банку України, за станом на 1 червня 2008 року кредитні операції банківської системи сягали 80% від загальних активів, а частка процентних доходів — близько 75% від загальних доходів. Зворотна сторона цієї тенденції — значний кредитний ризик. Для його покриття (тобто формуючи кредитні резерви) банківська система за перше півріччя 2008 року витратила суму, що дорівнює майже третині її чистого процентного доходу [1].

Схильність до кредитного ризику залишається основним джерелом проблем для банків. За таких умов ефективне управління кредитним ризиком є критичним компонентом всеохоплюючого підходу до управління ризиками та успіху банківської організації в довгостроковій перспективі. Для реалізації зазначеного підходу Базельський комітет з банківського нагляду рекомендує банкам брати до уваги взаємозв'язки між кредитним та іншими видами ризиків [2].

Широко відомим та добре зрозумілим є зв'язок кредитного ризику і ліквідності [3]. Найяскравіше його продемонструвала криза ліквідності на міжнародних грошових ринках улітку 2007 року, викликана проблемами з обслуговуванням субстандартних іпотечних кредитів США. Ця криза показала, що вплив кредитного ризику на ризик ліквідності у світовій банківській системі був дуже недооціненим [4].

Проте кредитний ризик впливає не тільки на ліквідність, а й на процентні надходження банків. Адже за кредитами, які "зазнали" дефолту, припиняється нарахування процентів.

Незважаючи на очевидність зв'язку кредитного ризику з ліквідністю і процентними надходженнями, кількісна оцінка такого впливу залишається малодослідженою. Інформація з цієї тематики дуже обмежена. Наприклад, у праці [5] наводяться лише ілюстративні матеріали до прогнозування впливу

кредитного ризику на процентні надходження та ліквідність.

Проте нині склалися всі передумови для успішного вирішення цієї проблеми, зокрема з'явилися добре розвинуті технології оцінки окремих видів ризиків: ліквідності, процентного та кредитного. Наприклад, для оцінки кредитного ризику використовують матриці міграції кредитних рейтингів та ймовірності дефолту [6, 7], для ризику ліквідності та процентного ризику — динамічні розриви ліквідності і процентні розриви [8, 9].

Зауважимо, що окремі, навіть ґрунтовні, дослідження з інтеграції різномірних ризиків [10, 11] не дають вичерпних роз'яснень щодо методики оцінки причинно-наслідкових зв'язків, а обмежуються пошуком статистичних зв'язків між ризиками.

У цій статті продовжимо дослідження, розпочате в праці [9], у якій було запропоновано підхід до оцінки причинно-наслідкових зв'язків між ризиком ліквідності і процентним ризиком. Спробуємо розширити цей підхід, врахувавши і кредитний ризик. Отже, метою статті є розробка підходу для прогнозування майбутніх потреб у ліквідності і процентних надходжень з урахуванням кредитного ризику.

Зауважимо, що оцінка впливу кредитного ризику на грошові потоки та оцінка пруденційних резервів [12] суттєво відрізняються. *По-перше*, для розрахунку пруденційних резервів використовують нормативні коефіцієнти резервування, а для оцінки потоків під кредитним ризиком — ймовірності дефолту. *По-друге*, при оцінці резервів враховують зменшення кредитного ризику за рахунок прийнятого забезпечення. З точки зору ліквідності це справедливо лише в одному випадку, коли забезпеченням слугують грошові кошти, якими у момент дефолту кредиту (позичальника) банк може одразу скористатися. *По-третє*, резерви оцінюють на певну дату, а грошові потоки під кредитним ризиком розраховують для вибраної кількості інтервалів строків погашення. *По-четверте*, пруденційні резерви розраховують на певну дату, а грошові потоки під кредитним ризиком розраховують для вибраної кількості інтервалів строків погашення.

денційні резерви оцінюють за всім кредитним портфелем, а грошові потоки під ризиком — лише за основними сумами, що погашаються.

ВХІДНІ ДАНІ

Вхідними даними для нашої задачі є прогностичні обсяги надання кредитів $V(i, j)$, процентні ставки надання $r(i, j)$ у розрізі поколінь (i -их періодів видачі) та первинних j -их строків погашення, матриця міграції кредитних рейтингів, ймовірностей дефолту в розрізі кредитних рейтингів. Зберігаючи можливість узагальнення, припустимо, що матриця міграції кредитних рейтингів та ймовірності дефолту не залежать від часу, кредити надаються під фіксовану ставку, а максимальний строк погашення дорівнює M . Зауважимо, що розгляд процедур прогнозування обсягів надання кредитів та процентних ставок виходить за межі даної статті.

Припустимо, що забезпечення є неліквідним, або строки його реалізації більші, ніж горизонт управління ліквідністю. Тому грошовими потоками від реалізації забезпечення знехтуємо.

Кожна позичка з певним кредитним рейтингом може перебувати лише у двох станах — коли платежі здійснюються або коли припинені (у разі дефолту кредиту).

ДИНАМІКА КРЕДИТНИХ РЕЙТИНГІВ

Спочатку розглянемо “старіння” певного i -ого покоління кредитів із j -им строком погашення з плином часу t . Вважатимемо, що кредити можуть мати K кредитних рейтингів. Розподіл обсягів позичок, що належать i -ому поколінню кредитів та мають j -ий строк погашення, за кредитними рейтингами опишемо за допомогою вектор-рядка $x(i, j) = \{x_1, \dots, x_k, \dots, x_K\}$ часток кредитів, що мають певний кредитний рейтинг k , причому $\sum_{k=1}^K x_k = 1$.

На першому етапі опишемо “старіння”, або деградацію кредитів із початкового стану $x(i, j)$ на момент часу $t = 0$ до стану на моменту часу t відомим рівнянням міграції кредитних рейтингів [7]:

$$x^t(i, j) = x(i, j) \times PT^{t-i}, \quad (1)$$

де PT — квадратна матриця міграції кредитних рейтингів розмірністю K на K .

На другому етапі відсіємо кредити, що “зазнали” дефолту, від кредитів, що “вижили”. Для цього узагальнимо

формули, наведені у праці [13] для одного кредиту з певним кредитним рейтингом, на покоління кредитів з різними кредитними рейтингами. В результаті отримаємо такі рівняння:

$$x_D^t(i, j) = x_S(i, j) \times (PT \times (I - PD))^{t-i-1} \times (PT \times PD), \quad (2)$$

$$x_S^t(i, j) = x_S(i, j) \times (PT \times (I - PD))^{t-i}, \quad (3)$$

де $x_S^t(i, j)$ — початкова, первинна структура покоління кредитів за кредитними рейтингами;

$x_D^t(i, j)$ — частки кредитів, що “зазнали” дефолту на проміжку часу від $(t-1)$ до t ;

$x_S^t(i, j)$ — частки кредитів, що “вижили” на момент часу t ;

I — одинична матриця;

PT — квадратна матриця міграції кредитних рейтингів розмірністю K на K ;

PD — діагональна матриця ймовірностей дефолту розмірністю K на K .

На третьому етапі визначимо частки кредитів, що “зазнали” дефолту та “вижили”, за всіма кредитними рейтингами. В результаті отримаємо функції дефолту $f_D^t(i, j)$ та функцію платежу $f_S^t(i, j)$:

$$f_D^t(i, j) = \sum_{k=1}^K x_D^t(k, i, j), \quad (4)$$

$$f_S^t(i, j) = \sum_{k=1}^K x_S^t(k, i, j). \quad (5)$$

Зауважимо, що рівняння (4, 5) мають таку властивість:

$$f_D^t(i, j) + f_S^t(i, j) = f_S^{t-1}(i, j).$$

Тепер розглянемо окремо вплив кредитного ризику на потоки погашення основних сум та на процентні потоки. Робимо це тому, що кредитний ризик на потоки погашення основних сум впливає через певний час після дефолту і до моменту погашення, а на процентні потоки — відразу з моменту дефолту, коли припиняється нарахування процентів.

Використовуючи результати праці [9], чистий грошовий потік подаємо у вигляді:

$$CF(t) = pCF(t) + RAI(t), \quad (6)$$

де $CF(t)$ — чистий грошовий потік;

$pCF(t)$ — грошовий потік основних сум;

$$RAI(t) = \frac{\Delta NII}{\Delta t} \quad \text{— грошовий потік процентів, або швидкість нарахування процентів, пов'язана з рухом основних сум (надання нових та погашення наявних кредитів, дефолти кредитів);}$$

ΔNII — приріст чистого процентного доходу за проміжок часу Δt .

Кредитний ризик впливає на ліквідність через додаткові грошові потоки — грошові потоки дефолтів кредитів, або грошові потоки під кредитним ризиком.

Розглянемо детальніше структуру грошових потоків.

ДИНАМІКА ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ОСНОВНИХ СУМ

Грошовий потік основних сум складається з потоку погашення кредитів згідно з умовами договорів, потоку надання нових кредитів та потоку дефолтів кредитів:

$$pCF(t) = pCF_m(t) + pCF_{new}(t) - pCF_d(t), \quad (7)$$

де $pCF_m(t) = \sum_{i=0}^{t-1} V(i, t-i)$ — потік погашення основних сум згідно з умовами договорів;

$$pCF_{new}(t) = \sum_{j=1}^M V(t, j) \quad \text{— потік надання основних сум за новими кредитними операціями;}$$

$$pCF_d(t) = \sum_{i=0}^{t-1} V(i, t-i) (1 - f_S^t(i, t-i)) \quad (8)$$

— потік дефолтів основних сум, або грошовий потік основних сум під кредитним ризиком.

ДИНАМІКА ПРОЦЕНТНИХ ПОТОКІВ, АБО ШВИДКОСТІ НАРАХУВАННЯ ПРОЦЕНТІВ

Грошовий потік процентів є швидкістю нарахування процентів [9] і складається зі швидкості нарахування процентів у попередньому періоді, з потоку, пов'язаного з погашенням кредитів згідно з умовами договорів, з потоку процентів від нових кредитів та з процентного потоку за кредитами, які зазнали дефолту:

$$RAI(t) = RAI(t-1) + (iCF_{new}(t) - iCF_m(t) - iCF_d(t)) \times \Delta t, \quad (9)$$

де $RAI(t)$ — швидкість нарахування процентів, або грошовий потік процентів на момент часу t ;

$$iCF_m(t) = \sum_{i=0}^{t-1} V(i, t-i) \times r(i, t-i) \quad \text{— процентні потоки за кредитами, що погашаються згідно з умовами договорів;}$$

$$iCF_{new}(t) = \sum_{j=1}^M V(t, j) \times r(t, j) \quad \text{— процентні потоки за новими кредитними операціями;}$$

$$iCF_d(t) = \sum_{i=0}^{t-1} \sum_{j=t-i}^M V(i, j) \times r(t, j) \times f_D^t(i, j), \quad (10)$$

— процентний потік, пов'язаний з дефолтами кредитів, за якими припинено нарахування процентів, або грошо-

вий потік процентів під кредитним ризиком;

Δt — часовий крок.

Примітка. У рівняннях (8) та (10) сума по i -му індексу означає суму за всіма наявними поколіннями кредитів, а сума по j -му індексу означає суму за первинними строками погашення.

Загальний грошовий потік під кредитним ризиком дорівнює:

$$CFaR = pCF_d(t) + iCF_d(t) \times \Delta t.$$

Зауважимо, що отримані нами результати справедливі для поколінь кредитів, які мають значну кількість кредитів. Критерії оцінки великих та малих кредитних поколінь можна знайти у праці [14].

ПРИКЛАД

Для прикладу розрахунку зробимо такі припущення.

Часовий крок Δt дорівнює одному місяцю. Горизонт управління ліквідністю сягає 18 місяців, а максимальний строк погашення — $M = 6$ місяцям.

Банк класифікує кредити за п'ятьма кредитними рейтингами $K = 5$. Наявні та нові кредити мають однакову початкову структуру в розрізі кредитних рейтингів: $x(i, j) = \{25\%, 55\%, 20\%, 0\%, 0\%\}$.

Матриця міграції кредитних рейтингів та діагональна матриця дефолтів мають вигляд, наведений відповідно у таблицях 1 та 2.

Зауважимо, що діагональні елементи $PD_{k,k}$ матриці дефолтів є ймовірностями дефолтів кредитів, що мають k -ий кредитний рейтинг упродовж одного місяця (періоду від $(t-1)$ до t).

На певний момент часу $t = 0$ банк має прогнози щодо надання обсягів нових гривневих кредитів, які підкоряються такому рівнянню:

$V(i, j) = 30 + 10 \times U$, млн. грн. для $i = 0, 1, \dots, 12$ та $j = 1, 2, \dots, 12$, де U — випадкова змінна, рівномірно роз-

поділена на відрізьку $[0, 1]$, а $RAI(t) = 0$.

Ставка за кредитами не залежить від строку погашення та кредитного рейтингу і дорівнює $r(i, j) = 16\%$ річних.

Запропонований підхід зручно реалізовувати у програмних засобах, які дають змогу здійснювати операції з матрицями, наприклад, SAS/IML, MathCAD тощо.

Приклад розрахунків грошових потоків основних сум і процентів (швидкостей нарахування процентів) та чистого грошового потоку представлено на графіках 1–3: грошові потоки без кредитного ризику позначені чорним

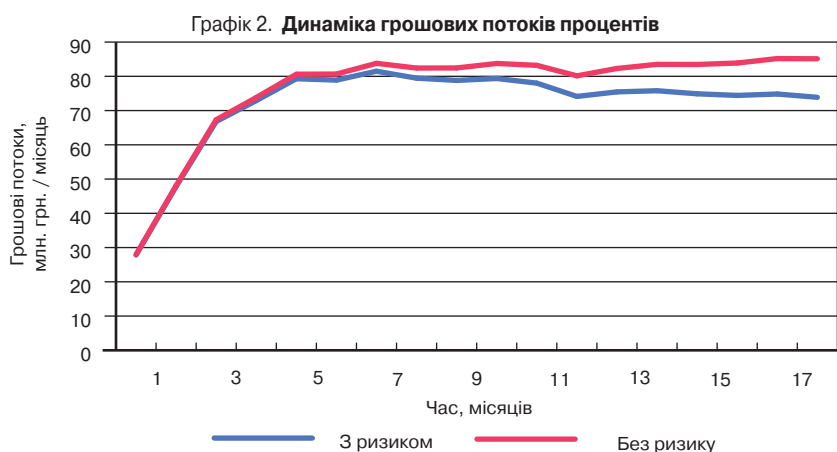
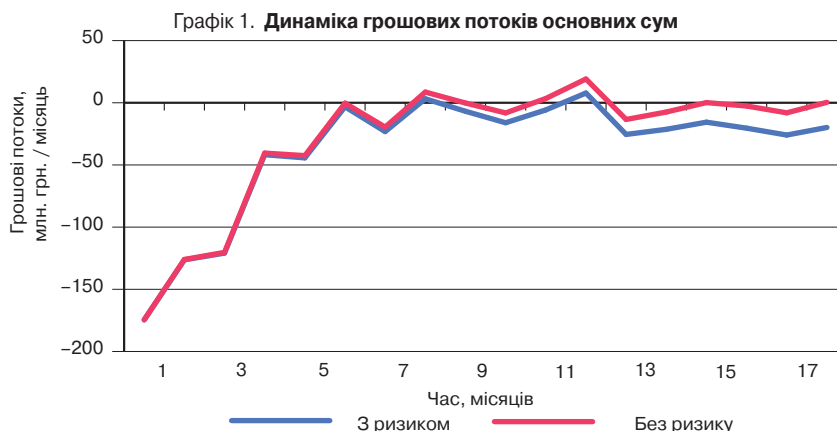
кольором, а з урахуванням ризику — червоним.

Як бачимо з графіків 1–3, кредитний ризик може суттєво впливати на ліквідність та на процентні надходження банку. Так, за наведених вище умов, упродовж 12 місяців відношення чистих грошових потоків з урахуванням та без урахування кредитного ризику становило 82.6%; а відношення грошових потоків процентів без урахування та з урахуванням кредитного ризику — 92.5%.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на врахування ефектів дострокового погашення активів і зобов'язань та на об'єднання кредитного ризику, ризику ліквідності і процентного ризику з операційним ризиком.

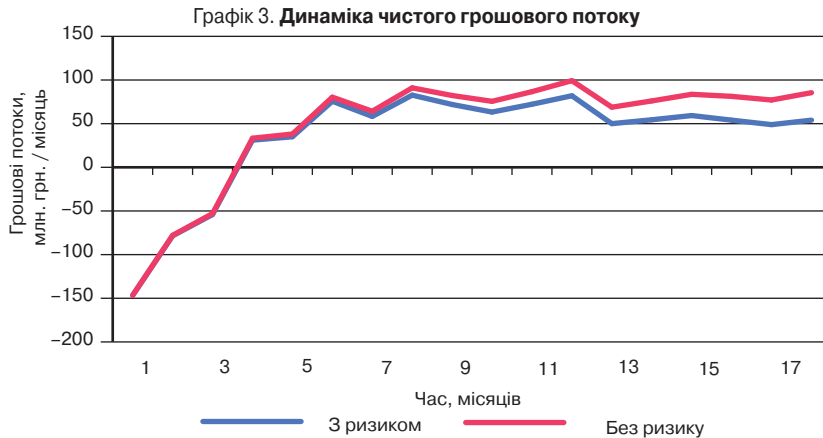
Література

1. Фінансовий стан банків України на 01.07.2008 // www.bank.gov.ua.
2. Principles for the Management of Credit Risk // www.bis.org. — September 2000.
3. Kronseder C., Managing Liquidity Risk // www.gtnews.com. — 20 August 2003.
4. Matz L. Liquidity Risk. New Lessons and Old Lessons. SunGard BancWare Risk Monthly // www.sungard.com.
5. Ценов Н. Динамический анализ финансовых и нефинансовых рисков — неотъемлемая часть полностью интегри-

Таблиця 1. Матриця міграції кредитних рейтингів PT упродовж одного місяця					
Показник	Кредитний рейтинг на наступному часовому кроці				
	1	2	3	4	5
Початковий кредитний рейтинг	1	99.9	0.1	0	0
	2	0	99.5	0.5	0
	3	0	0	95.0	5.0
	4	0	0	0	90.0
	5	0	0	0	0

Таблиця 2. Матриця дефолтів PD упродовж одного місяця					
Показник	Кредитний рейтинг				
	1	2	3	4	5
Кредитний рейтинг	1	0.01	0	0	0
	2	0	0.2	0	0
	3	0	0	0.6	0
	4	0	0	0	1.8
	5	0	0	0	0

роvanной системы управления рисками // Материали форуму "Восточноевропейский риск-менеджмент форум — 2007".

6. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України // Постанова Правління НБУ № 361 від 02.08.2004 р.

7. Jafry Y., Schuermann T. Metrics for

Comparing Credit Migration Matrices // The Wharton Financial Institutions Center // Working paper 03—09. — 5 March 2004.

8. Линдер Н. Непрерывная модель управления денежными потоками банка // Финансовые риски. — 1998. — № 3 (15). — С. 107—111.

9. Волошин І. Альтернативна модель строкових грошових потоків банку //

Финансовые риски. — 2007 — № 3 (48) — С. 43—45.

10. Iscoe, I., A., K. & Rosen, D. An integrated market and credit risk portfolio model // Algo Research Quarterly. — 2002. — No. 2(3). — P. 21—37.

11. Kjersti Aas, Xeni K. Dimakos and Anders Oksendal. Risk capital aggregation // Risk management. — 2007. — No. 9. — P. 82—107.

12. Положення "Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків" // Постанова Правління НБУ № 279 від 06.07.2000 р.

13. Энциклопедия финансового риск-менеджмента / Под ред. А.А.Лобанова и А.В.Чугунова. — М.: Альпина Бизнес Букс, 2006. — 878 с.

14. Волошин І. Консервативний підхід до формування резервів для малих кредитних портфелів // Вісник Національного банку України. — 2000. — № 7. — С. 13—15.

Вітаємо! /

Державні нагороди України

За вагомий особистий внесок у розвиток та забезпечення стабільної роботи банківського сектору держави, високий професіоналізм та з нагоди Дня банківських працівників Президент України указом від 16 травня 2008 року № 445/2008 нагородив державними нагородами та присвоїв почесні звання групі працівників Національного банку України та банківської системи України. Серед них — Дмитро Марков, директор, начальник управління банку "Ренесанс-капітал". Вітаємо колегу з високою оцінкою його професійної діяльності.

Орден "За заслуги" II ступеня
нагороджений

Дмитро Марков,

директор, начальник управління банку "Ренесанс-капітал".

рекції програм Республіканського радіомовлення на зарубіжні країни Державного комітету телебачення та радіомовлення Української РСР. З 1988 по 1992 рік був головним редактором Генеральної дирекції всесвітньої служби радіомовлення України, Укртелерадіокомпанії.

1992 року Д.Ю.Маркова призначено на посаду радника з питань преси та інформації Посольства України у США. Із 1995 по 1998 рік він — прес-секретар та керівник прес-служби Президента України.

У 1998—2002 роках Дмитро Марков працює Надзвичайним і повноважним послом України в Державі Ізраїль та Республіці Кіпр. У 2002 році

Дмитра Маркова призначено на посаду Надзвичайного і повноважного посла України в Королівстві Нідерланди, де він став першим послом-резидентом України.

Із 2005 по 2006 рік Д.Ю.Марков працював директором департаменту Європейського Союзу Міністерства закордонних справ України. На його долю випала активна робота, спрямована на підготовку нової посиленої угоди з ЄС. Також у цей період було проведено найуспішніший День Європи в Україні, за який Дмитро Марков отримав подяку Представництва ЄС в Україні.

Починаючи із 2006 року Дмитро Юхимович працює в інвестиційному банку "Рене-

санс-капітал". На посаді директора, начальника управління з питань роботи з урядовими структурами Дмитро Марков відповідає за налагодження зв'язків між найбільшими світовими інвесторами та українськими державними й бізнесовими колами. За два останні роки банк "Ренесанс-капітал" залучив для вітчизняної економіки інвестицій на суму понад 1.5 мільярда доларів США. Це безпрецедентна за масштабом та значенням для української економіки сума.

У 2001 році Д.Ю.Марков нагороджений орденом "За заслуги" III ступеня. Він має також державні нагороди інших країн.

Дослідження/

Прогнозування ресурсів банківських установ

**Олена
Гринько**

Доцент кафедри "Фінанси та кредит" Севастопольського національного технічного університету.
Кандидат економічних наук

**Володимир
Хохлов**

Доцент кафедри "Фінанси та кредит" Севастопольського національного технічного університету.
Кандидат технічних наук

На сьогодні все ще залишається не вирішеною складна й багатоаспектна проблема прогнозування банківських ресурсів. Розробка економіко-математичного методу, який дасть змогу прогнозувати з певною ймовірністю динаміку банківських ресурсів, забезпечить банківський менеджмент інструментарієм для прийняття рішень та ефективного впливу на банківські процеси. Із цією метою автори розробили математичну модель, засновану на аналізі рядів Фур'є, котра адекватно відображає регулярну тенденцію поведінки сукупних депозитних залишків банків.

Банки належать до тих фінансових структур, які активно й швидко розвиваються як у країнах із трансформаційною економікою, так і в країнах із розвинутою економічною системою. Саме тому застосування адекватного повноцінного аналізу функціонування банків, моделювання їхньої діяльності й використання отриманих результатів у процесі управління банком є особливо актуальними. Банківські рішення визначають не лише поточну результативність діяльності, а й формують основу майбутньої динаміки банківських процесів і, в підсумку, — реалізацію стратегічних завдань фінансової установи.

У теорії банківського управління традиційно виділяються й розглядаються такі основні об'єкти: активи, пасиви (зобов'язання та капітал), ризики, прибутковість, дохідність. У дослідженнях вони можуть або укрупнюватися, або розчленюватися на вузлі об'єкти й інструменти. У рамках зазначених об'єктів управління застосовуються відповідні організаційні дії (деякі автори визначають їх як функції, методи або етапи управління), а саме: аналіз, прогнозування, планування, регулювання та контроль. Найважливішим елементом управління банківською діяльністю є прогнозування фінансових показників та прийняття на їх основі адекватних рішень, що дасть змогу підтримувати існуючі позитивні тенденції у розвитку банку. Фінансове прогнозування дозволяє оцінювати на перспективу різні варіанти розвитку банківських процесів, пов'язаних з рухом банківських ресурсів (формування — трансформація — розміщення), пропорцій вартості, ризику та іншими характеристиками ефективності, які ви-

никають при цьому. На основі отриманих прогнозних даних будуються та коригуються фінансові плани банку, визначаються взаємозалежні завдання, конкретизуються шляхи й методи їх досягнення.

Для банківської системи України в умовах ускладнення її діяльності й розширення масштабів фінансове прогнозування — надзвичайно актуальне завдання, хоч і складне для здійснення. При формуванні прогнозів менеджерам необхідно не лише передбачати розвиток макроекономічних процесів, а й враховувати внутрішні цілі, завдання банку, фактори впливу. Зі стабілізацією економічної та політичної ситуації зростають можливості для адекватної оцінки й прогнозування тенденцій розвитку банків, легше передбачати зміни у банківських ресурсах і напрямках їх розміщення. У зв'язку з цим зростає і потреба в інструментах прогнозування банківської діяльності в частині формування ресурсів.

Банківська діяльність із формування ресурсів — високодинамічний процес, який визначається множиною факторів: суб'єктивних і об'єктивних, макро- й мікроекономічних, комплексних і одиничних. Кожен крок банку, пов'язаний зі зміною його ресурсів і ризиків, приносить доходи або втрати. Його необхідно попередньо розраховувати й обґрунтовувати прогнозними розрахунками. Нормальне функціонування банківської установи, її розвиток визначаються наявністю ресурсів у даний період часу, можливістю їх подальшого формування та забезпеченням ефективного руху даних ресурсів у перспективі. Ці процеси взаємозалежні, успішна їх реалізація та управління багато в чому визначаються тим, наскільки банк

зможє передбачати можливі зміни ресурсів, ужити відповідних заходів щодо координації траєкторії руху ресурсів або їх структури й параметрів (термін, вартість, період залучення, вид тощо) відповідно до поставлених цілей і завдань щодо їх розміщення. При цьому треба враховувати нові банківські продукти, послуги і технології.

Щоб вирішити дану проблему, необхідно комплексно дослідити й узагальнити як сучасні теорії у частині формування, розподілу, трансформації, управління банківськими ресурсами, так і економічні інструменти прогнозування.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання, пов'язані з дослідженням структури, аналізом динаміки й параметрів банківських ресурсів, обґрунтуванням і розробкою методів і моделей управління ними, належать до актуальних та затребуваних із позицій теорії та банківської практики. Тому ці питання — постійно в полі зору вчених і фахівців-практиків. Зокрема варто відзначити праці таких вітчизняних авторів, як А.П.Вожжов, А.М.Мороз, О.В.Васюренко, М.Д.Алексєєнко, Ж.М.Довгань та інших. Окрім того, дану проблему активно досліджують зарубіжні вчені: Дж.Сінкі, П.С.Роуз, Ф.Мишкін, С.В.Сілі, О.І.Лаврушин, Г.С.Панова, В.В.Кисельов та інші.

Серед останніх досліджень, спрямованих на створення математичного інструментарію для аналізу та управління ресурсами банку, доцільно виокремити праці О.В.Кукушкіної [1–3]. Ця авторка описує алгоритм вибору стратегії управління ресурсами на основі симплекс-методу збалансування вільних ресурсів і залучення додаткових коштів [1]; відображає економіко-математичний зміст таких методів формування та управління ресурсами, як методи розподілу активів та загального фонду коштів [2]. Результати дослідження добре демонструють дію механізму формування та розподілу банківських ресурсів, однак вони досить складні для застосування в рамках не змодельованого, а реально функціонуючого банку з урахуванням множини видів ресурсів, їх обсягів, параметрів, а також напрямів вкладення.

Математичним методам аналізу та управління банківськими ресурсами приділяється увага в працях Н.Є.Єгорової, О.М.Смулова, К.С.Косована, А.В.Нікітіна, О.В.Васюренка, Г.М.Аза-

ренкової, П.В.Конюховського [4–7]. Модельний інструментарій, запропонований Н.Є.Єгоровою, О.М.Смуловим, К.С.Косованом, А.В.Нікітіним, дає змогу аналізувати стратегії розвитку банку, в тому числі з урахуванням області Парето оптимальних рішень. Розроблений О.В.Васюренком та Г.М.Азаренковою підхід до побудови графоаналітичної моделі банківської діяльності, який дає змогу аналізувати рух фінансових потоків, враховує множини напрямів діяльності банку, внутрібанківську трансформацію ресурсів і будується на основі теорії нечітких множин або нейронних мереж. П.В.Конюховський використовує в основному стохастичні методи опису динаміки фінансових ресурсів і потоків у банку. Автор досить повно відображає економіко-математичні особливості процесу моделювання окремих банківських ресурсів. Однак більшість наведених у дослідженні даних не забезпечує практиків дієвими інструментами моделювання й, тим паче, інструментами прогнозування банківських ресурсів.

Питання прогнозування банківських ресурсів розглядаються Л.В.Распутною, Н.І.Костіною, А.А.Алексєєвим, П.В.Конюховським [8–11]. Л.В.Распутна пропонує досить цікаві дослідження щодо прогнозування попиту на кредитні ресурси банку на основі аналізу часових рядів із застосуванням для цієї мети моделі авторегресії (AR), змінної середньої (MA), моделі авторегресії змінної середньої (ARMA), моделі авторегресії проінтегрованої змінної середньої (ARIMA) та моделі авторегресійної умовної гетероскедастичності (ARCH та її різновидів: загальної моделі GARCH і просторової SARCH). Недоліком досліджуваних моделей, як зауважує автор, є їхня неспроможність врахувати всі ймовірні фактори впливу, що визначає можливі серйозні відхилення прогнозних результатів від реальних даних. Н.І.Костіна та А.А.Алексєєв на основі розроблених функціональних залежностей, а також із застосуванням імітаційної ймовірнісно-автоматної моделі моделюють процес банківської діяльності, зокрема й формування та розподіл ресурсів. Однак даний метод не дає змоги здійснювати довгостроковий прогноз банківських ресурсів і визначати тенденції в зміні їх обсягів і структури. П.В.Конюховський на основі розглянутого досвіду й останніх наукових досягнень зарубіжних економістів пропонує для прогнозування окремих фінансових ресурсів викорис-

товувати мультиплікативну стохастичну модель, а також стохастичну модель банківських депозитів, яка спирається на закон Пуассона та логарифмічно нормальний розподіл.

У працях А.П.Вожжова запропоновано економіко-математичний опис механізму трансформації банківських ресурсів [12], що полягає в перетворенні акумульованих коштів у стан, який відповідає вимогам до розміщення їх в активи, тобто — процесу переходу акумульованих коштів у форму, необхідну для їх перетворення в ресурси та у банківський капітал. Автор описує можливі варіанти трансформації та їх математичну інтерпретацію. В результаті моделювання кожного із цих методів визначається математичний опис постійного незнижуваного залишку поточних пасивів банку, а також змінної частини поточних пасивів, яка також може бути переведена у стабільний стан [12]. Механізм трансформації закладає основу для побудови нової концептуальної теорії формування, управління та регулювання банківських ресурсів з урахуванням якісних і кількісних змін і перетворень, що відбуваються в банку з коштами, які надходять із різних джерел. Трансформація як така не дає змоги здійснювати прогнозні розрахунки сукупних банківських ресурсів, однак на її основі можна прогнозувати динаміку постійної частини поточних пасивів, а також — постійної частини строкових депозитів, які залишаються в банку протягом тривалого періоду часу [13]. Такі інструменти особливо актуальні для банків України в умовах стрімкого розвитку довгострокового кредитування (інвестиційного, споживчого, іпотечного тощо) за відсутності достатніх адекватних джерел довгострокових ресурсів і діючих інструментів довгострокового рефінансування цих операцій.

ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Отже, як показав аналіз існуючих досліджень, проблема прогнозування банківських ресурсів є складною, багатоаспектною та досі не вирішеною. Автори, котрі вивчають дане питання, або пропонують окремі напрями аналізу банківських ресурсів, або моделюють стан банківських ресурсів у розрізі всієї банківської діяльності на певний (дискретний) майбутній період, або пропонують часткові моделі, які розглядають окремі

перетворення сукупних банківських ресурсів чи їх елементів, або використовують більш загальні моделі банку, які досить складно застосувати на практиці, особливо в частині прогнозування ресурсів. На заваді розв'язання поставленої проблеми — немало перешкоджаючих факторів і суперечностей. Водночас розробка економіко-математичного методу, який би дав змогу прогнозувати з певною ймовірністю динаміку банківських ресурсів, забезпечить менеджмент установи інструментарієм для прийняття рішень та ефективного впливу на банківські процеси.

Автори даної статті ставлять за мету дослідити теоретико-методологічні основи прогнозування банківських ресурсів та розробити економетричний апарат прогнозування на основі аналізу часових рядів.

ОБҐРУНТУВАННЯ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Теоретико-методологічні основи прогнозування банківських ресурсів

Модельованню, а тим більше — прогнозуванню банківських ресурсів та їх основних змінних як на макро-, так і на мікроекономічному рівнях нині приділяється недостатньо уваги. Вітчизняний менеджмент концентрується в основному на вивченні окремих показників, які характеризують рівень можливих проблем, пов'язаних з формуванням і розподілом ресурсів (показники оцінки та моделювання ризиків, у тому числі коефіцієнти адекватності капіталу, ліквідності, геп тощо). Проте дані показники фіксують уже сформований фінансовий стан банку, не даючи можливості прогнозувати динаміку руху його ресурсів у майбутньому, особливо на тривалу перспективу. Складність банківського прогнозування в цілому та ресурсів зокрема полягає в існуванні великої кількості різних зовнішніх і внутрішніх факторів впливу. Це розуміють фахівці міжнародних регулюючих органів, які розробляють і постійно вдосконалюють спеціальні макропруденційні індикатори, що відображають вплив множини факторів на діяльність банку, в тому числі на його ринкові позиції (Базель I, II, III). Але список даних індикаторів не остаточний, він може розширюватися й змінюватися з ускладненням і розширенням банківської діяльності у зв'язку з процесами глобалізації у світовій економіці, а також із поглибленням ро-

зуміння банківських процесів і механізму їх регулювання.

Розробка складних систем аналізу банківської діяльності, побудованих на факторній оцінці, — досить ефективний інструмент тестування банків та банківських систем на стійкість, однак вони недостатньо ефективні з позиції прогностичної функції. Постійна зміна факторів, які впливають на банки, призводить до необхідності коригування індикаторів та їх граничних значень. Це спричиняє побудову складних багатофакторних моделей, які з позиції планування та прогнозування є неефективним інструментом. Тому доцільно використовувати інші математичні методи.

Серед різних підходів до моделювання поведінки банків традиційно виділяють часткові та повні моделі [3, 4, 7, 11]. Часткові моделі відображають окремо взяті сторони роботи банку, зорієнтовані на певні об'єкти (активи, зобов'язання та їх окремі елементи) і ґрунтуються на методах теорії оптимального портфеля, методах управління ризиками та моделях, які реалізують виробничо-організаційний підхід. Повні моделі враховують усі об'єкти управління в банку (активи, зобов'язання, капітал) і базуються на побудові моделі банківської фірми. Звичайно, говорити про комплексне моделювання роботи банку можна умовно, оскільки досить складно об'єднати в рамках однієї моделі всі аспекти управління банком, у тому числі формування та вибір портфеля пасивів і активів, ліквідність, ціноутворення тощо.

У рамках часткових і повних моделей поведінки банків дослідники застосовують різні економіко-математичні методи, які на основі існуючої їх класифікації [14] можна розділити на такі групи: методи математичної статистики (в тому числі статистичний аналіз часових рядів), методи економічної кібернетики, методи прийняття оптимальних рішень, специфічні методи в економіці, методи експериментального вивчення економічних процесів, “сучасні” математичні методи (побудова нейросіток, аналіз хаотичних коливань тощо).

Використання економіко-математичних методів є одним з етапів та основою теорії прийняття рішень у банку [15] і полягає в наданні якісної математично обробленої інформації щодо досліджуваного об'єкта (об'єктів). На підставі цієї інформації визначається найраціональніший варіант рішення у банківському менеджменті. Прогнозування банківських ресурсів за до-

помогою сучасних адекватних економіко-математичних методів дасть змогу реалізувати наукове управління ресурсами. Серед перерахованих методів, на думку деяких фахівців [11, 15], найперспективнішим вважається побудова складних імітаційних моделей. Однак інша група вчених виступає за використання традиційних методів математичної статистики для полегшення розрахунків і одержання точніших прогнозів, аніж при застосуванні “складних” методів і моделей [16]. Автори статті дотримуються останньої думки.

Традиційно виділяються такі основні методи прогнозування:

- неформальні методи (вербальна, письмова інформація тощо);
- кількісні (аналіз часових рядів і каузальне або причинно-наслідкове моделювання);
- якісні (думка журі, модель очікування споживача та метод експертних цін).

Кількісні методи — найпопулярніші. Вони використовуються для прогнозування, коли є підстави вважати, що діяльність у минулому мала певну тенденцію, яку можна продовжити в майбутньому, за умови, що наявної інформації достатньо для виявлення статистично достовірних тенденцій або залежностей. Застосовують два основних методи кількісного прогнозування — аналіз часових рядів і каузальне (причинно-наслідкове) моделювання.

Каузальне моделювання — математично складний метод прогнозування, що використовується в ситуаціях із більш як однією змінною. Він дає змогу спрогнозувати те, що відбудеться в схожих ситуаціях, дослідженням статистичної залежності між розглянутими факторами та іншими змінними. Однак через множинність факторів впливу на банківські ресурси та їхню мінливість застосування даного методу трудомістке і витратне.

Аналіз часових рядів ґрунтується на припущенні, що факт, який трапився в минулому, дає досить добре наближення при оцінці майбутнього. Цей аналіз є методом виявлення зразків і тенденцій минулого й продовження їх на майбутнє. Даний метод аналізу часто використовується для оцінки попиту на банківські продукти і послуги, оцінки потреби в ліквідних ресурсах, оцінки структури ресурсів, прогнозування фінансових результатів діяльності банку, а також пропонується нами використовувати його для прогнозування динаміки банківських ресурсів, яка може характеризуватися сезонними

та несезонними коливаннями.

Оскільки процес формування банком ресурсів є результатом впливу великої кількості факторів, а також дій суб'єктів, які беруть участь у ньому (менеджерів банку, акціонерів, вкладників, кредиторів), цілком обґрунтовано він може вважатися складним стохастичним, який акумулює дію всіх факторів. При нагромадженні достатнього обсягу інформації за однакові проміжки часу часовий ряд відображатиме накопичений вплив численних факторів. Аналіз часового ряду може показати механізм його формування, описати основні особливості і спрогнозувати розвиток процесу в майбутньому.

Нині в практиці активно використовуються різні методи статистичного аналізу часових рядів, добре викладені в працях науковців [17–19]. Серед найпоширеніших – методи дослідження, на основі яких будуються кореляційно-регресійні моделі та моделі авторегресії. Однак незаслужено мало використовуються методи, які базуються на розкладанні часового ряду на компоненти з використанням ряду Фур'є. Пропонуємо розглянути даний метод для відображення динаміки поведінки ресурсів банку в майбутньому.

Побудова економіко-математичної моделі прогнозування банківських ресурсів

Залишки банківських ресурсів (особливо на депозитних рахунках та рахунках на вимогу) представляють собою в чистому вигляді часові ряди, оскільки, на відміну від випадкової вибірки, окремі значення якої є незалежними, однаково розподіленими випадковими величинами, обсяги депозитів залежать від часу: окремі періоди характеризуються поповненням рахунків, інші – зняттям коштів із цих рахунків, що

впливає на сукупні залишки. Тому для дослідження цієї проблеми використовується апарат теорії часових рядів.

Поряд із основними довгостроковими змінами в динаміці часових рядів банківських ресурсів часто відбуваються більш-менш регулярні коливання. Зміни значень можуть бути як у бік збільшення ресурсів, так і в бік їх скорочення, можуть бути строго періодичними (рідше) або близькими до таких. У той же час значення ряду можуть мати нерегулярні коливання. Головна ідея розкладання часового ряду – виділити в процесі, який спостерігається, головну тенденцію, сезонні (періодичні) коливання і випадковий компонент. Завдяки такому аналізу часового ряду можна описати практично будь-який економічний процес незалежно від його характеру. При адитивному зв'язку між компонентами модель має вигляд:

$$y_t = y_t^{mp} + y_t^c, \quad (1)$$

де y_t^{mp} – тренд;

y_t^c – сезонна складова.

Останню, у свою чергу, можна розкласти на ряд Фур'є:

$$y_t^c = a_0 + \sum_{i=1}^m (a_i \times \cos(it_p) + b_i \times \sin(it_p)) + \varepsilon_t. \quad (2)$$

Метод Фур'є дозволяє представити складні для опису та прогнозування процеси у вигляді сукупності більш простих – подавати функції як суми гармонік, тобто синусоїд і косинусоїд.

Базою для формування та дослідження часового ряду є банківські ресурси. Однак з позиції керованості, стабільності і прогностичності всі ресурси можна поділити на постійні і тимчасові. До постійних належить власний капітал банку, тимчасові ресурси представлені стабільними та нестабільними ресурсами. Водночас більша частина власних ресурсів банку формується в результаті детермінованих операцій, ініціатором проведення

яких є сам банк. Тимчасові кошти (за винятком позикових ресурсів: міжбанківських кредитів, кредитів НБУ тощо) є результатом випадкових подій. З огляду на це, основна невизначеність концентрується саме в нестабільних ресурсах, представлених різними депозитами (строковими та на вимогу). Саме тому їхнє прогнозування становить найбільший інтерес. Зупинимось докладніше на особливостях прогнозування коштів клієнтів, зокрема, різних депозитів.

Динаміка ресурсів клієнтів чотирьох банків представлена на графіку 1, де кожна з розглянутих установ має свою специфіку залучення депозитних ресурсів клієнтів:

- наявність одиничних “викидів” ресурсів (одиничний “голчастий” пік);
- наявність постійних “викидів” ресурсів;
- наявність сезонної складової в динаміці ресурсів;
- постійне зростання рівня ресурсів.

Незважаючи на різний характер динаміки ресурсів у кожному з банків виділяються періоди піднесення та зниження рівня ресурсів, які носять як сезонний, так і несезонний характер. Отже, трендова динаміка банківських ресурсів характеризуватиметься періодичними (або циклічними) “хвилями”. Математичний опис тренду пропонується здійснювати з урахуванням даного фактора та не відокремлювати тренд і сезонну складову, тобто на даному етапі дослідження доцільно розглянути модель періодичного тренду:

$$y_t = f(t) + u_t,$$

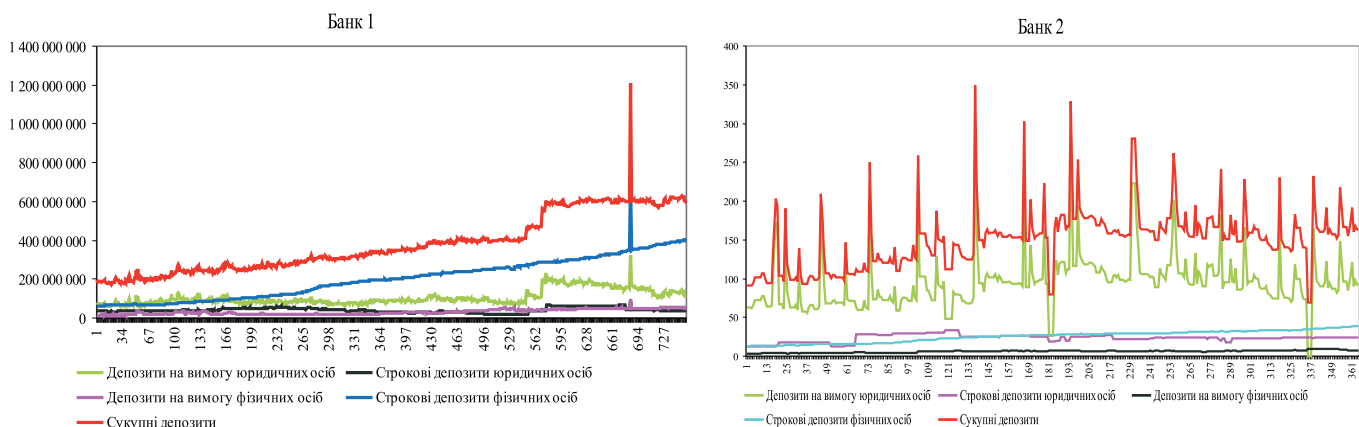
де $t = 1, 2, \dots, T$; T – число спостережень;

y_t – сукупні залишки на депозитних рахунках (грн.);

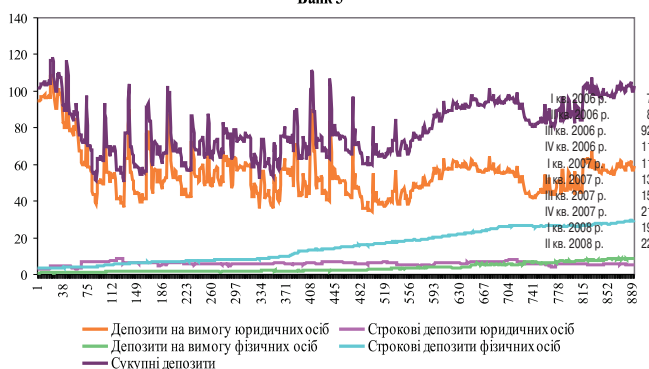
$f(t)$ – функція періодичного тренду з відомими періодами, які ділять T на ціло;

u_t – випадкова складова, що має:

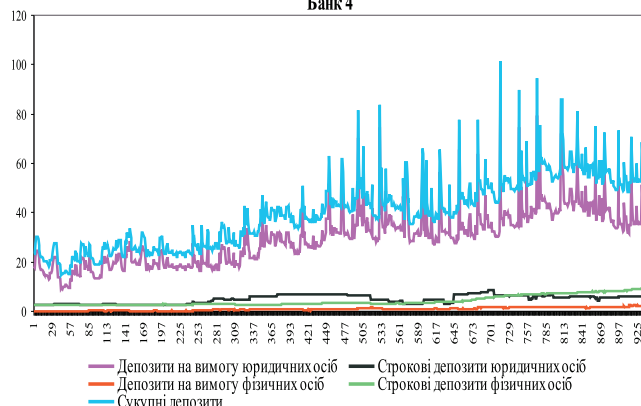
Графік 1. Динаміка депозитів клієнтів різних банків

Банк 3

Банк 4

— нульове математичне очікування: $M\{u_t\} = 0$; $M\{\cdot\}$ — символ математичного очікування;

— постійну дисперсію σ^2 : $M\{u_t^2\} = \sigma^2$, $\forall t$;

— некорельованість між різними спостереженнями: $M\{u_t u_s\} = 0$; $\forall t, s$; $t \neq s$.

Періоди функції $f(t)$ задаються числами T/k_j ; $j = 1, 2, \dots, q$, де величини $\{k_1, k_2, \dots, k_q\}$ — підмножина послідовності цілих чисел $1, 2, \dots, \frac{T-1}{2}$ якщо T —

— непарне, або $1, 2, \dots, \frac{T}{2} - 1$, якщо T — парне; q — число можливих підмножин, причому кінцеве та мінімальне.

Отже, періодична функція може бути подана не у вигляді суми нескінченного числа елементів, а у вигляді кінцевої суми, що має таку кількість невідомих параметрів, для оцінки яких можна зібрати достатньо інформації.

Циклічна функція в даній моделі має вигляд:

$$f(t) = \alpha_0 + \sum_{j=1}^q \left(\alpha(k_j) \cos \frac{2\pi k_j t}{T} + \beta(k_j) \sin \frac{2\pi k_j t}{T} \right). \quad (3)$$

Кожному періоду відповідають дві складові: косинус і синус. Пара таких елементів є зсунутою за фазою косинусоїдою.

Таким чином, вираз (3) можна подати у вигляді:

$$f(t) = \alpha_0 + \sum_{j=1}^q \left(\rho(k_j) \cos \left(\frac{2\pi k_j t}{T} - \theta(k_j) \right) \right),$$

де $\rho(k_j) = \sqrt{\alpha^2(k_j) + \beta^2(k_j)}$ — амплітуда періоду k_j ,

$\theta(k_j) = \arctg \frac{\beta(k_j)}{\alpha(k_j)}$ — фаза відповідного періоду.

Через амплітуду та фазу можна виразити коефіцієнти при тригонометричних складових (1):

$$\alpha(k_j) = \rho(k_j) \cos \theta(k_j),$$

$$\beta(k_j) = \rho(k_j) \sin \theta(k_j).$$

Розглянемо завдання оцінки параметрів моделі $\alpha_0, \alpha(k_j), \beta(k_j), j = 1, 2, \dots, q$

методом найменших квадратів.

Нехай $\alpha_0, \alpha(k_j), \beta(k_j)$ — оцінки найменших квадратів для коефіцієнтів $\alpha_0, \alpha(k_j), \beta(k_j), j = 1, 2, \dots, q$ відповідно. Внаслідок ортогональності тригонометричних функцій матриця при векторі оцінок — діагональна, і тоді нормальне рівняння для одержання оцінок має вигляд:

$$\begin{bmatrix} T & 0 & 0 & \dots & 0 & 0 \\ 0 & T/2 & 0 & \dots & 0 & 0 \\ 0 & 0 & T/2 & \dots & 0 & 0 \\ \dots & \dots & \dots & \ddots & \dots & 0 \\ 0 & 0 & 0 & \dots & T/2 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & \dots & 0 & T/2 \end{bmatrix} \times \begin{bmatrix} \alpha_0 \\ \alpha(k_1) \\ \beta(k_1) \\ \dots \\ \alpha(k_q) \\ \beta(k_q) \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \sum_{t=1}^T y_t \\ \sum_{t=1}^T y_t \cos \frac{2\pi k_1 t}{T} \\ \sum_{t=1}^T y_t \sin \frac{2\pi k_1 t}{T} \\ \dots \\ \sum_{t=1}^T y_t \cos \frac{2\pi k_q t}{T} \\ \sum_{t=1}^T y_t \sin \frac{2\pi k_q t}{T} \end{bmatrix}.$$

Рішення нормального рівняння можна записати для кожного коефіцієнта окремо:

$$\alpha_0 = \frac{1}{T} \sum_{t=1}^T y_t,$$

$$\alpha(k_j) = \frac{1}{T} \sum_{t=1}^T y_t \cos \frac{2\pi k_j t}{T};$$

$$\beta(k_j) = \frac{1}{T} \sum_{t=1}^T y_t \sin \frac{2\pi k_j t}{T}; \quad j = 1, 2, \dots, q.$$

Оцінка найменших квадратів s^2 для дисперсії моделі σ^2 задається формулою:

$$s^2 = \frac{\sum_{t=1}^T y_t^2 - T \times \bar{y}^2 - \sum_{j=1}^q (a^2(k_j) + b^2(k_j))}{T - (2q + 1)}.$$

Оцінками амплітуди $\rho(k_j)$ й фази $\theta(k_j)$ періоду k_j є відповідно:

$$R(k_j) = \sqrt{a^2(k_j) + b^2(k_j)}; \quad g(k_j) = \arctg \frac{b(k_j)}{a(k_j)}.$$

Розглянемо аспекти перевірки адекватності моделі. Вона здійснюється за допомогою виявлення значущості кожного окремого циклічного доданка із заданим періодом. Якщо всі вони виявляються незначущими, то досліджуванний процес не можна описувати даною моделлю.

Значущість окремого циклічного елемента оцінюється на основі перевірки основної гіпотези $H_0: \rho(k_j) = 0$, тобто амплітуда періоду k_j дорівнює нулю.

Якщо правильна основна гіпотеза, то статистика

$$\frac{T}{2} \times \frac{R^2(k_j)}{\sigma^2} \quad (4)$$

має χ^2 -розподіл із двома ступенями свободи. Якщо було б відоме істинне значення ρ^2 , то гіпотезу можна було б перевірити на підставі статистики (4). Щоб одержати практичний критерій для перевірки основної гіпотези, можна скористатися тим фактом, що відношення випадкових величин, які мають χ^2 -розподіл, дає статистику, розподілену за законом Фішера.

У даному випадку нехай $p = 2q + 1$ — число оцінюваних коефіцієнтів. Тоді відношення

$$\frac{T}{2} \times \frac{R^2(k_j)}{\sigma^2} / \frac{T}{2} \times \frac{s^2}{\sigma^2} \quad (5)$$

має F -розподіл (розподіл Фішера) з 2 і $(T - p)$ ступенями свободи. Невелике перетворення (5) дає статистику

$$\frac{T R^2(k_j)}{4 s^2}, \quad (6)$$

не залежну від істинного, але невідомого значення дисперсії σ^2 , яку можна використовувати для перевірки значущості кожної циклічної складової.

Основна гіпотеза відкидається на рівні значущості α — величина помилки, яка задається наперед, якщо чисельне значення (6) більше, ніж таб-

Таблиця 1. Дані оцінки адекватності циклічних елементів математичних моделей

Банк 1						
Період	1	2	3	4	5	6
Частота	$\frac{\pi}{15}$	$\frac{2\pi}{15}$	$\frac{\pi}{5}$	$\frac{4\pi}{15}$	$\frac{\pi}{3}$	$\frac{2\pi}{5}$
Розрахункове значення F- критерію	211.96	71.96	24.02	4.33	8.25	7.04
Табличне значення F- критерію	3.008					
Банк 2						
Період	1	12				
Частота	$\frac{\pi}{15}$	$\frac{4\pi}{5}$				
Розрахункове значення F-критерію	51.4	1.47				
Табличне значення F-критерію	3.023					
Банк 3						
Період	1	2	3	4	6	7
Частота	$\frac{\pi}{15}$	$\frac{2\pi}{15}$	$\frac{\pi}{5}$	$\frac{4\pi}{15}$	$\frac{2\pi}{5}$	$\frac{7\pi}{15}$
Розрахункове значення F-критерію	224.27	23.81	35.26	60.29	3.82	9.39
Табличне значення F-критерію	3.006					
Банк 4						
Період	1	2	3	4	5	7
Частота	$\frac{\pi}{15}$	$\frac{2\pi}{15}$	$\frac{\pi}{5}$	$\frac{4\pi}{15}$	$\frac{\pi}{3}$	$\frac{7\pi}{15}$
Розрахункове значення F-критерію	272.77	84.3	26.24	5.82	11.43	3.56
Табличне значення F-критерію	3.006					

личне значення розподілу Фішера зі 2; $(T-p)$ ступенями свободи; що означає значущість для моделі даної циклічної складової.

Розглянемо практичне використання моделі (3) для чотирьох різних банківських установ. Для кожного банку є дані про сукупні залишки на депозитних рахунках за кожен день та кожен місяць протягом ряду років (за два роки для КБ1, за один рік – для КБ2, і за три роки – для КБ3 і КБ4).

Виходитимемо з того, що циклічні елементи визначаються часовим періодом, що збігається з місяцем. Тоді достатньо розглянути як мінімальну кількість підмножин q половину від кількості днів у місяці, тобто $q = \frac{30}{2} = 15$.

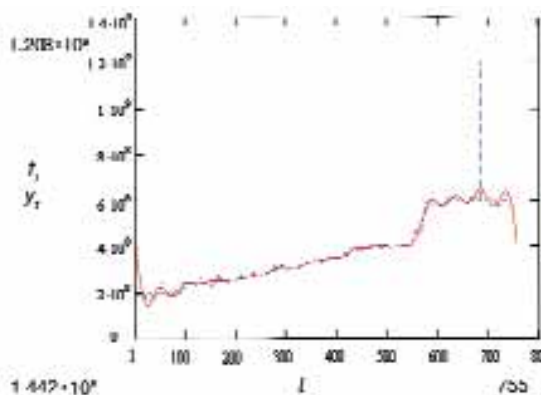
Адекватність запропонованої математичної моделі встановлюється на основі значущості окремих циклічних елементів: якщо всі циклічні елементи не-

значущі, модель є неадекватною. Оцінка коефіцієнтів моделі та перевірка значущості окремих циклічних елементів для КБ1 дала такі результати: значущими виявилися циклічні елементи, які відповідають періодам в 1, 2, 3, 4, 5 і 6 днів із частотами $\frac{\pi}{15}, \frac{2\pi}{15}, \frac{\pi}{5}, \frac{4\pi}{15}, \frac{\pi}{3}, \frac{2\pi}{5}$. Інші циклічні складові можуть бути виключені з моделі з рівнем похибки 0.05. Значення F-критерію для математичних моделей різних банків наведено у таблиці 1.

Модель циклічного тренду для КБ1 має вигляд:

$$f(t) = 378.4 + 40.3 \cos \frac{\pi}{15}t - 152.7 \sin \frac{\pi}{15}t - 3.9 \cos \frac{2\pi}{15}t - 91.9 \sin \frac{2\pi}{15}t - 20.8 \cos \frac{\pi}{5}t - 48.9 \sin \frac{\pi}{5}t - 4.4 \cos \frac{4\pi}{15}t - 22.1 \sin \frac{4\pi}{15}t + 12.6 \cos \frac{\pi}{3}t - 28.5 \sin \frac{\pi}{3}t + 0.1 \cos \frac{2\pi}{5}t -$$

Графік 2. Вихідні й розрахункові дані для комерційного банку 1

$$- 28.8 \sin \frac{2\pi}{5}t; \text{ (млн. грн.)}. \quad (7)$$

Відповідність розрахункових і вихідних даних наведено на графіку 2.

На графіку 2 відображено результат математичного моделювання на підставі розробленої моделі, де f_t позначає розрахункові дані, y_t – вихідні дані. Як видно, математична модель вдало відображає тренд, але, природно, нові викиди (майбутні “голчасті” піки) прогнозувати не може.

Для КБ2 оцінювання коефіцієнтів та перевірка значущості циклічних складових (таблиця 1) свідчить, що в моделі сукупних залишків на депозитних рахунках значущі тільки дві складові з періодами в 1 і 12 днів, тобто із частотами $\frac{\pi}{15}, \frac{4\pi}{5}$. У такий спосіб модель має вигляд:

$$f(t) = 150.0 + 19.6 \cos \frac{\pi}{15}t - 22.5 \sin \frac{\pi}{15}t - 12.6 \cos \frac{4\pi}{5}t - 4.7 \sin \frac{4\pi}{5}t; \text{ (млн. грн.)}. \quad (8)$$

Графічну відповідність вихідних і розрахованих за моделлю величин сукупних залишків на рахунках КБ2 наведено на графіку 3.

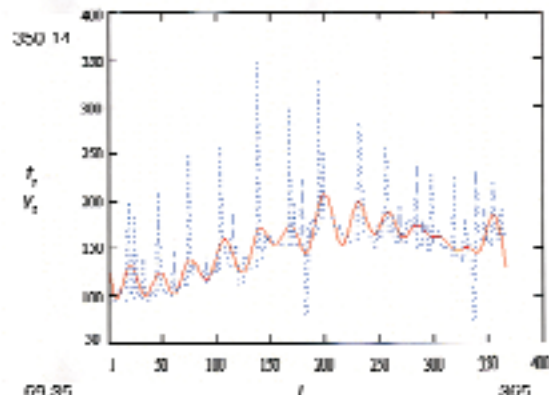
Перевірка значущості оцінених коефіцієнтів моделі циклічного тренду сукупних залишків на депозитних рахунках КБ3 вказує на те, що для цього банку значущими виявилися шість циклічних елементів з періодами в 1, 2, 3, 4, 6 і 7 днів, які мають відповідно частоти $\frac{\pi}{15}, \frac{2\pi}{15}, \frac{\pi}{5}, \frac{4\pi}{15}, \frac{2\pi}{5}, \frac{7\pi}{15}$ (таблиця 1).

Модель депозитних залишків КБ3 має вигляд:

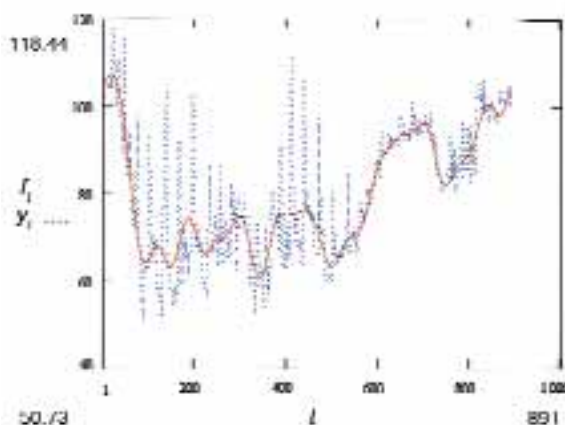
$$f(t) = 79.8 + 9.9 \cos \frac{\pi}{15}t - 10.1 \sin \frac{\pi}{15}t + 2.4 \cos \frac{2\pi}{15}t - 3.9 \sin \frac{2\pi}{15}t + 5.2 \cos \frac{\pi}{5}t + 2.1 \sin \frac{\pi}{5}t + 7.1 \cos \frac{4\pi}{15}t - 1.9 \sin \frac{4\pi}{15}t + 1.8 \cos \frac{2\pi}{5}t + 0.4 \sin \frac{2\pi}{5}t - 0.8 \cos \frac{7\pi}{15}t + \sin \frac{7\pi}{15}t; \text{ (млн. грн.)} \quad (9)$$

На графіку 4 показана відповідність

Графік 3. Вихідні й розрахункові дані для комерційного банку 2

Графік 4. Вихідні й розрахункові дані для комерційного банку 3

вихідних значень сукупних залишків на депозитних рахунках КБЗ значенням, які розраховані за допомогою моделі (9).

У КБ4 також виявлені свої особливості, пов'язані із частотними елементами. Значущими серед оцінених коефіцієнтів моделі сукупних депозитних залишків виявилися такі: з періодами в 1, 2, 3, 4, 5 і 7 днів (таблиця 1). Частоти цих елементів такі: $\frac{\pi}{15}, \frac{2\pi}{15}, \frac{\pi}{5}, \frac{4\pi}{15}, \frac{\pi}{3}, \frac{7\pi}{15}$.

Для КБ4 модель циклічного тренду має вигляд:

$$f(t) = 40.1 - 0.8 \cos \frac{\pi}{15} t - 14.4 \sin \frac{\pi}{15} t + 1.4 \cos \frac{2\pi}{15} t - 7.9 \sin \frac{2\pi}{15} t - 3.0 \cos \frac{\pi}{5} t - 3.3 \sin \frac{\pi}{5} t - 0.5 \cos \frac{4\pi}{15} t - 2.1 \sin \frac{4\pi}{15} t + 0.01 \cos \frac{\pi}{5} t - 3.0 \sin \frac{\pi}{5} t + 0.7 \cos \frac{7\pi}{15} t - 1.5 \sin \frac{7\pi}{15} t; \text{ (млн. грн.)}. \quad (10)$$

Характер кривої, отриманої на підставі цієї моделі, відповідає тенденціям, які мають місце в реальності, що видно з графіка 5.

Проте дана модель не вловлює різкі "викиди" у значеннях сукупних залишків. Їхній характер (як бачимо на графічному зображенні, він має регулярну природу) пояснюється значними надходженнями на депозитні рахунки окремих клієнтів у певні дні. Однак протягом одного-двох днів ці значні суми знімаються клієнтами банку. Модель адекватно відображає регулярну тенденцію поведінки сукупних депозитних залишків.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗРОБОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

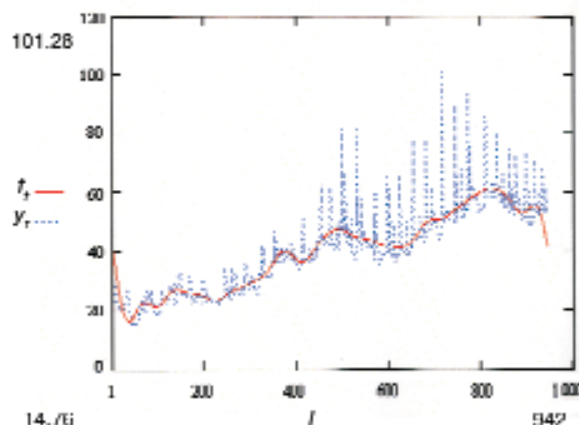
Оцінена модель циклічного тренду показала наявність відносно невеликої кількості циклічних еле-

ментів у процесі формування сукупних депозитних залишків. Знання частот цих елементів дасть змогу одержати оптимальну процедуру виділення нециклічного (наприклад, лінійного) тренду, на який накладені циклічні "хвилі". Це один із напрямів майбутніх досліджень. Крім того, доцільно продовжити вивчення динаміки та прогнозування обсягів окремих депозитних рахунків різних банків. І це також перспективний напрям подальших досліджень.

Література

1. Кукушкина Е.В. Выбор стратегии сбалансированного управления ресурсами банка // Банковские технологии: Компьютеры + Программы. — 1997. — № 4. — С. 57–59.
2. Кукушкина О. Математичні моделі у сфері фінансових послуг // Банківська справа. — 1997. — № 3. — С. 19–29.
3. Кукушкина Е.В. Системный анализ основных моделей принятия решений в области управления финансами // Банковские технологии: Компьютеры + Программы. — 1997. — № 2. — С. 70–73.
4. Егорова Н.Е., Смулов А.М. Математические методы финансового анализа банковской деятельности (на примере крупного сберегательного банка) // Аудит и финансовый анализ. — 1998. — № 2. — С. 75–145.
5. Косован К.С. Управление ресурсами в коммерческом банке // Деньги и кредит. — 2001. — № 6. — С. 32–36.
6. Нікітін А.В. Ситуаційне моделювання банківської діяльності: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2003. — 153 с.
7. Васюренко О., Азаренкова Г. Математичні методи і моделі у сфері аналізу та управління банківською діяльністю // Вісник Національного банку України. — 2003. — № 8. — С. 11–13.
8. Распутна Л. Прогнозування попиту на кредитні ресурси комерційного банку на основі аналізу часових рядів //

Графік 5. Вихідні й розрахункові дані для комерційного банку 4

Банківська справа. — 1998. — № 2. — С. 16–23.

9. Комашко О.В., Рябий М.А., Распутна Л.В. SARCH-моделі та прогнозування в умовах невизначеності // Банківська справа. — № 4. — 1998. — С. 47–52.

10. Костина Н.И., Алексеев А.А. Финансовое прогнозирование в экономических системах: Учеб. пособие для вузов. — М.: ЮНИТИ — ДАНА, 2002. — 285 с.

11. Конюховский П.В. Микроэкономическое моделирование банковской деятельности. — СПб: Питер, 2001. — 224 с.

12. Возжсов А.П. Процессы трансформации банковских ресурсов: Монография / А.П. Возжсов. — Севастополь: Вид-во СевНТУ, 2006. — 339 с.

13. Гринько Е.Л. Ресурсное обеспечение банковского ипотечного жилищного кредитования (вопросы теории, методики, практики): Монография / Е.Л. Гринько. — Севастополь: Изд-во СевНТУ, 2006. — 273 с.

14. Шелобаев С.И. Математические методы и модели в экономике, финансах, бизнесе: Учеб. пособие для вузов. — М.: ЮНИТИ — ДАНА, 2000. — 367 с.

15. Куцай О. Застосування теорії управління в банківській справі // Вісник Національного банку України. — 1998. — № 8. — С. 52–53.

16. Замковой С.В. Моделирование динамики банковской системы и финансовых рынков // Банковское дело. — 2002. — № 7. — С. 9–12.

17. Андерсон Т. Статистический анализ временных рядов / Пер. с англ. под ред. Ю.К. Беляевой. — М.: Изд-во "Мир", 1976. — 757 с.

18. Бережная Е.В., Бережной В.И. Математические методы моделирования экономических систем: Учеб. пособие. — М.: Финансы и статистика, 2001. — 368 с.

19. Уотшем Т.Дж., Паррамоу К. Количественные методы в финансах: Учеб. пособие для вузов / Пер. с англ. под ред. М.Р. Ефимовой. — М.: Финансы, ЮНИТИ, 1999. — 527 с.

Основні показники діяльності банків України на 1 липня 2008 року

№ п/п	Назва показника	01.01. 2002 р.	01.01. 2003 р.	01.01. 2004 р.	01.01. 2005 р.	01.01. 2006 р.	01.01. 2007 р.	01.01. 2008 р.	01.07. 2008 р.
1	Кількість зареєстрованих банків	189	182	179	181	186	193	198	196
2	Вилучено з Державного реєстру банків (з початку року)	9	12	8	4	1	6	1	6
3	Кількість банків, що перебувають у стадії ліквідації	35	24	20	20	20	19	19	15
4	Кількість діючих банків	152	157	158	160	165	170	175	178
4.1	Із них: з іноземним капіталом;	21	20	19	19	23	35	47	49
4.1.1	у тому числі зі 100-відсотковим іноземним капіталом	6	7	7	7	9	13	17	18
5	Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %	12.5	13.7	11.3	9.6	19.5	27.6	35.0	40.5
Активи, млн. грн.									
1	Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	50 785	67 774	105 539	141 497	223 024	353 086	619 004	722 518
1.1	Чисті активи (скориговані на резерви за активними операціями)	47 591	63 896	100 234	134 348	213 878	340 179	599 396	698 685
2	Високоліквідні активи	7 744	9 043	16 043	23 595	36 482	44 851	63 587	66 288
3	Кредитний портфель	32 097	46 736	73 442	97 197	156 385	269 688	485 507	579 858
3.1	У тому числі: кредити, надані суб'єктам господарювання;	26 564	38 189	57 957	72 875	109 020	167 661	276 184	331 743
3.2	кредити, надані фізичним особам	1 373	3 255	8 879	14 599	33 156	77 755	153 633	190 001
4	Довгострокові кредити	5 683	10 690	28 136	45 531	86 227	157 224	291 963	352 513
4.1	У тому числі довгострокові кредити, надані суб'єктам господарювання	5 125	9 698	23 239	34 693	58 528	90 576	156 355	186 007
5	Проблемні кредити (прострочені та сумнівні)	1 863	2 113	2 500	3 145	3 379	4 456	6 357	8 776
6	Вкладення в цінні папери	4 390	4 402	6 534	8 157	14 338	14 466	28 693	28 706
7	Резерви за активними операціями банків	3 194	3 905	5 355	7 250	9 370	13 289	20 188	24 651
	Відсоток виконання формування резерву	85.4	93.3	98.2	99.7	100.05	100.1	100.04	100.02
7.1	У тому числі резерв на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями	2 963	3 575	4 631	6 367	8 328	12 246	18 477	22 362
Пасиви, млн. грн.									
1	Пасиви, всього	47 591	63 896	100 234	134 348	213 878	340 179	599 396	698 685
2	Власний капітал	7 915	9 983	12 882	18 421	25 451	42 566	69 578	83 685
2.1	У тому числі: сплачений зареєстрований статутний капітал	4 575	6 003	8 116	11 648	16 144	26 266	42 873	53 240
2.2	частка капіталу в пасивах	16.6	15.6	12.9	13.7	11.9	12.5	11.6	12.0
3	Зобов'язання банків	39 676	53 913	87 352	115 927	188 427	297 613	529 818	615 000
3.1	У тому числі кошти суб'єктів господарювання	15 653	19 703	27 987	40 128	61 214	76 898	111 995	123 804
3.1.1	із них строкові кошти суб'єктів господарювання	4 698	6 161	10 391	15 377	26 807	37 675	54 189	62 598
3.2	Кошти фізичних осіб	11 165	19 092	32 113	41 207	72 542	106 078	163 482	194 022
3.2.1	із них строкові кошти фізичних осіб	8 060	14 128	24 861	33 204	55 257	81 850	125 625	147 290
Довідково									
1	Регулятивний капітал, млн. грн.	8 025	10 099	13 274	18 188	26 373	41 148	72 265	88 965
2	Адекватність регулятивного капіталу (H2)	20.69	18.01	15.11	16.81	14.95	14.19	13.92	13.40
3	Доходи, млн. грн.	8 583	10 470	13 949	20 072	27 537	41 645	68 185	48 640
4	Витрати, млн. грн.	8 051	9 785	13 122	18 809	25 367	37 501	61 565	44 364
5	Результат діяльності, млн. грн.	532	685	827	1 263	2 170	4 144	6 620	4 276
6	Рентабельність активів, %	1.27	1.27	1.04	1.07	1.31	1.61	1.50	1.34
7	Рентабельність капіталу, %	7.50	7.97	7.61	8.43	10.39	13.52	12.67	11.16
8	Чиста процентна маржа, %	6.94	6.00	5.78	4.90	4.90	5.30	5.03	5.01
9	Чистий спред, %	8.45	7.20	6.97	5.72	5.78	5.76	5.31	5.03

На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено працівниками управління аналізу діяльності системи банків департаменту нормативно-методологічного забезпечення банківського регулювання та нагляду Національного банку України.

Дискусійний клуб/

Корпоративна соціальна відповідальність: мода, феномен чи обов'язковий елемент громадянського суспільства?

У День знань, який відбувся 30 серпня 2007 року в Університеті банківської справи НБУ, голова наглядової ради Міжнародного благодійного фонду "Україна-3000", перша леді України Катерина Ющенко виступила з ініціативою розробити спецкурс із корпоративної соціальної відповідальності, причому доручити цю роботу саме Університету банківської справи Національного банку.

Відтоді минув майже рік. І сьогодні ми пропонуємо читачам нотатки із засідання дискусійного клубу університету, на якому було презентовано перший в Україні навчальний курс із корпоративної соціальної відповідальності.

Із перших хвилин дискусії посипалися запитання: що таке власне корпоративна соціальна відповідальність, яким чином вона проявляється, перед ким відповідальний бізнес? Однозначних відповідей бути не може, зауважила перший доповідач, кандидат економічних наук, доцент Львівського інституту банківської справи **Оксана Денис**, адже йдеться про системний підхід до комплексної проблеми. Якщо ж говорити загалом, то корпоративна соціальна відповідальність означає здійснення комерційної діяльності для створення багатогранного позитивного впливу на суспільство.

Є багато визначень та принципів цієї відповідальності, які різняться між собою, але Оксана Денис виділила лише чотири її складові: економічну, правову, етичну та філантропічну. Основна, звичайно, економічна, оскільки традиційно головною метою бізнесу є отримання прибутку. Необхідність дотримуватися законодавства формує другий рівень відповідальності — правовий. Водночас бажання діяти згідно з нормами моралі визначає етичну відповідальність. І, власне, прагнення відповідати на очікування та потреби суспільства формує останню складову — філантропічну.

“Чи існує єдина модель ефективної корпоративної соціальної відповідальності?” — звернулася до учасників клубу Оксана Денис. Ні, тому що відповідальність ефективна лише тоді, коли відповідає очікуванням суспільства. Тому й підходи до реалізації її заходів різняться тематично й географічно. Доповідач виділила три підходи: американський, європейський та японський. Американські корпорації, наприклад, більше уваги приділяють зовнішнім проявам. Зокрема, акцент робиться на інформаційній відкритості компаній, їх участі в екологічних та соціальних

програмах. Дуже часто корпоративна соціальна відповідальність пов'язується із волонтерською діяльністю — в Америці близько 45% людей працюють волонтерами.

Японський бізнес більше зосереджується на внутрішніх програмах, завдяки яким компанія стає для працівника своєрідною сім'єю. Японія першою в світі стала розвивати так званий менеджмент з “людським обличчям”.

Європейське розуміння корпоративної соціальної відповідальності полягає у веденні бізнесу на засадах відповідальності перед суспільством і за досить помітного впливу держави та профспілок.

Отже, універсального підходу до реалізації корпоративної соціальної відповідальності немає. Зате є універсальний критерій, стверджує Оксана Денис. Це відповідність цієї ж таки відповідальності потребам та очікуванням суспільства. На основі цього критерію доповідач і спробувала проаналізувати вітчизняну практику. Незважаючи на історичні традиції українського меценатства та розвинуту систему соціального захисту, що існувала за часів СРСР, питання корпоративної соціальної відповідальності є досить новим для України. Це зумовлено тим, що на початку трансформації вітчизняної економіки головною метою багатьох бізнес-структур було виживання, і система соціального захисту тривалий час сприймалася підприємцями лише як джерело необґрунтованих витрат.

Нині суспільні цінності та пріоритети змінюються. Специфічним є зміщення акцентів у бік **внутрішніх** соціальних програм, спрямованих на працівників. Це пояснюється насамперед високою залежністю ефективності роботи компаній від продуктивності праці працівників і водночас від їх лояльності

до своїх компаній. Щоб утримати кваліфіковані кадри, підприємства розробляють спеціальні програми соціального захисту. Розповсюджені два класичних напрями: надання пакетів соціальних компенсацій у грошовому еквіваленті (приклад — ЗАТ “Оболонь”, де на оздоровлення відпускникам виділяється певна сума грошей, помножена на кількість відпрацьованих років — так звана монетизація соціального пакета) і безпосереднє соціальне обслуговування працівників на власних об'єктах (багатьом підприємствам у спадок від СРСР дісталася розвинута соціальна інфраструктура — санаторії, будинки відпочинку тощо).

Зовнішня корпоративна соціальна відповідальність в Україні менш розвинута. Більшість підприємств пов'язують її з доброчинністю. Та, на жаль (за оцінками різних дослідників), компанії витрачають на соціальні програми не більше 17–20% свого чистого прибутку. Спеціальні ж соціальні бюджети мають менше третини компаній. Отже, резюмує доповідач, корпоративна соціальна відповідальність в Україні не є стратегією розвитку підприємств. Що ж сповільнює розвиток цієї відповідальності? Є два фактори. Перший: підприємства не зазнають належного зовнішнього тиску — з боку держави чи громадських організацій — щодо впровадження соціальних програм. Другий: більшість бізнесменів не має комплексної уяви про корпоративну соціальну відповідальність, ототожнюючи її з певними проявами благодійності.

У процесі дослідження цієї актуальної теми науковці також прагнули створити портрет сучасного українського лідера з впровадження програм корпоративної соціальної відповідальності. Як правило, це — великі підприємства з тривалим досвідом роботи, зокрема на міжнародних ринках, вва-

жає Оксана Денис. Саме вони, маючи справу з жорсткою конкуренцією, починають враховувати високі, вже сформовані вимоги західних економік до соціального іміджу бізнесу.

Протягом останніх років зростає інтерес до соціальної відповідальності бізнесу і в пересічних громадян. Так, результати дослідження львівських учених засвідчили, що 3/4 українців за інших однакових умов перевагу надають саме соціально орієнтованим підприємствам.

Однак, зазначила доповідач, у суспільстві превалюють орієнтація на державу, патерналістські традиції. Так, 52% опитаних відповіли, що вирішення соціальних проблем вони очікують від держави, 37% — від різних гілок влади і лише 17% — від бізнесу. Водночас 2/3 опитаних компаній вважають, що саме держава має стимулювати корпоративну соціальну відповідальність.

Виникає запитання: які ж подальші перспективи її розвитку в Україні? Учасники засідання визначили головні фактори, від котрих залежатиме зростання соціальної відповідальності бізнесу, а саме:

- позиція держави, котра як стратегічно орієнтований суб'єкт могла б "підштовхнути" бізнес до соціально спрямованих дій шляхом запровадження комплексу відповідних стимулів;
- усвідомлення бізнес-структурами необхідності розвитку корпоративної соціальної відповідальності;
- наявність організацій-посередників, котрі могли б збирати ідеї щодо корпоративної відповідальності й надавати відповідні послуги компаніям у здійсненні їх соціальних заходів.

Доктор філософських наук, доцент Львівського інституту банківської справи УБС НБУ **Зоя Скринник** спробувала під час дискусії розширити предмет обговорення. "Чому йдеться саме про соціальну відповідальність бізнесу, адже це не його пряме завдання?" — запитала вона аудиторію. Справді, соціальна відповідальність не є правовим критерієм, швидше моральним. Тому питання треба ставити також стосовно механізмів та інстанцій, які легітимізують і оцінюють соціальну відповідальність. Адже справжня її суть — не в одержанні вищих прибутків за рахунок соціального партнерства, а в забезпеченні гідного життя людини в суспільстві. Без цього втрачається сенс економічної діяльності як такої.

Після Другої світової війни в багатьох країнах було прийнято конституційний принцип соціальної держави, яка на основі демократичного консенсусу громадян розвиває багату складну еко-

номіку, забезпечуючи високий рівень соціальної захищеності суспільства, стверджує принципи соціальної справедливості. Мовиться насамперед про ФРН, Францію, Італію, Японію, Португалію, Іспанію, Швецію. Проте це обернулося не всезагальним добробутом, а формуванням так званого "суспільства двох третин", у якому, власне, дві третини громадян забезпечені роботою і відповідно мають високий рівень життя, а решту фактично виключено із системи соціальних гарантій. Водночас, зауважила Зоя Скринник, доступ до охорони здоров'я, освіти, культури, чистого довкілля не повинен залежати від розподілу через грошово-ринкові механізми. Суть нової моделі — перехід від політики "соціальних витрат" до політики "соціальних інвестицій". Інакше кажучи, суспільство має не просто виплачувати компенсацію тим, хто не має трудових доходів, а насамперед стимулювати людей до праці. На Лісабонському саміті керівників держав ЄС було проголошено політику, мета якої полягає у розвитку приватної ініціативи й активності, збільшенні інвестицій, зростанні ролі громадянського суспільства й усвідомлення важливого значення громадянина в державі.

Головний сенс змін, які нині відбуваються у суспільстві, наголосила Зоя Скринник, — це переміщення відповідальності. Нині відповідальність несе не лише одна структура — держава, вона поширюється і на державу, і на корпорацію, і на громадянина.

Поступова інтеграція України у світовий економічний простір висуває перед нею важливе завдання — напрацювати власну систему корпоративної соціальної відповідальності, наголосив у своєму виступі кандидат економічних наук **Роман Семів**. Вочевидь, вирішення цієї проблеми є надзавданням. Адже в ході тривалого і безперервного процесу розвитку ринкового господарства західних держав сформувалася складна збалансована система регламентації взаємовідносин приватного підприємництва, влади, суспільства. Щоб не бути в ролі наздоганяючого, ми повинні визначити власні координати корпоративної соціальної відповідальності, спираючись на наші традиції, які беруть початок із часів Київської Русі, які розвивалися в козацькій державі і які в ХХ столітті були наповнені новим змістом — меценатством Ханенків, Терещенків, Симиренків. Наприклад, у Галичині процес соціальної відповідальності почав формуватися у міжвоєнний період діяльності кооперативних спілок, това-

риств взаємної допомоги. Проте після 1919 року в суспільстві почали поступово забувати про доброчинність або меценатство.

Перші спроби відродити традиції доброчинності наштовхувалися на брак розуміння бізнесменами суті соціальної відповідальності. В Україні, на жаль, почав формуватися новий тип патерналізму: на місце великого батька в особі соціальної держави прийшли олігархи, які мають власні цілі й формують негативний соціальний капітал, котрий породжує новий тип взаємної залежності працівника і боса. Роман Семів не погодився з твердженням попередніх виступаючих, що соціальна система підриває економічний розвиток держави. Навпаки, вона формує нову якість соціального капіталу, соціальну взаємодію. Свого часу Гегель стверджував, що і хазяїн, і раб залежні один від одного. І лише вертикально регульована, горизонтально координувана система корпоративної соціальної відповідальності створить нову ситуацію, коли хазяїна і раба замінять дві рівноправні вільні особистості. Щоб формувати такі особистості, необхідно мати нову просвітницьку якість навчального процесу.

На думку виступаючого, в Україні необхідно активізувати вплив держави на формування нормативної бази, яка регламентувала б діяльність на засадах корпоративної соціальної відповідальності. Від лінійних її проявів (доброчинні акції, спонсорство, меценатство) необхідно переходити до трисекторного партнерства: корпорації — держава — громадські об'єднання. Лише трисекторне партнерство дає змогу нівелювати патерналістську функцію держави. Роман Семів наголосив: аби перейти від первинних проявів спонсорства, доброчинності до системної організованої, державно регульованої корпоративної соціальної відповідальності, потрібно напрацювати нові інструменти законодавчої підтримки, які "м'яко" впливали б на розвиток цього феномену, перетворюючи його в обов'язковий елемент громадянського суспільства.

Регулятивний вплив держави повинен спонукати бізнес-середовище до нового розуміння культури. Адже культура — це спосіб людської діяльності, який має складну систему механізмів, котрі стимулюють, координують і реалізують активність людей у суспільстві. В такому розумінні культури проявляється і феномен культури корпоративної. Її формування потребує посилення просвітницької компоненти в

роботі вищих навчальних закладів з тим, щоб формувати в майбутніх менеджерах усвідомлене почуття соціальної відповідальності за свою бізнесову діяльність.

Добре спланована стратегія корпоративної соціальної відповідальності та інвестицій у цю сферу сприятимуть зменшенню ризиків щодо вартості капіталу та залучення кредитних ресурсів для реалізації інвестиційних проєктів, тобто зростанню інвестицій, підкреслила здобувач Національного університету “Львівська політехніка” **Катерина Телюк**.

Однак у центрі будь-якої стратегії розвитку має бути людина. Керівник програми “Корпоративна соціальна відповідальність”, доктор економічних наук, проректор з наукової роботи Університету банківської справи НБУ **Анжела Кузнецова** поставила перед банкірами цілком слушне запитання: “Банки оголошують низькі процентні ставки, я купуюся на це, та коли починаю рахувати, які насправді гроші маю заплатити, розумію, що мене ошукали... То чи є соціально відповідальними дії таких банківських установ?”

Слово взяв директор західно-регіональної філії АКБ “Трансбанк” **Іван Коркуна**. Протягом восьми років цей банк успішно працює на ринку в західному регіоні України. Президент банку В.О.Костирін, який представляє як член наглядової ради Благодійний фонд “Україна-3000”, дбає про те, щоб кошти працювали в престижних програмах. Банк підтримує проєкти, пов’язані з екологією, відновлювальною енергетикою, ресурсозберігаючими технологіями. І все ж у центрі уваги насамперед залишається людина. В банку діє девіз: “Здоров’я суспільства — здоров’я молодих людей України”.

Факти красномовні — нічого не скажеш. “А як вчинив львівський Трансбанк, коли сталася криза, коли було заблоковано рахунки, і серед населення почалася паніка — всі кинулися терміново забирати вклади?” — запитала Анжела Кузнецова. Випробування, як кажуть, на соціальну відповідальність. Іван Коркуна спокійно констатував: “Ми відразу почали повертати вклади, і всі заспокоїлися”.

Справді, найголовнішим етичним мірилом дій громадян та інституцій є суспільне благо. Соціально відповідальна поведінка повинна бути вигідною. Це на власних прикладах продемонстрував член правління Українського форуму благодійників, директор Донецького міського благодійного фонду

“Доброта” **Яків Роголін**. Фонд “Доброта”, зазначив він, приєднався до Глобального договору, ініційованого Організацією Об’єднаних Націй з метою сприяння формуванню загальних цінностей і принципів корпоративної соціальної відповідальності. Вже понад десять років фонд культивує цивілізовану філантропію в донецькій громаді. В благодійних програмах фонду за цей час взяли участь понад 5 тисяч комерційних структур і банків, трудових колективів, професійних і творчих спілок, громадських організацій, вузів, релігійних конфесій тощо. Більшість із них перейшли від окремих актів індивідуального милосердя до систематичної і цілеспрямованої благодійності. Щодня фонд отримує не менше 8 пожертвувань, 24 банки беруть участь у благодійних проєктах, які здійснюються в Донецьку.

Робити добру справу потрібно тут і зараз. Хто сказав, що корпорація — це бізнес? Корпорація — це група людей, об’єднаних одними інтересами. І проблема в тому, щоб гармонізувати їх інтереси з інтересами соціуму. Як це зробити? Людство не придумало іншого способу просування ідей, товарів, послуг, ніж підприємництво. І фонд “Доброта” подарував цю ідею донецькій громаді. Нині серед 5 тисяч корпорацій — понад 500 — трудові колективи (СБУ, прокуратур, податкових інспекцій тощо). У Донецьку, зауважив Яків Роголін, кроку не можна ступити, щоб обійти фонд “Доброта” і не взяти участі в добрій справі. Філантропія — ключова складова соціально відповідальної поведінки як фізичних, так і юридичних осіб. Спроба розвитку корпоративного громадянства без попереднього відродження їх цивілізованої благочинності в пострадянських громадах може спричинитися до фальстарту. До цього доведеться повернутися, оскільки соціально відповідальна поведінка має бути затребуваною в усіх верствах і групах населення незалежно від майнового і вікового цензу, політичних і соціокультурних пріоритетів. Заяви деяких неофітів — консультантів корпоративної соціальної відповідальності про неважливість або навіть недовірчливість обліку благодійної діяльності корпорацій в оцінці їх соціальної поведінки свідчать про невігластво та/або нещирість цілей. Корпоративна соціальна відповідальність — не трюк, завдяки якому можна недумано-негаданно потрапити на жадане ІРО. Фонд “Доброта” останнім часом почав масштабно популяризувати підсумки своєї роботи щодо залучення різних груп корпорацій до громадсько-суспільної

діяльності. За допомогою соціального підприємництва в Донецьку робиться багато корисних справ. Фонд розвиває стратегію інтегрованих комунікацій соціального маркетингу, широко використовує соціальну рекламу. Хто знав би, скажімо, Ференца Ліста, якби в нього не було блискучого імпресаріо, який продавав його талант? Справді, аби діло пішло, потрібен мрійник, бізнесмен і лицар без страху і догани.

Проблеми соціальної відповідальності українських банків торкнувся у своєму виступі кандидат економічних наук, доцент Львівського інституту банківської справи УБС НБУ **Олексій Другов**. В Україні наразі принципово викривлено систему цінностей бізнесу, зокрема й банківського, наголосив він. На першому місці — отримання високих прибутків, а задоволення потреб суспільства здійснюється у міру можливості, яка збігається з економічною вигодою.

Взаємовідносини банків (фірм) та суспільства будуються за двома напрямками: задоволення банками потреб суспільства (перерозподіл коштів) і створення тими ж банками нових суспільних потреб.

Щодо першого напрямку, тут усе гаразд. Щодо другого, банкам варто було б активніше використовувати механізми маркетингу, аби пропонувати суспільству нові види послуг, які зменшували б їхні витрати. Так, банки рекламують переважно кредитні продукти, але доволі односторонньо. Потенційних клієнтів приваблюють низькими ставками (зокрема сумнозвісними 0%); швидкістю видачі позички; фактичною відсутністю забезпечення (до певної суми — під паспорт).

При цьому не обумовлюються потенційні комісійні за видачу позики, щомісячні комісії, інші платежі, які значно підвищують плату за кредит. Крім того, клієнтам не пояснюють, що швидкість видачі та відсутність забезпечення створюють для банків додаткові ризики, які вони змушені покривати за рахунок завищення ставки. Ніхто не пояснює під час реклами, що чекає клієнтів у разі непогашення позики, тобто їх виселення із квартири, судові процеси тощо. Як цього уникнути? Олексій Другов вважає, що потрібно виховувати культуру позичання. А починати, на його думку, необхідно з просвітницьких програм на радіо і телебаченні, які мають профінансувати самі банки. Це — їх соціальний обов’язок.

Так, потрібні й просвітницькі заходи, і чесні, відверті розмови, і добросовісне ведення бізнесу — все те, що

об'єднується поняттям соціальної відповідальності. “Не треба лукавити! — закликав у своєму виступі президент фонду розвитку громадських організацій “Західноукраїнський ресурсний центр” **Василь Полуйко**. — Щороку в Україні гине від зловживання алкоголем до 40 тисяч людей, а ми все рекламуємо й рекламуємо спиртні напої. Думаємо про прибутки, ставимо їх понад усе. А як же з відповідальністю перед громадянським суспільством?”

До корпоративної соціальної відповідальності треба дорости, зауважила представник фінансової корпорації групи Світового банку IFC, радник з юридичних питань програм корпоративного управління у Східній Європі та Центральній Азії **Владислава Рябота**, як доросли ми до корпоративного управління. Якщо компанія побудувала три дитячі майданчики, а б'є в литаври про це на весь світ, розписуючи, яка вона хороша, на вебсайті, то це звичайнісіньке оказамілювання. Люди врешті навчилися не довіряти таким бізнесменам. Її підтримав професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор філософських наук **Володимир Ільїн**. Так, за роки незалежності відбулися кардинальні зміни — нова соціально-політична ситуація, нові ідеали, світогляд. Згадаймо, в СРСР, де ідеологія та світогляд ґрунтувалися на ідеях “просвітництва”, зіпсованість людини чи суспільства пояснювали якимись побічними факторами: її вбачали у грошах, порнографії, багатстві, владі. Це те ж саме, що пошук зовнішніх ворогів, як було за тоталітарних, диктаторських режимів. Не вдалося підняти економіку, облаштувати добробут і мирне життя громадян — знаходили винних: куркулів, євреїв, шпигунів, націоналістів. Злиденність існування і товарний дефіцит намагалися приховати за розповідями про шкідливість “споживацької ідеології”. Нині основними є пріоритети людини. Змінюється соціум, змінюється свідомість людини, переоцінюються цінності.

Відбувається трансформація держави, підкреслив керівник бюро у зв'язках із владою та навчальними закладами з питань освіти Української греко-католицької церкви отець **Роман Небожук**. З тоталітарної держави, яка не несла відповідальності за людину, ми перетворюємося на вільну державу, де живуть люди, відповідальні за свій дім, сім'ю, за країну, в якій живуть. У нас мусять бути “критична маса” відповідальних людей, зауважив він.

Богу дякувати, підключилася до розмови директор Катехитично-педагогічного інституту Українського като-

лицького університету, голова Патріаршої катехитичної комісії Української греко-католицької церкви сестра **Луїза Цюпа**, що сьогодні ми можемо висловлювати свої думки, погляди, формувати власний світогляд. Держава складається з кожного з нас, отже, і відповідальність теж починається з кожного з нас. Соціальна відповідальність — категорія моральна, вона формується в першій клітинці суспільства, тобто в родині, школа повинна продовжити її розвивати, а церква має допомагати її виховувати.

Сестра Луїза наголосила, що церква завжди ставила і ставитиме в центрі людину як перше суспільне благо. Заради людини Бог прийшов у світ — заради її спасіння. Людина створена для вічності й щастя — і це її найбільше благо. А відповідальність треба виховувати. Вона не впаде з неба, не подарується у гарній скриньці і не придбається в кредит. Це вишкіл, мораль, свідомість. Треба міркувати так, сказала сестра Луїза: **ми** відповідальні, значить **я** відповідальний; це **моя** праця в **нашій** праці, це **моя** держава і це **моє** в державі та для держави. Кожен має починати із себе.

Багато є чудових починань, благодійних акцій, і не лише одноразових. Є люди, які активно підтримують культурні, соціальні проекти. Дуже шкода лише, зауважила сестра Луїза, що пожертви у нас в державі оподатковуються...

Корпоративна соціальна відповідальність є “живою” концепцією, адже йдеться про людей, гроші, природу. Вона не є лише набором правил, зазначив економіст департаменту монетарної політики НБУ **Віталій Романчукевич**, це — щоденна копітка робота, пов'язана зі створенням картини соціального суспільства, яке змінить світ. Повертаючись до теми доброчинності, він зауважив, що корпоративну соціальну відповідальність часто отожднюють із доброчинністю або оновленням застарілого обладнання. Це — найпоширеніший міф про корпоративну відповідальність. Мовиться не просто про благочинність, про закриття неефективних “брудних” виробництв. Йдеться про сутність компанії, про те, **як** щоденно вона працює.

Та не варто відкидати доброчинність. Навпаки, доброчинність і соціальна відповідальність тісно пов'язані. Компанії, які займаються доброчинною діяльністю, в основному мають чіткі стратегії корпоративної соціальної відповідальності, що охоплює їх внутрішні бізнес-процеси. З часом програми благочинності трансформуються у програми соціальної відповідальності.

Віталій Романчукевич навів приклад. У Львові вже вісім років поспіль

Мальтійська служба допомоги організовує так звані акції Святого Миколая. Збір пожертв від громадян для придбання подарунків дітям-сиротам поступово переріс у широку кампанію збирання пожертв, до якої активно долучається більшість підприємств міста.

“Ми зробили крок у дослідженні актуальної теми — корпоративної соціальної відповідальності бізнесу”, — підсумував наприкінці дискусії кандидат економічних наук, завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Центру магістерської підготовки Університету банківської справи НБУ **Валерій Огієнко**. І запропонував підписати звернення ініціаторів руху “Корпоративна соціальна відповідальність”.

Звернення ініціаторів руху “Корпоративна соціальна відповідальність”

Шановні підприємці, банкіри, бізнесмени, благодійники, меценати, освітяни та науковці!

Ми, ініціатори руху “Корпоративна соціальна відповідальність”, звертаємося до вас із закликом до співробітництва.

Метою руху “Корпоративна соціальна відповідальність” є просвітницька, інформаційно-дослідницька робота, популяризація досвіду соціально орієнтованих установ та поширення принципів соціальної відповідальності в усі сфери суспільного життя.

Пропонуємо розроблену та адаптовану до українського середовища теоретико-методологічну концепцію корпоративної соціальної відповідальності.

Запрошуємо приєднатися до нашої ініціативи всіх прогресивних науковців та освітян, підприємців, банкірів, бізнесменів, благодійників і меценатів України, котрі підтримують ідею соціальної відповідальності та втілюють її принципи в житті!

Ректор Університету банківської справи НБУ **Тамара Смовженко** привітала всіх з підписанням звернення і за традицією вручила основним доповідачам на згадку статуетки мислителя як образ homo sapiens.

Дискусія завершилася. Але вона може продовжитися на сторінках нашого журналу. “Вісник НБУ” готовий друкувати кращі дослідження з нового навчального курсу — корпоративної соціальної відповідальності, за розробку якого сміливо, творчо, по-науковому, з ентузіазмом узявся Університет банківської справи Національного банку України.

Людмила Патріац,
“Вісник НБУ”.

**Олександр
Берегуля**

Директор Одеської філії
БАТ "Кредобанк".
Аспірант Львівського інституту
банківської справи
Університету банківської справи
Національного банку України

Іпотечний сегмент кредитного ринку – найпривабливіший для банків з огляду на порівняно високий рівень ліквідності. Однак успішна робота на цьому сегменті потребує конкурентних переваг, тим більше в умовах посилення конкуренції, яка спостерігається сьогодні на вітчизняному банківському ринку.

Автор статті розкриває сутність і проблематику банківської конкуренції у контексті іпотечного кредитування, характеризує її різновиди, визначає напрямки конкурентної боротьби у банківській сфері, визначає інструменти й механізми, які сприяють підвищенню конкурентоспроможності на іпотечному ринку. В рамках дослідження проведено моніторинг іпотечного інструментарію, використовуюваного на вітчизняному ринку, та подано рекомендації щодо його вдосконалення.

Іпотечне кредитування/

Чинники підвищення конкурентоспроможності банку на ринку іпотечного кредитування

ІПОТЕКА – НА РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ

У сучасних умовах фінансового ринку в Україні високі темпи розвитку вітчизняної банківської системи сьогодні визначаються насамперед розвитком кредитного ринку, в тому числі його іпотечного сегмента як найліквіднішого банківського активу. Так, за 2007 рік кредитний портфель банківської мережі зріс на 74%, а іпотечний – на 89.5%.¹

У країні вже досить активно працює Державна іпотечна установа – інституція другого рівня іпотечного кредитування, з якою банки мають змогу налагодити плідне співробітництво. На ринок виходять усе нові іноземні банки. Зростає частка іноземного капіталу в капіталі вітчизняних банків: за станом на 1 січня 2008 р. вона становила 35%, тоді як на початку 2007 року – 27.6%.² Усе це спонукає до активного застосування сучасних банківських технологій в обслуговуванні клієнтів і, що цілком природно, – поглиблює банківську конкуренцію. Зазначимо, що загострення конкуренції в банківській сфері характерне не лише для України – це об'єктивне явище еволюції світової фінансово-кредитної системи, зумовлене передусім зростанням потреб суспільства в капіталізації вільних грошових коштів.

Дослідження сучасних тенденцій банківської конкуренції потребує обґрунтування сутності терміна "конкуренція" та аналізу її складових. Це – необхідна основа, яка дає змогу сформулювати напрями роботи банку як на ринку банківських послуг у цілому, так і на його іпотечному сегменті зокрема. Як зазначає О.Дзюблюк [1], ринок банківських послуг становить систему економічних відносин, котрі забезпечують реалізацію попиту клієнтів на різноманітні послуги, пропозицію цих послуг з боку банківських установ та формування ціни на них. Розглядаючи ринок банківських послуг,

безумовно, треба враховувати його сегментацію на роздрібний і корпоративний. Кожний із цих сегментів можна сегментувати ще детальніше: на поточне та інвестиційне кредитування, за видами валют, застави тощо.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КОНКУРЕНЦІЇ

У найзагальнішому сенсі конкуренцію можна визначити як суперництво ринкових суб'єктів, зацікавлених у досягненні однієї й тієї ж мети. Характерні ознаки конкуренції:

- існування ринків з альтернативними можливостями вибору для покупців (продавців);

- наявність більшої чи меншої кількості покупців (продавців), що змагаються між собою і використовують різні інструменти ринкової політики;

- використання цих інструментів одними конкурентами і відповідні заходи інших конкурентів.

З огляду на те, що метою нашого дослідження є ринок банківських послуг, ринковими суб'єктами, що конкурують, є банки – продавці банківських послуг. Таким чином, *банківська конкуренція – це динамічний процес суперництва комерційних банків та інших кредитних інститутів, у ході якого вони прагнуть забезпечити собі стійке становище на ринку банківських послуг.*

Зауважимо, що стан конкуренції залежить насамперед від організації ринку. Конкурентним вважається ринок, на якому немає ні вхідних та вихідних бар'єрів, ні безповоротних витрат. Потенційно в Україні будь-який банк, отримавши банківську ліцензію на розміщення коштів від свого імені та на свій розсуд, може без жодних перешкод ввійти на ринок іпотеки.

Кожний конкурентний ринок має свій рівень концентрації – присутність на ринку великих фірм. З огляду на це, слід зазначити, що в умовах конкуренції ринкова позиція банку залежить як від внутрішніх чинників (його власних можли-

¹ Бюлетень НБУ, № 2 за 2008 р., с. 103–104.

² Вісник НБУ, № 3 за 2008 р., с. 68.

ностей), так і від зовнішніх (моделі організації ринку). У фаховій літературі знаходимо детальні характеристики моделей організації ринків: вільна конкуренція, монополія, монополістична та олігополістична конкуренція. Оскільки у цій статті ми не мали наміру характеризувати той чи інший вид моделі ринку, то лише, погоджуючись із Д.Гладких [2], зазначимо, що ринок банківських послуг України за всіма ознаками належить до моделі вільної конкуренції з певними елементами олігополії. На вітчизняному банківському ринку діє значна кількість банків — 173, вони працюють в одному законодавчому та нормативному полі, але незалежно один від одного. Вони пропонують доволі однорідні послуги: кредити, депозити, розрахунки тощо, тому покупець вибирає банк з огляду на ціну чи інші умови отримання послуги. З іншого боку, присутність на ринку явних лідерів (майже 60% активів — це частка першої десятків³) додає йому рис олігополістичного ринку, ознакою якого є саме наявність фірм-лідерів на певному сегменті ринку.

З огляду на зазначене, доходимо висновку, що банківський ринок в Україні є конкурентним та відкритим, тобто жоден банк не може блокувати вихід на ринок нового банку.

РИНОК БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ. ПАРАМЕТРИ КОНКУРЕНЦІЇ

Розробляючи свою стратегію присутності на ринку, банк має зважати не лише на доступність ринку, а й на наявність лідерів — як на ринку в цілому, так і на сегменті, який його цікавить. Банківський ринок — це досить складне утворення, яке має стійкі межі й складається з багатьох елементів. З огляду на це, було б правильніше визначати конкурентну позицію банку окремо за кожним сегментом банківського ринку.

Предметом нашого дослідження є іпотечний ринок, який будується за схемою “кредит під заставу нерухомості” і є однотипним. У цьому сенсі дуже важливо теоретично визначити параметри, за якими банк може конкурувати з іншими банками. Це — ціни й тарифи, технологія надання послуг, суб’єктивні чинники. Виникає запитання: чи можлива предметна банківська конкуренція в наданні послуг так званого масового асортименту, котрі в основі своїй є стандартизованими, однорідними? Так, на даний час практично всі комерційні банки надають населенню іпотечні кредити. Отже, щоб забезпечити банку конкурентну

позицію, ці стандартизовані послуги повинні мати не тільки цінові, а й деякі інші відмінності.

ВИДИ БАНКІВСЬКОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Залежно від використовуваних методів самоствердження на ринку розрізняють цінову та нецінову конкуренцію.

Цінова конкуренція здійснюється шляхом зміни (як правило, зниження) цін (вартості послуги). Однак вона має певні межі. Мало того, за оцінками вчених, у банківській справі як у жодній іншій сфері економіки діють внутрішні й зовнішні сили, що зменшують можливості цінової конкуренції. По-перше, на процентні ставки може впливати держава — як шляхом прямого обмеження (встановлюючи мінімальні та максимальні ставки, фіксовані ставки, надаючи дотаційні державні пільгові кредити певним категоріям позичальників, визначаючи граничну маржу за позичками за рахунок кредитів центрального банку тощо), так і шляхом непрямого регулювання (наприклад, за допомогою заходів облікової політики центробанку, зміни ставок рефінансування комерційних банків тощо). По-друге, цінову конкуренцію в банківській справі обмежує те, що існує межа процента (маржа), нижче якої банк уже не отримуватиме прибуток. Масові збиткові послуги не може собі дозволити жоден банк. Тому сучасні західні банки прагнуть не конкурувати у сфері цін на банківські послуги, аби зберегти позитивні для їх діяльності тарифи та процентні ставки.

Нецінова конкуренція заснована на поліпшенні якісних характеристик послуг та їх диференціації. Стосовно іпотечного кредиту це означає: оперативність оформлення, довгостроковість, рівень ризиковості, зручність в обслуговуванні, супутні витрати, сервісне обслуговування і таке інше.

В умовах припливу іноземного капіталу на вітчизняний ринок, що супроводжується надходженням дешевших ресурсів, конкуренція на вітчизняному ринку банківських послуг усе більше набуває нецінового характеру.

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЗИЦІЇ

Формування конкурентної позиції банку пов’язане з поняттями стратегічного планування діяльності банку та стратегічного управління ним. Стратегія стосовно банків полягає у визначенні загальних тенденцій розвит-

ку ринку, конкретного банку та його поведінки на ринку. Її мета — досягнення якісно нового рівня розвитку банківської установи, який передбачає зміцнення його позицій і повніше задоволення потреб клієнтів у послугах з одночасним урахуванням інтересів банку. О.Любунь [3] доводить, що “результати стратегічного управління мають необоротний чи довгостроковий характер і відіграють кардинальну роль у розвитку банку”. В контексті нашого дослідження зазначимо, що стратегічне управління повинно включати механізми (інструменти) реалізації стратегії розвитку банку на іпотечному ринку. Теоретично конкурентна стратегія — це сукупність правил, яких повинен дотримуватися банк для досягнення довгострокової підтримки своєї конкурентоспроможності. Конкурентна стратегія є складовою системи цілей комерційного банку і передбачає досягнення таких із них, як прибутковість, ліквідність, мінімізація ризику; останнім часом вона поповнилася ще однією метою — забезпечення конкурентоспроможності.

Внутрішньогалузева конкуренція у банківському секторі має здебільшого форму видової конкуренції. В аспекті формування конкурентної стратегії це означає, що розробка нових інструментів у рамках певної послуги ще не забезпечує банку конкурентних переваг, якщо ці інструменти не підкріплюються методами забезпечення споживчих переваг.

Формування конкурентної позиції банку полягає у розв’язанні завдань щодо підвищення якості банківського обслуговування різних груп клієнтів та збільшення пропозицій на ринку нових інструментів. В.Корнєєв [4] зауважує, що “інституційні позиції банків як посередників на фінансовому ринку відображаються в реалізації сервісних пропозицій при обслуговуванні клієнтів”. Він пов’язує спектр банківських послуг з диверсифікацією різних фінансових інструментів у межах прийнятого співвідношення ризику та дохідності. Погоджуючись із думкою вченого та оцінюючи стан іпотечного кредитування у країні (за станом на початок 2008 року на одну середньостатистичну родину припадає близько 4000 грн. іпотечних кредитів⁴), зауважимо, що на ринку іпотеки банкам слід бути готовими до сегментації клієнтського попиту на іпотечні кредити. Власне кажучи, треба інтенсифікувати роботу щодо наближення послуги до споживача.

Таким чином, ми теоретично довели, що конкурентну позицію на іпотечному ринку банк має формувати на засаді широкого асортименту інструментів із засто-

³ Розраховано автором на підставі даних, наведених у “Віснику НБУ”, № 12 за 2007 р., с. 43–65.

⁴ Розраховано автором.

суванням нових технологій, нових підходів до оцінки як кредитоспроможності клієнта, так і застави. З розвитком банківської справи та економіки в цілому навіть послуги масового асортименту можуть втратити однорідність. Слід зважати, що стандартизовані іпотечні кредити, які надаються різними банками, нерідко набувають в очах користувачів цих послуг відмінних рис, що залежить від іміджу банку. Природно, за інших однакових умов вкладник піде у той банк, який здається йому поважнішим, надійнішим і таке інше.

ІНСТРУМЕНТИ ІПОТЕЧНОГО РИНКУ

У рамках дослідження було проведено моніторинг іпотечних інструментів за даними сайтів банків — найбільших операторів як на грошово-кредитному ринку, так і на його іпотечному сегменті, зокрема таких: Приватбанк, Райффайзен банк “Аваль”, “Надра”, ОТП-банк, Укрсиббанк, Укрсоцбанк, “Фінанси та кредит”, “Форум” (дані на кінець 2007 року). Це дало змогу виокремити й узагальнити базові умови (параметри) надання банками іпотечних кредитів: розмір первинного внеску, максимальний термін кредиту, суму кредиту, валюту кредитування, процентну ставку, комісійні збори, обов’язкове страхування, форму погашення. Аналіз цих параметрів допоміг виділити найпривабливіші або конкурентніші пропозиції.

Розмір первинного внеску. Найконкурентнішою є позиція банку, який декларує 10% від вартості нерухомості, хоча деякі учасники ринку декларували “від 30%”. Під час купівлі нерухомості на первинному ринку розглядаються банками і варіанти з нульовим первинним внеском, але при наданні додаткової нерухомості в заставу. Цей варіант є також достатньо конкурентним.

Термін кредиту. Максимальний термін кредиту — 30 років декларували п’ять із восьми банків, щодо яких проведено моніторинг.

Максимальна сума кредиту. Цей параметр не регламентується у половини обстежуваних банків. Інструмент, щодо якого не регламентується сума кредиту, зовні здається привабливішим. У зв’язку з цим доречно зауважити, що регламентація суми кредиту буде коректною у відсотках, наприклад, десяти-двадцятикратного розміру річних доходів позичальника/сім’ї. Як свідчить практика, саме цей параметр не завжди розуміють потенційні отримувачі кредиту.

Процентні ставки. Всі банки регламентують процентні ставки у певних ме-

жах: мінімальна — максимальна. Такий підхід є досить раціональним і конкурентним.

Комісійні збори. Не регламентували тільки два банки. При цьому не факт, що їх у них немає. Разом із тим брак у прайсі даного параметра робить пропонування інструменту, на нашу думку, привабливішим лише для новачків цього сегмента ринку.

Забезпечення не є предметом аналізу в даному контексті — воно в усіх банків ідентичне.

Обов’язкове страхування. Цю умову не регламентували два банки з восьми. У результаті продукти цих банків за даним параметром зовні є менш витратними для клієнта.

Форма погашення кредиту. В усіх банків пропозиція типова — анuitет.

Аналіз пропонування банками іпотечних інструментів дає змогу зауважити деякі нюанси. Наприклад, коли особистий внесок позичальника у вартість нерухомості, що купується за рахунок кредиту банку, ставиться у залежність від його можливості надати додаткову заставу нерухомості, — це, на нашу думку, підвищує конкурентність інструменту. З іншого боку, детальна регламентація вартості кредиту з одночасним посиленням на якість забезпечення не є цінною інформацією для позичальника і, отже, знижує привабливість інструменту. Якщо застосовувати низьколіквідна, то ризики банку доцільно розподілити за терміном кредиту і розміром первинного внеску.

Розмір комісії, як правило, зазначається у відсотках від суми кредиту. Для підвищення привабливості інструменту суму комісійних доцільно розшифрувати та/або обґрунтувати.

Просуваючи іпотечні інструменти на ринку, слід зважати також на стиль реклами. У цьому плані привертає увагу широкий асортимент інструментів з адресованою назвою: Програма кредитування “Перше житло”, “Нове житло”, “Житло дітям”, “Накопичуй і одержуй кредит на квартиру”, “Ключове рішення”, “Легкий кредит”.

ВИСНОВКИ

За результатами даного дослідження можна зробити такі висновки.

- Без власної стратегії просування банку на ринку іпотеки завдання підвищення його конкурентоспроможності навряд чи буде вирішене.
- Наймасштабнішим на сьогодні має бути такий інструмент, який дає змогу сім’ям із середнім достатком накопичувати кошти для формування первинного внеску в інвестування будівництва нової

квартири. Цей інструмент допомагає банку здійснювати за рахунок мобілізованих ресурсів іпотечне кредитування підготовленіших до цього верств населення, розширювати клієнтську базу і поетапно формувати свої іпотечні активи.

• Для утримання і зміцнення конкурентних позицій банку на ринку іпотечного кредитування йому необхідно застосовувати інструменти, які враховували б соціальну структуру суспільства та цілі кредитування. Деталізуємо. Врахування соціальної структури населення необхідне для розробки інструментів, зорієнтованих на населення із середнім рівнем життя; із рівнем життя, нижчим за середній; населення, яке має постійні й стабільні доходи; яке має неритмічні (періодичні) доходи; населення, що входить у категорію пільговиків за різними державними програмами.

Диференціація цілей необхідна для розробки продуктів кредитування: купівлі квартир на вторинному ринку; купівлі готових квартир на первинному ринку; купівлі квартир на основі інвестиції в їх будівництво; купівлі земельної ділянки; будівництва нового будинку; будівництва дворових споруд; будівництва гаражів; ремонту квартир.

Кожний із перерахованих видів кредитів повинен передбачати декілька іпотечних інструментів (пружинний кредит, кредит зі зростаючою сумою платежів, кредит із пониженою процентною ставкою на первинному етапі, кредит зі ставкою, що змінюється, кредит з оплатою боргу в кінці терміну кредитування тощо).

Отже, тільки наявність широкого спектра іпотечного інструментарію дасть змогу конкретному банку зміцнити свої позиції на даному сегменті кредитного ринку в умовах дедалі зростаючої конкуренції.

Література

1. Дзюблюк О. Ринок банківських послуг: теоретичні аспекти організації і стратегія розвитку в Україні// Банківська справа. — 2005. — № 3. — С. 40–52.
2. Гладких Д. Ринкова позиція банків в умовах вільної конкуренції// Вісник Національного банку України. — 2007. — № 9. — С. 5–9.
3. Любунь О. Особливості розробки стратегічного плану діяльності банківської установи в умовах трансформації економіки// Банківська справа. — 2006. — № 2. — С. 42–46.
4. Корнєєв В. Банківський сервіс на ринках залучення і розміщення капіталу// Банківська справа. — 2006. — № 1. — С. 82–93.
5. Штейн О. Суть та особливості стратегії банку на ринку банківських послуг// Вісник Національного банку України. — 2007. — № 11. — С. 44–47.

Нотатки з конференції/

Європейський досвід — опора й путівник для банківської системи України на шляху інтеграції у світовий фінансовий простір

У Львівському інституті банківської справи Університету банківської справи Національного банку України 19–20 червня відбулася III Міжнародна науково-практична конференція “Інтеграція України у європейський та світовий фінансовий простір”. Понад 80 учасників, серед яких 57 науково-педагогічних працівників, 15 фахівців фінансових установ, 5 представників наукових установ, 18 докторів та 33 кандидати наук, упродовж двох днів обговорювали теоретичні засади та макроекономічні аспекти надзвичайно важливої для української держави проблеми. Коли відкрити перед нами Європа двері? Що необхідно зробити вітчизняним економістам і банкірам, аби скоротити шлях входження країни у світовий фінансовий простір? Питання не нові. Питання не прості...

Львів завжди радий гостям. Львів уміє зустрічати гостей, створити всі умови для їх плідної праці, у години відпочинку — невимушену атмосферу, організувати цікаві пізнавальні екскурсії. Влучно охарактеризував цього річного науково-практичне зібрання науковців та банківських працівників-практиків у місті Лева доцент Харківського інституту банківської справи УБС НБУ, кандидат технічних наук **Сергій Шамов**: “Програма конференції була надзвичайно насичена й багатопланова. Особисто для себе багато почерпнув цікавої інформації з пленарних та секційних засідань. Окремо хочу подякувати організаторам заходу за можливість ближче ознайомитися з історією краю, з містом-музеєм, яким, безперечно, є Львів. Український дух, національна культура тут живе в кожному камені, в кожному карпатському буку чи смереці. Не кажу вже про загальновідому гостинність галичан. Я сам росіянин, але високо ціную все, що Україною зветься, вивчив українську мову й нею читаю лекції.

Географія закладів, що відрядили

своїх посланців до Львова, дуже широка — від Карпат до Криму й Донбасу. Щодо іноземного представництва, то участь у конференції взяли німці та поляки, які традиційно проявляють інтерес до львівської економічної школи та банківських структур Франкового краю.

Таке солідне представництво зумовило і широку палітуру тем, що їх порушували у своїх доповідях відомі вчені й молоді дослідники. Окреслимо бодай головні блоки проблем, відображених у ході дискусій, у наукових рефератах.

1. Місце України у світовій економічній системі. Теоретичні та методологічні питання капіталізації прибутку. Проблеми ефективності розвитку вітчизняної економіки. Фінансова система Східної і Центральної Європи. Досвід Польщі в євроінтеграційних процесах. Інвестиційні процеси і рух капіталу в Європі та Україні. Особливості функціонування зон вільної торгівлі між Україною та ЄС. Макроекономічні особливості впливу кредитних процесів на стратегію розвитку економіки України.

2. Особливості формування сучасної

парадигми кредитування в економіці України. Моніторинг фінансових потоків підприємств в умовах інтеграційних процесів. Критерії ефективності валютної політики в Україні. Антиінфляційна політика в Україні та за кордоном. Використання сучасних моделей прогнозування. Сучасна макроекономічна політика Національного банку України.

3. Вплив процесів глобалізації на розвиток вітчизняної банківської системи. Безпека банківської діяльності в умовах глобалізації фінансових ринків. Світові та загальноєвропейські тенденції банківського інвестиційного кредитування. Перспективи зростання інвестиційної активності українських банків. Проблеми оцінки ефективності функціонування національної банківської системи.

4. Форми регулювання та методи мінімізації кредитних ризиків. Побудова системи корпоративного ризик-менеджменту банку. Конкурентоспроможність національної банківської системи. Особливості банківських послуг у конкурентному середовищі. Проблеми визначення конкурентоспроможності

банку та стратегії її підвищення. Проблеми теорії та практики ринкової капіталізації банку. Організація аудиту в Національному банку України. Рейтингова оцінка діяльності банків. Роль банків у системі заходів боротьби з відмиванням незаконних доходів. Розвиток системи фінансового моніторингу.

5. Електронна система банківництва. Використання Національної системи масових електронних платежів. Іпотечне кредитування та іпотечні кризи. Кризи світових фінансових ринків та їх вплив на банківську систему України. Досвід розвитку бірж цінних паперів у Центрально-Східній Європі. Вимоги до установ фінансового сектору. Цінні папери, розвиток і застосування в сучасних умовах.

6. Методологія управлінського обліку. Фінансово-кредитне забезпечення інноваційних процесів в Україні. Регіональні особливості довгострокового банківського кредитування. Аналітичні аспекти діяльності банків та підприємств.

Пленарне засідання конференції відкрила директор Львівського інституту банківської справи УБС НБУ, кандидат педагогічних наук, доцент Ганна Дутка.

Визначення стратегії економічного і соціального розвитку України потребує єдиної методології проведення державної економічної політики, спрямованої на формування моделі ринкової економіки, зазначила промовець. Соціальна спрямованість ринкової економіки є першою ознакою цивілізованого суспільства. Вона передбачає політичні програми у сфері зайнятості і безробіття, охорони здоров'я, освіти і навчання; визначає розподіл видатків держави; забезпечує створення системи соціальних гарантій, упорядкування пільг, чіткої регламентації компенсацій та максимального обмеження привілеїв; впливає на загальну ситуацію в країні та життєвий рівень населення; охоплює всі проблеми як макро-, так і мікроекономічного рівнів. Підвищення темпів економічного зростання, рівня і стандартів життя громадян України потребує мобілізації якісно нових стратегічних підходів.

Безперечно, дуже складно навіть тезисно викласти виступи на пленарному і трьох секційних засіданнях. Тому зупинимось на доповідях, що, на думку учасників конференції, задавали тон у науково-практичній роботі, викликали найбільший інтерес серед присутніх.

Начальник управління Національного банку України у Львівській області, кандидат економічних наук **Марія Могильницька** розглянула ха-

рактерні проблеми капіталізації банківської системи України, проаналізувала структуру і тенденції змін обсягів власного капіталу банків, шляхи нарошування ними власного капіталу за рахунок різноманітних джерел.

В умовах розвитку ринкових відносин, а також у контексті глобалізації світової економіки пошук шляхів нарошування капіталу банків та інституційні межі їх концентрації є питаннями, зауважила доповідач, які потребують ретельного та поглибленого вивчення. Дослідженням цих проблем постійно займаються в країнах, курс розвитку яких спрямований на європейську інтеграцію, і тих, які вже є членами Європейського Союзу. Поточний рівень капіталізації банківської системи не повною мірою забезпечує вимоги зростаючої вітчизняної економіки. По-перше, обсяг капіталу банків є недостатнім для інтеграції банківської системи України у світовий фінансовий простір, що пояснюється незначним його рівнем порівняно з обсягами капіталу банків економічно розвинутих країн світу. Структурні характеристики банківського сектору України свідчать про наявність великої кількості дрібних і фінансово слабких банків. Розпорошеність вітчизняної банківської системи і недостатня фінансова спроможність банків обмежують посередницьку роль банківського сектору в розподілі інвестиційних ресурсів у економіці.

По-друге, недостатній рівень капіталу на сьогодні є одним із стримуючих чинників подальшого стабільного розвитку та функціонування банків, їх активної участі в забезпеченні розвитку економіки.

Досвід країн із розвинутими ринковими відносинами свідчить, що лише за умови функціонування адекватної ринковим умовам банківської системи можливе створення ефективної економіки. Тому забезпечення капіталу банків на рівні, який відповідає потребам розвитку економіки, є головним завданням для банківської системи на найближчі роки, що зумовлює актуальність даного питання та потребує проведення наукових досліджень, спрямованих на розроблення практичних рекомендацій щодо підвищення рівня капіталізації вітчизняних банків.

Директор департаменту економічного аналізу та прогнозування Національного банку України **Олександр Петрик** проаналізував основні аспекти діяльності центрального банку за режиму інфляційного таргетування. На думку науковця-практика, сьогодні очевидно є необхідність зміни напряду про-

ведення монетарної політики в бік забезпечення цінової стабільності. Це сприятиме поліпшенню її координації з економічною та зокрема фіскальною політикою, прозорості механізму ціноутворення, зменшенню премії за економічний ризик, перешкоджатиме довільному перерозподілові прибутків тощо. Однак існують різні шляхи досягнення цієї мети. Центральний банк має визначитися, чи проводитиме він незалежну монетарну політику, стратегічна ціль якої — досягнення цінової стабільності, тобто забезпечення низької та стабільної інфляції у довгостроковому періоді. Або і надалі продовжуватиме певний зовнішній орієнтир (таргетування валютного курсу).

Дійсно, в минулому, у періоди економічних перетворень валютні прив'язки були досить популярними. Проте постійна лібералізація потоків капіталу, високий та стійкий рівень інфляції у 1970—1980-х рр. і численні фінансові кризи протягом 1990-х років змусили все більшу кількість центральних банків змінювати орієнтири та сутність власної монетарної політики. Протягом 1990-х років більше як 50 країн світу мали чітко окреслений інфляційний орієнтир, а деякі з них обрали його за пріоритетну ціль. Нова система отримала назву інфляційного таргетування, і кількість країн, які починають використовувати цей монетарний режим, постійно зростає.

Водночас, проводячи політику інфляційного таргетування, країні необхідно вирішувати низку питань, пов'язаних із забезпеченням ефективного функціонування економіки за такого режиму.

Проректор університету банківської справи НБУ, доктор економічних наук, професор **Олександр Барановський** зупинився на причинах та передумовах іпотечної кризи в США. Які її наслідки та чи впливає вона на українську економіку? Знаний в Україні науковець переконаний: торішня іпотечна криза в США негативно позначилася не лише на американській, а й на світовій економіці, спровокувавши світову кризу ліквідності і вразивши численні складові життєдіяльності багатьох держав світу. Тому з метою запобігання розвитку кризових явищ на теренах України, мінімізації їх потенційно можливих негативних наслідків дуже важливо чітко усвідомити весь спектр соціально-економічних, політичних і психологічних чинників, свідомих дій і помилок, що формували передумови розгортання іпотечної кризи, та засвоїти з цього відповідні уроки.

Польський дослідник з Вищої економічної школи міста Перемишль, завіду-

вач кафедри економетрики, доктор економічних наук **Петро Ярош** вивчає сучасний стан розвитку Варшавської біржі цінних паперів. Біржа цінних паперів (БЦП) у Варшаві виникла 1991 року як нова ринкова інституція, створена в умовах трансформації ринку капіталу.

Першого травня 2004 року Польща приєдналася до другої за величиною економічної структури у світі — ЄС, однією з основних засад якої є вільний рух капіталу. Приєднання до спільноти країн з інституційно та інфраструктурно розвинутих ринками підняло ранг і престиж польського ринку. Сучасний рівень розвитку польського біржового ринку та нові економічні умови, пов'язані з інтеграцією європейських фінансових ринків, дали змогу визначити новий план розвитку Варшавської біржі, який би відповідав потенціалу самого ринку й очікуванням польської економіки.

Біржа цінних паперів у Варшаві була заснована Державною скарбницею як акціонерне товариство. Статутний фонд товариства становить 41 979 000 злотих і поділений на 59 970 іменних акцій. Її акціонерами можуть бути банки, маклерські домі, Державна скарбниця, товариства довірчих фондів, страхові компанії та емітенти цінних паперів, допущених до публічного обігу й котирування на біржі. Державна скарбниця володіє часткою 98.80% у статутному фонді; банки, маклерські домі й емітенти цінних паперів разом володіють часткою 1.20% у статутному фонді. Тепер вживаються заходи, які мають на меті зміцнити позиції Варшавської біржі і збільшити її конкурентоспроможність.

Ринок акцій у Польщі 2007 року черговий раз досяг досі небаченого рівня. Постійно зростаючий ринок приваблював вітчизняні та іноземні товариства, а стабільний валютний курс мав позитивний вплив на закордонних інвесторів. Уже з 1991 року мали місце кілька фактів, котрі зумовили прискорення розвитку цієї важливої установи. Насамперед майже від початку свого існування ВЦП підтримала систему введення обліку і розрахунків операцій на сучасних інформаційних засобах, що дало змогу не тільки швидко надолужити дистанцію, яка відділяла Польщу від передових ринків, але в деяких випадках впровадити сучасніші вирішення й технології.

Тема доповіді професора Львівського інституту банківської справи УБС НБУ, доктора економічних наук **Марії Козоріз** — “Підвищення ролі показників капіталізації в забезпеченні ефективного розвитку вітчизняної економіки”. На думку науковця, відсутність ґрунтовних, сис-

темних досліджень, кардинальних змін, які відбувались у сфері управління капіталом в умовах перехідної економіки, призвела до того, що в Україні на державному рівні досі не встановлено вимоги до ефективності використання національного багатства.

Одним із важливих напрямів у розв'язанні проблемних питань, пов'язаних з оцінкою ефективності використання ресурсного потенціалу країни, можуть стати показники, що характеризують капіталізацію економіки та її суб'єктів господарювання. Однак в Україні, на жаль, не приділяється належної уваги таким питанням. Зауважимо лише, що за роки незалежності на урядовому рівні не було прийнято жодного рішення стосовно встановлення вимог до рівня капіталізації суб'єктів господарювання. Виняток у цьому питанні становить постанова НБУ щодо встановлення вимог до необхідності дотримання нормативного рівня капіталізації комерційних банків. В офіційній статистиці, звітності суб'єктів господарювання реального сектору економіки повністю відсутня інформація, яка характеризує рівень їх капіталізації. Немає також і загальновищаної методології щодо встановлення системи показників, які характеризують процеси капіталізації, їх вплив на результати господарювання.

Важливу проблему щодо необхідного дотримання банками етики банківського бізнесу порушив заступник директора Дирекції з банківського регулювання та нагляду, кандидат економічних наук **Руслан Грищенко**. Служба банківського нагляду Національного банку намагається впорядкувати інформацію, яка надається споживачам банківських послуг щодо реальної сукупної вартості кредиту. Правовим підґрунтям для таких дій Національного банку є статті 53 та 54 Закону України “Про банки і банківську діяльність”.

Статтею 53 “Забезпечення конкуренції у банківській системі” заборонено банкам чинити будь-які дії щодо впровадження у своїй практиці недобросовісної конкуренції, а статтею 54 “Достовірність реклами” заборонено банкам поширювати рекламу у будь-якій формі, що містить неправдиву інформацію про їх діяльність у сфері банківських послуг.

На реалізацію цих норм закону Національний банк України прийняв Постанову № 168 “Про затвердження Правил надання банками України інформації споживачу про умови кредитування та сукупну вартість кредиту” та надіслав відповідні роз'яснення, якими встановив вимоги щодо детального роз-

пису сукупної вартості кредиту для споживача під час укладення кредитного договору.

Але й досі інформація про реальну вартість кредитів залишається для населення не прозорою. У своєму виступі Руслан Грищенко зазначив: приховування банками реальної вартості кредиту є наслідком їх спроби перемогти в конкурентній боротьбі за клієнта. Декларуючи нижчу вартість кредиту, банки прагнуть захопити більшу частину ринку кредитування населення. Насправді ж конкурентна боротьба у світовій практиці не є боротьбою рекламних слоганів. У реальному світі конкурентна боротьба — це внутрішня боротьба установи за зниження собівартості послуг, оптимізація внутрішньої структури та зменшення інших трансакційних витрат. Тому спроби конкурувати на рівні рекламних слоганів — це порушення банківської етики і перші кроки до порушення вимог законів України “Про банки і банківську діяльність” та “Про захист прав споживачів”.

Старший викладач кафедри банківської справи та фінансового моніторингу Національного університету Державної податкової служби України **Наталія Москаленко** проаналізувала законодавчу базу протидії легалізації незаконних коштів. Як відомо, надійність роботи банківської системи залежить від ефективності й повноти законодавчого регулювання, його пристосованості не тільки до вимог сьогодення, а й до змін у суспільно-економічному житті країни.

Вітчизняна банківська система розпочинала свій розвиток у надзвичайно важкій економічній ситуації, в умовах стрімкого падіння виробництва, цінової лібералізації, руйнівної гіперінфляції та повного дисбалансу економічних процесів. Системно-трансформаційні процеси, що відбувалися в економіці, тотальна руйнація господарських зв'язків призвели до порушення нормального відтворювального процесу. Це перешкоджало банкам формувати власну ресурсну базу та капітал, стримувало розвиток довгострокового кредитування.

Водночас зі становленням та розвитком банківської системи в умовах гіперінфляції почав розвиватися тіньовий ринок банківських послуг. Необхідно було розробити організаційно-економічні заходи для розв'язання цієї проблеми. Національний банк здійснив низку заходів, спрямованих на заохочення банківських структур до роботи з населенням.

Однією з найактуальніших світових фінансових проблем останнього часу є зростання кількості випадків участі банків у процесі відмивання “брудних” грошей. Схема досить проста: нелегаль-

на торгівля зброєю, контрабанда, торгівля наркотиками, шахрайські фінансові схеми та інші види злочинів можуть приносити величезний прибуток, як правило, у формі готівки. Для того, щоб скористатися результатами такої діяльності, злочинці повинні легалізувати свої доходи. Гроші зазвичай переводяться у безготівкову форму, потім зазнають перетворень і повертаються в легальний обіг. Такий процес і називається відмиванням “брудних” грошей.

Поруч із досвідченими фахівцями банківської справи у роботі секцій брало участь багато молодих науковців. Як зазначив заступник директора Львівського інституту банківської справи, доктор економічних наук **Ростислав Слав'юк**, — це завтрашній день нашої економічної науки, свіжі кадри банківської системи України. Тому не випадково організатори конференції намагалися залучити до роботи якомога більше молодих учених. Головний економіст департаменту економічного аналізу та прогнозування НБУ **Сергій Ніколайчук** — один з них. Тема його дослідження — “Макроекономічні моделі в Національному банку України”.

Молодий учений проаналізував сучасний стан системи економічного аналізу та прогнозування в Національному банку України, останні розробки та поточні недоліки моделей, що використовуються, розкрив напрями вдосконалення модельного інструментарію для поліпшення аналітичних та прогнозних можливостей у процесі прийняття рішень з монетарної політики.

Останніми роками в Національному банку України було досягнуто значного прогресу щодо поліпшення системи економічного аналізу та прогнозування в рамках підготовки переходу до режиму інфляційного таргетування. Ключовим елементом цього режиму є наявність у центральному банку ефективної системи економічного аналізу та прогнозування, оскільки часто режим інфляційного таргетування навіть називають режимом таргетування прогнозу інфляції. Відповідно цей режим, на відміну від інших, потребує більш систематичного та комплексного підходу до розробки аналітичних інструментів — макроекономічних моделей — з метою подальшого їх використання в процесі прийняття рішень з монетарної політики.

У Національному банку України використовується кілька різних моделей, кожна з яких має свою роль і відповідний дизайн. Ключова роль належить Квартальній прогнозній моделі (КПМ), що є ядром аналітичного інструментарію, служить як організаційний каркас прогнозу-

ного процесу і дає можливість консистентно поєднати оцінки поточного стану економіки, отримані за допомогою багатомірного фільтра Калмана, експертні судження та результати моделей часових рядів.

На думку доповідача, необхідно розробити детальнішу, засновану на ґрунтовній мікроекономічній основі модель, що дасть змогу враховувати рівновагу поточних і стокових змінних. Такий вид моделей, що отримали назву “динамічні стохастичні моделі загальної рівноваги” (або DSGE моделі) нині інтенсивно поширюються в повсякденній практиці центральних банків.

Економіст департаменту монетарної політики, аспірант Університету банківської справи НБУ **Віталій Романчукевич** — постійний учасник науково-практичних конференцій. Цього разу тема його виступу перегукується з темою виступу відомого вченого Олександра Барановського.

Криза на світових фінансових ринках, яка збільшується в масштабах і стимулюється іпотечною кризою в США, викликає занепокоєння і, безперечно, вплине на транскордонний рух капіталів та зовнішньоекономічну діяльність України. Адже вітчизняна економіка глибоко інтегрована в міжнародні економічні відносини.

Україні слід зробити серйозні висновки з іпотечної кризи в США. Надмірна лібералізація кредитної діяльності банків цієї країни як прямо, так і опосередковано, через європейські банки, проявилася в Україні у вигляді надмірної доступності для українських позичальників зовнішніх ресурсів. Тривала недовіра до вітчизняних банків змінилася “накачуванням” їх грошима, значна частина яких є короткостроковими.

Масштабні позики сформували високу залежність від ситуації на міжнародних ринках капіталу. Суттєве зростання обсягів кредитування в Україні також підвищує занепокоєння щодо ризиків ускладнень у банківському секторі.

Зазначені вище тенденції провокують зростання темпів валютного кредитування та рівень доларизації банківської системи. Адже активне залучення резидентами позик від нерезидентів є одним із головних чинників зростання доларизації економіки, високий рівень якої створює певні ризики як для макроекономічної стабільності (оскільки ці процеси пов'язані зі зростанням зовнішнього боргу корпоративного сектору економіки), так і для ефективності здійснення грошово-кредитного регулювання (адже центральний банк безпосередньо через монетарні інструменти може впли-

вати на вартість грошей у національній валюті).

За підсумками роботи III Міжнародної науково-практичної конференції “Інтеграція України у європейський та світовий фінансовий простір” редакційна колегія підбила перші підсумки, що лягли в основу аналітичної записки. Кращі виступи вона рекомендуватиме для опублікування у збірниках наукових праць, що виходять у Львівському інституті банківської справи.

Що ж заважає Україні інтегруватися в європейський та світовий фінансовий простір? На думку доповідачів, причин декілька. Насамперед це слабка українська економіка, що потерпає від багатьох негативних факторів. Таких, як:

- незахищеність прав власності й інших базових прав економічних суб'єктів;
- слабкість інституційної складової ринкового середовища;
- незадовільний стан ринкової інфраструктури;
- несприятливе для ведення бізнесу макроекономічне середовище;
- низький рівень охорони здоров'я, шкільної та вищої освіти;
- низька ефективність функціонування ринків економічних благ;
- низький рівень впровадження в економіку досягнень науки і техніки.

Сьогодні також очевидною є необхідність змінити напрями проведення монетарної політики в бік забезпечення цінової стабільності, що сприятиме поліпшенню її координації із економічною та зокрема фінансовою політикою, прозорості механізму ціноутворення, зменшенню премії за економічний ризик, перешкоджатиме довільному перерозподілу прибутків тощо. Однак існують різні шляхи досягнення цієї мети. Національний банк України має визначитися, чи він проводитиме незалежну монетарну політику (стратегічна ціль якої — досягнення цінової стабільності, тобто забезпечення низької та стабільної інфляції у довгостроковому періоді), чи продовжуватиме таргетування валютного курсу.

Приєднання України до СОТ вимагає від уряду ефективних дій. З одного боку, вони не повинні бути перепорою припливу іноземного капіталу, з другого — необхідно впровадити ряд заходів та обмежень з метою захисту інтересів українських банків, зокрема: сприяти концентрації банківського капіталу; стимулювати нарощування капіталів вітчизняних банків; забезпечити прозорість руху грошових коштів у країні шляхом впровадження суворих заходів щодо запобігання відпливу коштів у “тінь” та до інших країн; привести податкову систему у

відповідність до світових стандартів.

В умовах глобалізації провідні економічно розвинуті країни коригують власну економічну політику таким чином, щоб створити оптимальні умови для інноваційного розвитку своєї країни, спрямованого передусім на підвищення її науково-технічного потенціалу. Це засвідчує перехід цих країн до постіндустріальної, так званої “інформаційної” стадії розвитку, посилюючи їх технологічний відрив від решти світу. За таких обставин глобалізаційні процеси, які відображають зміни умов функціонування реального сектору господарства, формують цілий комплекс причин, що визначають суттєві зрушення в банківському секторі економіки. До них належать:

1) активний розвиток ТНК та їх філіалів в усіх країнах світу, що визначає зростаючі потреби у банківському обслуговуванні. Тому банківські операції стають усе розмаїтішими, з’являються нові, нетрадиційні банківські послуги з використанням електронних технологій;

2) орієнтація банків при визначенні стратегії розвитку і тактики захисту від ризиків не тільки на національну економіку, а й на зміну економічної ситуації в усьому світі;

3) уніфікація нефінансового сектору національного господарства і його банківської системи при роботі на внутрішньому і світовому ринках;

4) перетворення міжнародного ринку капіталу на самостійний фактор розвитку світової економіки;

5) відкритість національної економіки для іноземного банківського капіталу. Усе більша кількість банків створює свої філії за кордоном, що посилює конкуренцію між кредитними установами.

Зазначені причини означають передусім певні конкретні ризики, що несуть у собі глобалізаційні процеси для банківської системи нашої країни. Вони пов’язані насамперед із полегшенням доступу на вітчизняний фінансовий ринок зарубіжних банківських інститутів.

Аналітична записка за підсумками

науково-практичної конференції містить практичні рекомендації щодо розвитку банківського сектору України, вітчизняної економіки за умов інтеграції у світовий економічний простір, активного надходження іноземного капіталу в Україну, розширення регуляторних функцій центрального банку, пропонує ширше використовувати багаторічний європейський досвід регіонального співробітництва, запроваджувати сучасні фінансові технології та інновації, фінансові інструменти й продукти. Необхідно привести у відповідність структуру і чисельність державних органів, що забезпечують ефективне співробітництво зі стратегічними партнерами України на міжнародному рівні, розробити й запровадити законодавчу базу щодо ефективного використання національних багатств, ресурсного потенціалу країни суб’єктами господарювання тощо.

Олександр Заєць,
“Вісник НБУ”

Рецензія/

Анатомія фінансового моніторингу

Дмитров С.О. та ін. *Фінансовий моніторинг в банку: навч. посібник* / С.О.Дмитров, В.В.Коваленко, А.В.Єжов, О.М.Бережний; За ред. С.О.Дмитрова, В.В.Коваленко. – Суми: ВТД “Університетська книга” 2008. – 336 с.

Система банківського регулювання та нагляду, методологічні засади фінансового моніторингу як складової наглядової діяльності, нормативно-організаційні основи процесу здійснення фінансового моніторингу, запобігання та протидія відмиванню доходів, добутих злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму – ось тематичний спектр навчального посібника “Фінансовий моніторинг в банку”, який, щойно з’явившись на прилавках книгарень, одразу викликав жваве зацікавлення у фахових колах.

Підготовлений відповідно до навчальних планів і програм підготовки бакалаврів та магістрів, правознавців за спеціальністю “банківська справа”, він вочевидь виходить за межі суто навчальної літератури. Це ґрунтовна монографічна праця, де комплексно розглянуто теоретичні й прикладні аспекти фінансового моніторингу, розкрито його історичні корені та законодавчо-правові засади.

Автори навчального посібника – відомі вчені, досвідчені фахівці Національного банку України Олексій Бережний, Сергій Дмитров, Анатолій Єжов та Вікторія Коваленко вперше в науковій

літературі проаналізували методологічне та організаційно-нормативне підґрунтя фінансового моніторингу, визначили його місце в системі економічних категорій та роль у боротьбі з відмиванням доходів, отриманих злочинним шляхом, і фінансуванням тероризму, висвітлили міжнародну та вітчизняну практику протидії цим негативним явищам.

У праці ґрунтовно й детально розглянуто методологію фінансового моніторингу, міжнародні стандарти його організації та проведення, визначено основні повноваження суб’єктів первинного та внутрішнього моніторингу фінансової системи. Власне кажучи, мовиться про першу спробу сформулювати завдання банківського нагляду у сфері фінансового моніторингу з урахуванням як міжнародних вимог і підходів, так і практичних напрацювань Національного та комерційних банків України.

Теоретичні викладки органічно доповнюються ілюстраціями – таблицями, графіками, – додатками, де, зокрема, подано критерії виявлення і ознаки сумнівних операцій, Базельські принципи ефективного банківського нагляду, довідник кодів фінансових операцій, які підлягають обов’язковому фінансо-

вому моніторингу тощо. Посібник містить також необхідний навчальний апарат – практичні заняття, тести й питання для самоконтролю, що сприяють поглибленому засвоєнню матеріалу.

У цілому видання можна охарактеризувати як комплексне наукове дослідження проблем організації та здійснення фінансового моніторингу в банках, органах державного управління і контролю. Воно з успіхом може бути використане при вивченні таких дисциплін фінансового циклу, як “Центральний банк і грошово-кредитна політика”, “Аналіз банківської діяльності”, “Фінансовий менеджмент в банку”, “Банківський нагляд” та інші. Написаний на високому науковому, теоретичному і практичному рівнях, доступний щодо викладу новий підручник стане у пригоді як студентам, так і науковцям, працівникам фінансових установ.

Олена Шевцова,
завідувач кафедри банківської справи
Дніпропетровського національного університету,
доктор економічних наук, професор.

Дослідження /

Валютно-курсова політика та її вплив на фінансову безпеку держави

**Оксана
Мелих**

Аспірантка кафедри фінансів
Тернопільського національного
економічного університету

Автор розглядає сутність фінансової безпеки держави, систематизує чинники, які становлять загрозу фінансовій стабільності, висвітлює особливості впливу політики обмінного курсу і курсової динаміки національної грошової одиниці на рівень фінансової безпеки країни. В статті проведено оцінку ефективності валютно-курсової політики Національного банку України та сформульовано напрями її оптимізації.

Незважаючи на те, що у XXI столітті геоекономічний простір характеризується стрімкими процесами інтеграції та глобалізації господарського життя, кожна суверенна держава має власні інтереси в політичній, економічній, фінансовій та інших сферах, тому між ними не припиняється жорстке суперництво у їх відстоюванні.

Саме тому в сучасних умовах особливої ролі відіграє система безпеки держави, зокрема — фінансової, як базової складової економічної безпеки країни. Це зумовлено лібералізацією зовнішньоекономічних зв'язків, посиленням фінансової глобалізації, послабленням державного контролю за розвитком грошово-кредитних відносин, зростанням міжнародної мобільності капіталу та особливо підвищенням значення валютних відносин і посиленням впливу валютної сфери на процеси, що відбуваються в реальному секторі економіки.

За таких умов курс національної грошової одиниці як важлива ланка, яка пов'язує народногосподарський комплекс із глобальною економікою і впливає на стан зовнішньоторговельного й платіжного балансів, рівень споживчих цін, сукупний попит і пропозицію, міжнародний рух капіталу, дохідну та видаткову частини державного бюджету, створює загрозу національним інтересам і фінансовій безпеці держави.

Проблеми, пов'язані з фінансовою безпекою країни, досліджувалися і вивчалися як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями. Так, зовнішньоекономічні, зокрема валютні відносини завжди були в центрі уваги економічної теорії, а теоретичним засадам валютного курсоутворення, проблемам валютного регулювання та валютного контролю, впливу курсу національної грошової одиниці на економіку держави, ролі валютно-курсового регулювання в економічному зростанні, ефективності валютно-курсової політики та шляхам її оптимізації присвячено численні праці як зарубіжних, так і вітчизняних провідних економістів і практиків. Серед зарубіжних авторів слід виділити праці Р.Дорнбуша, Г.Касселя, Р.Лукаса, Р.Манделла, А.Маршалла, Р.Міза, М.Мусси, М.Обсфельда, К.Рогоффа, А.Стокмена, Я.Тінбергена,

М.Флемінга, Я.Френкеля. Проблему валютної політики держави порушували такі вітчизняні науковці і практики, як А.Барсегян, О.Береславська, Я.Белінська, Т.Вахненко, Н.Горшкова, А.Гальчинський, В.Геєць, А.Гриценко, О.Дзюблук, С.Кораблін, І.Крючкова, Б.Лапчук, З.Луцишин, О.Пасічник, О.Рогач, І.Співак, О.Шаров, Т.Шемет, О.Щербакова та російські вчені М.Єршов, А.Качалич, О.Кіреєв, Л.Красавіна, С.Моїсєєв, А.Наговіцин. Різні аспекти із проблематики фінансової безпеки розкрито в наукових працях О.Барановського, І.Бінька, О.Василика, Є.Ведути, М.Єрмошенка, Н.Кравчук, В.Мунтіяна, Г.Пастернака-Таранушенка, В.Шлемка та інших.

Не применшуючи значущості отриманих результатів, зазначимо, що науковці торкалися лише окремих аспектів проблеми валютно-курсової політики в контексті гарантування фінансової безпеки держави, а тому вона комплексно не розроблялася, що потребує подальшого її дослідження.

Процес систематизації та концептуалізації фінансової безпеки розпочався порівняно недавно, оскільки до 90-х років XX століття світова спільнота стверджувала, що ця проблема є актуальною лише для держав, створених унаслідок розпаду "соціалістичного табору". Проте фінансові кризи, які мали місце у 1997–1998 роках¹ і які й досі виникають у різних країнах світу, довели хибність такого уявлення.

Тому сьогодні навряд чи знайдуться опоненти твердження, що нехтування станом фінансової безпеки, особливо в умовах консолідації фінансових ринків і формування глобальної фінансової системи, може призвести до підризу системи життєзабезпечення держави з подальшою втратою її фінансової незалежності.

Отже, на сучасному етапі економічного розвитку одним із першочергових завдань державної політики є, без сумніву, гарантування *фінансової безпеки* держави. Ця проблема потребує передусім на-

¹ Слід пам'ятати, що чи не найголовнішою складовою фінансових криз є обвал на валютних ринках. Падіння валютного ринку може відбуватися за відносно незначних обсягів заборгованості, і в цьому полягає головна відмінність між валютними і борговими кризами.

укового осмислення економічної сутності зазначеної дефініції. Незважаючи на значну кількість публікацій, фундаментального пояснення категорії “фінансова безпека” так і не зроблено.

Своєрідну позицію щодо її змісту займають вітчизняні науковці В.Шлемко та І.Бінько, які розглядають фінансову безпеку як стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової систем, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання [12, 44].

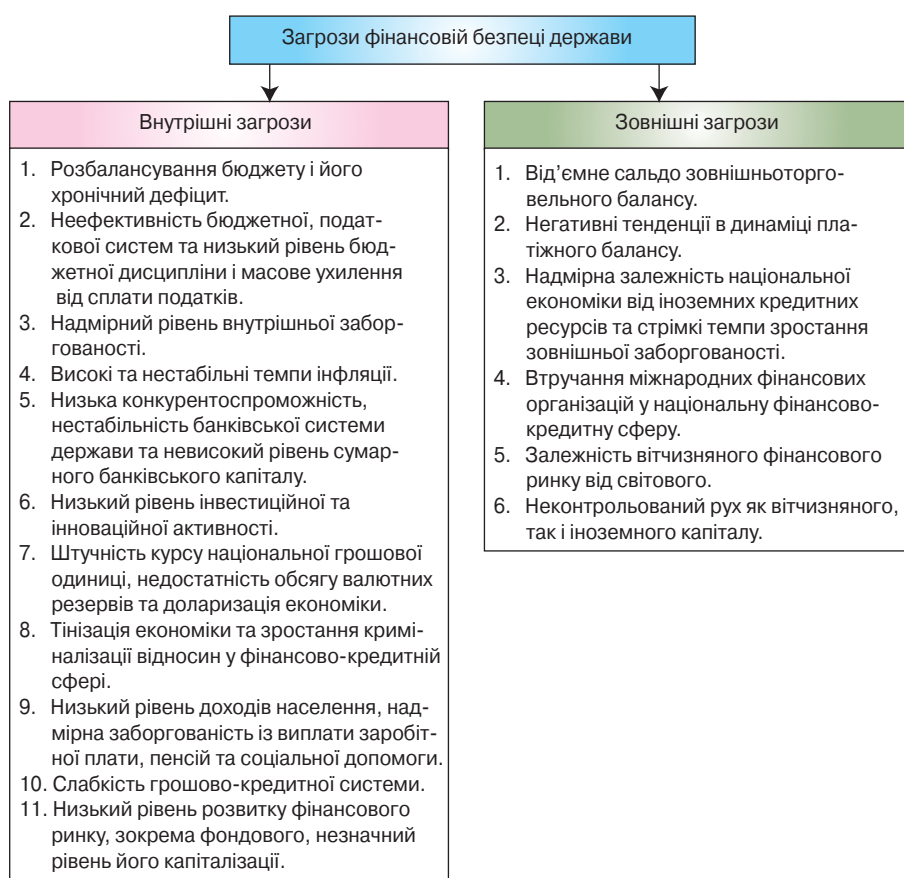
М.Єрмошенко при тлумаченні сутності даної категорії також дотримується думки, що безпечним слід вважати такий “стан фінансово-кредитної сфери, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю цієї сфери забезпечувати ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання” [6, 63].

Проблему фінансової безпеки в українській економічній науці порушував і О.Барановський, який зазначав, що під фінансовою безпекою слід розуміти “рівень забезпеченості громадянина, домашнього господарства, підприємства, регіону, держави, суспільства, міждержавних утворень фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання існуючих зобов’язань” [3, 14].

Окрім того, звертаючись до проблеми фінансової безпеки та вивчаючи її сутнісно-теоретичні основи, вчений констатує, що “фінансову безпеку держави визначає фінансова незалежність”.

Кожне з наведених визначень має право на існування, оскільки в них акцентується увага на найважливіших, на думку автора, аспектах. Не відхиляючи викладені вище тези, зауважимо, що, на наш погляд, гарантування фінансової безпеки передбачає захищеність фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин; певний рівень фінансової незалежності, стабільності і стійкості фінансової системи країни в умовах впливу на неї зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів, які містять у собі загрозу фінансовій безпеці; здатність фінансової системи держави забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи і стале економічне зростання та потребує локалізації й усунення наявних і потенційних викликів та загроз, котрі прийнято класифікувати як зовнішні і внутрішні (див. схему 1).

Схема 1. Види загроз фінансовій безпеці держави

Джерело: Складено автором на основі праць: Барановський О.І. Фінансова безпека: монографія. Інститут економічного прогнозування. — К.: Фенікс, 1999. — 338 с.; Шлемко В.Т., Бінько І.Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення. — К., 1997. — 143 с.

У гарантуванні фінансової безпеки країни важливу роль відіграє ефективність валютно-курсової політики, яка, здійснюючи вплив на господарську систему держави в цілому, є одним із комплексних її індикаторів, що зумовлено впливом курсу національної грошової одиниці на фактори, які визначають стабільність фінансово-кредитної сфери, зокрема рівень цін і темпи інфляції, обсяг валютних резервів, динаміку експортно-імпортних потоків і рух капіталу, а відповідно і сальдо зовнішньоторговельного та платіжного балансів, стан зовнішньої заборгованості, дохідні та видаткові статті державного бюджету (див. схему 2).

Так, апresiasi (депрециация) обмінного курсу національної грошової одиниці за умов високої гнучкості цін зумовлює зміну останніх на продукцію, яка є об’єктом зовнішньої торгівлі, та відповідно зміну динаміки експортно-імпортних потоків, що позначається на рівні внутрішніх цін і темпах інфляції.

Тобто девальвація курсу національної грошової одиниці, стимулюючи експорт вітчизняної продукції, викликає зростання внутрішніх цін і розкручування інфляції в державі після тривалого

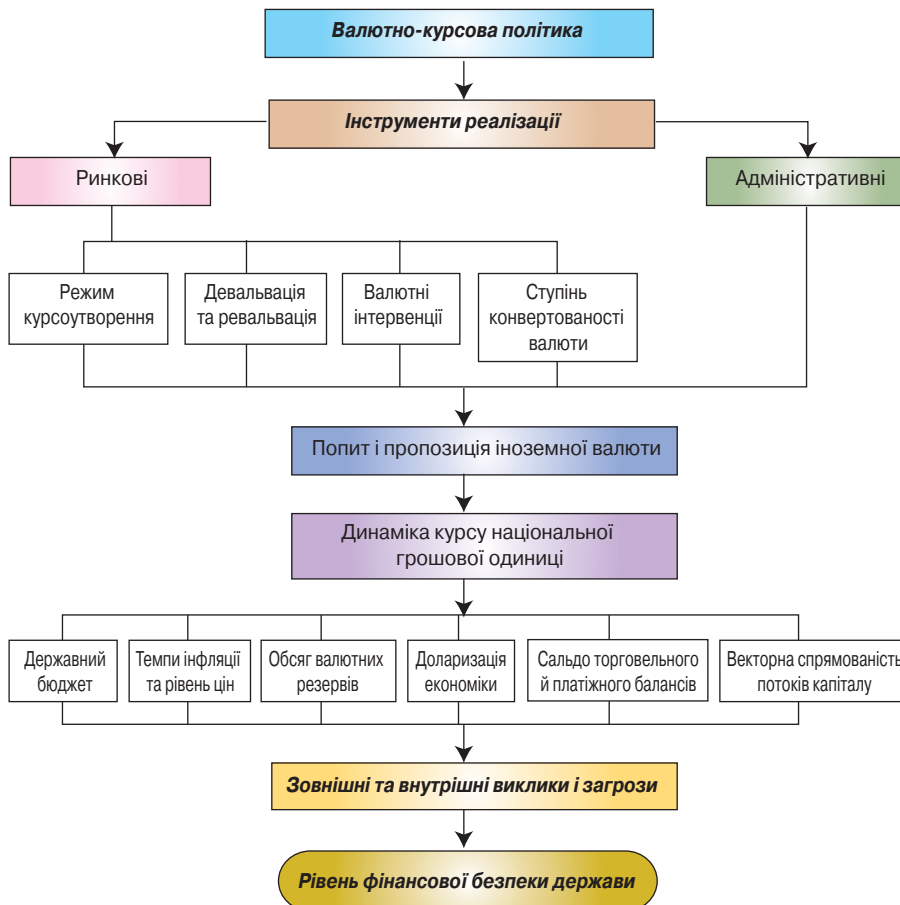
часового лага (шість місяців — півтора року), а в умовах гіперінфляції та доларизації економіки, у першу чергу зумовленої останньою, як стверджує А.Холопов, характерна стійка кореляція між заданими параметрами, оскільки ціни внутрішнього ринку без часового лага реагують на зміну обмінного курсу.

Незважаючи на те, що в економічній науці превалює думка, згідно з якою зростання вартості національної грошової одиниці та її купівельної спроможності забезпечує зниження цін і уповільнення темпів інфляції, накопичений практичний досвід свідчить, що ревальвація курсу вітчизняної валюти не завжди сприяє процесам фінансового оздоровлення, оскільки породжує “ефект хрестовика”, згідно з яким апresiasi не спричиняє зниження цін.

Експерти (О.Береславська, С.Шумська) стверджують, що дефляція на рівні 2% спостерігається в країнах із ринковою економікою та на рівні 1% — у країнах, що розвиваються, за умови ревальвації курсу вітчизняної валюти на 10%.

Тому, забезпечуючи курсову стабільність, центральні банки сприяють помірним темпам інфляції, і, таким чином, — підтримці фінансової безпеки держави.

Схема 2. Механізм впливу валютно-курсової політики на фінансову безпеку держави

Примітка. Розроблено автором.

Проте, як свідчить світовий досвід, і як зазначає Стенлі Фішер, депреціація національної грошової одиниці, як правило, призводить до зміни та поліпшення умов торгівлі у високорозвинутих країнах та у країнах, що розвиваються, за умов зростання експорту вітчизняних товарів і послуг; внутрішні ціни на дану продукцію можуть залишатися незмінними, що спричиняє погіршення умов торгівлі для них.

Зміна курсу національної грошової одиниці, крім рівня внутрішніх цін, відчутно впливає на сальдо торговельного балансу та конкурентоспроможність країни на світових ринках. Так, зростання валютного курсу, зумовлюючи падіння рентабельності експорту, уповільнення темпів його зростання, здешевлення та розширення імпорту (зокрема технологічного, що сприяє модернізації виробничого апарату) спричиняє зниження цінової конкурентоспроможності і негативно впливає на зовнішньоторговельний баланс держави. Водночас апresiasi обмінного курсу сприяє зниженню відпливу капіталу та стимулює приплив іноземних інвестицій, оскільки полегшується доступ інвесторів до внутрішніх ресурсів, що нівелює її негативний вплив на саль-

до платіжного балансу.

Девальвація курсу національної валюти надає вітчизняним товаровиробникам цінові конкурентні переваги як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках та зумовлює зростання експорту товарів і послуг, отримання експортної виручки суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності за рахунок зростання купівельної спроможності іноземної грошової одиниці. Проте зниження курсу національної грошової одиниці забезпечує короткострокове посилення цінової конкурентоспроможності, яке тимчасово усуває потребу технічного переоснащення виробництва з метою підвищення якості продукції. Адаже, згідно з дохідно-абсорбційною концепцією, за умов високої граничної норми споживання такий процес викликає погіршення торговельного балансу, оскільки зростання реального доходу за рахунок розширення товарного експорту призводить до підвищення попиту на імпорт і споживання продукції вітчизняного виробництва, орієнтованої на експорт.

Варто зазначити, що інтенсивність впливу зміни рівня та динаміки курсу валюти на обсяги експорту й імпорту залежить від еластичності попиту на них. Так, за умовою Маршалла — Лернера,

девальвація національної грошової одиниці спричиняє зростання експорту і подолання від'ємного сальдо торговельного балансу в разі високої еластичності (більше одиниці) попиту на імпорт на території країни-експортера та експорт — за її межами. У цьому контексті зазначимо, що у короткостроковому періоді девальвація погіршує стан поточного рахунку платіжного балансу, а позитивна тенденція впливу знецінення національної грошової одиниці на торговельний баланс держави виникає лише після тривалого часового лагу (6 — 8 кварталів). Вищезазначене явище в економічній літературі має назву "ефект кривої J".

Волатильність валютного курсу як результат реалізації валютно-курсової політики впливає на бюджет держави, зокрема на його дохідну й видаткову частини. Змінна фізичних величин експорту й імпорту товарів і послуг позначається на дохідній частині бюджету, однією зі статей якої є податки на зовнішньоекономічну діяльність, а саме: експортне, імпортне мито, акцизний збір з імпортованих товарів, ПДВ з операцій ввезення. Висхідні та низхідні тенденції в динаміці обмінного курсу, зумовлюючи зміну рівня внутрішніх цін, відображаються і на бюджетних надходженнях від податку з доходів. Адаже зростання (зниження) споживчих цін унаслідок девальвації (ревальвації) курсу національної валюти відносно грошових одиниць інших держав призводить до зміни номінальних ставок заробітної плати. Видаткові статті державного бюджету країни зазнають змін унаслідок зміни курсу в частині державних закупівель, виплати заробітної плати державним службовцям та працівникам бюджетної сфери, обслуговування й погашення зовнішніх боргових зобов'язань.

Таким чином, реалізація валютно-курсової політики позначається і на державному бюджеті, а інтенсивність впливу регулятивних заходів центрального банку на основний фінансовий план держави залежить від обсягу та структури зовнішніх запозичень, частки надходжень від оподаткування зовнішньоекономічної діяльності у структурі доходів бюджету й імпорту в загальному обсязі державних закупівель товарів і послуг тощо.

Важливу роль у гарантуванні фінансової безпеки держави відіграє обсяг та достатність валютних резервів. Здійснюючи інтервенції на валютному ринку, центральний банк забезпечує згладжування амплітуди курсових коливань та гарантує стабільність вітчизняної валюти, зміцнення її курсу, зниження інфляційних і девальваційних очікувань. Тому

зростання кількісної величини міжнародних резервів держави та зміцнення показників, які характеризують їх достатність, і зокрема показників, які відображають покриття обсягу імпорту товарів та послуг, грошової бази та зовнішнього боргу, гарантує не лише зміцнення та ревальвацію національної валюти відносно грошових одиниць інших держав, а й підвищення довіри до вітчизняної валюти.

Динаміка курсу національної грошової одиниці впливає (крім наведених вище факторів, які містять у собі загрозу фінансовій безпеці країни) і на стан зовнішньої заборгованості. Характерно, що навіть за умов відсутності подальшого залучення іноземних кредитів зовнішній державний борг при суттєвих темпах девальвації грошової одиниці зростатиме — як в абсолютних показниках (у національній валюті), так і у відносних (зокрема відносно ВВП, доходів бюджету).

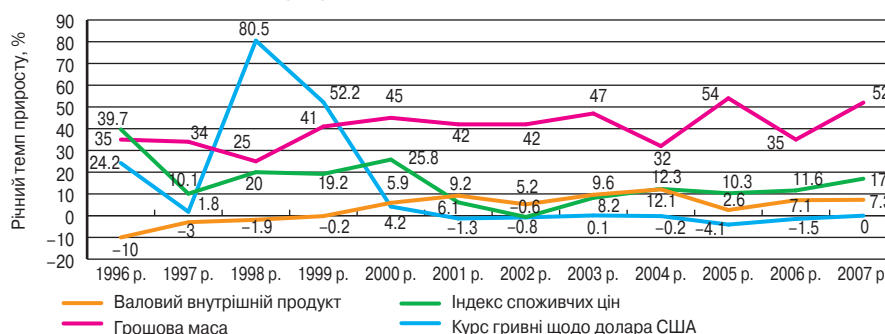
Широкі коливання обмінного курсу національної грошової одиниці та її перманентна девальвація підривають довіру до неї та загострюють проблему доларизації економіки. Як свідчить практика, обіг іноземної валюти відіграє важливу економічну та політичну роль, а тенденція до зростання його обсягів підриває національні інтереси країни, сприяє незаконному відпливу капіталу за кордон, призводить до втрати інвестиційного потенціалу, збіднює суспільство та державу, штучно знецінює та деформує структуру грошового обігу [9, 16].

Тому доларизація, спричиняючи зниження маси національної грошової одиниці в обігу, загострює проблему платежів і банкрутств у реальному секторі економіки, ускладнює проведення національної бюджетної та грошово-кредитної політики і, таким чином, стає одним із найважливіших викликів фінансовій безпеці держави.

Розробка курсової політики, адекватної глобальним тенденціям, особливо важлива для країн із трансформаційною економікою, в тому числі й для України. Важка економічна ситуація у нашій країні на початку 1990-х років та особливо валютно-фінансова криза 1998 року, загостривши проблему фінансової безпеки, підкреслили важливість постановки завдань, вибору методів та інструментів реалізації валютно-курсної політики держави.

Так, після здобуття незалежності і переходу до ринкової трансформації економіки курсова політика “дешевого долара”, яка проводилася з 1992 року, полягала у підтримці завищеного курсу ук-

Графік 1. Динаміка ВВП, індексу споживчих цін, грошової маси і курсу національної грошової одиниці

Джерело: Сискос Е. Валютное регулирование и проблемы экономического развития в Украине // Вісник Тернопільського державного економічного університету. — 2006. — № 5. — С. 124–134.; офіційний веб-сайт Національного банку України: <http://www.bank.gov.ua>.

раїнського карбованця за рахунок позик міжнародних фінансово-кредитних організацій та адміністративних інструментів регулювання процесу курсоутворення. Негативні тенденції посилювалися за рахунок подальшого зростання імпорту продовольчих товарів, спаду вітчизняного виробництва, загострення та мультиплікування проблеми хронічного дефіциту платіжного балансу і державного бюджету, розкручування інфляції, що спровокувало зростання рівня депозитної доларизації до 42.2% у 1994 році.

Валютне регулювання курсу вітчизняної грошової одиниці, спрямоване на її девальвацію з метою захисту внутрішнього ринку і подолання від’ємного сальдо платіжного балансу у 1996 році, окрім створення сприятливих умов для проведення грошової реформи, не могло одночасно оздоровити вітчизняну економіку на фоні стрімких темпів нарощування грошової маси (35%), перевищення темпів зростання індексу споживчих цін над депреціацією вітчизняної валюти, що провокувало погіршення конкурентоспроможності експорту й відповідно поглиблення проблеми негативного сальдо торговельного балансу та економічний спад (річний темп приросту ВВП на кінець 1996 року становив –10% (див. графік 1).

З урахуванням важкого економічного становища, що склалось зі здобуттям державної незалежності України, незважаючи на зусилля монетарних властей, у 1998 році відбулася:

- ♦ девальвація національної грошової одиниці на 80% відносно долара США (див. графік 1), яка стала базовим фактором посилення інфляційного тиску та підвищення внутрішніх споживчих цін, оскільки спостерігалось зниження темпів приросту грошової маси, який на кінець 1998 року становив 25%;

- ♦ скорочення обсягу міжнародних резервів до 0.75 млрд. доларів США, що

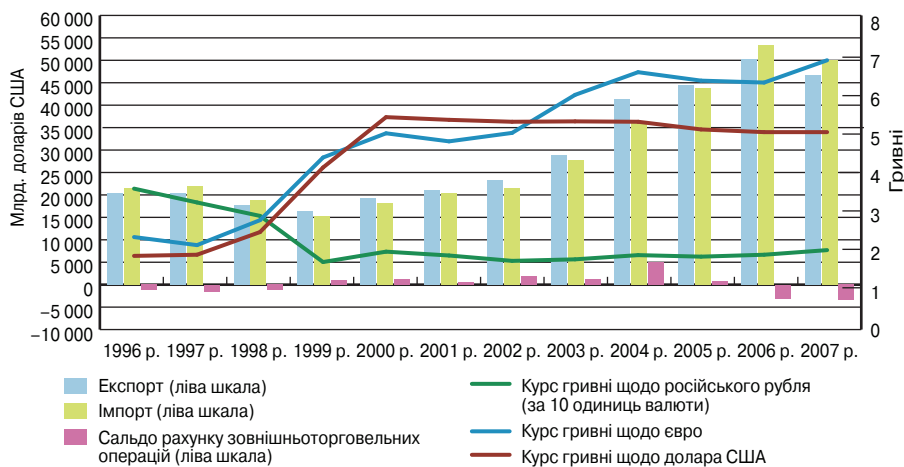
на той час відповідало фінансуванню імпорту товарів і послуг майбутнього періоду лише впродовж трьох тижнів і забезпечувало тільки 30% грошової бази та вказувало на загрозу подальшої девальвації національної валюти в майбутньому, і, як наслідок, — падіння довіри до неї.

Тому з метою підвищення рівня фінансової безпеки України постала необхідність перегляду валютно-курсної політики. У 2000 році НБУ, оголосивши курс на досягнення стабільності національної грошової одиниці та відновлення довіри до неї, здійснив неофіційну прив’язку гривні до долара США на рівні 5.44 грн., занизивши при цьому її вартість, і започаткував жорстке валютне регулювання, валютні інтервенції на міжбанківському ринку з метою підтримки зазначеного вище курсу.

Істотна недооцінка вітчизняної валюти та масштабні девальвації минулих років створили сприятливі умови для українських експортерів, підвищивши їх цінову конкурентоспроможність на світових ринках, що забезпечило зростання експорту та зведення зовнішньоторговельного балансу з профіцитом (у 2000 році позитивне сальдо експортно-імпортних потоків товарів та послуг становило 1 132 млн. доларів США) (див. графік 2), приплив іноземної валюти й відповідно зростання золотовалютних резервів до 1.4 млрд. доларів США.

Таким чином, досягти фінансової стабільності й економічного піднесення вдалося лише у 2000 році. Удосконалення системи валютного регулювання, проведення активної політики валютних інтервенцій упродовж 2000–2005 років, для яких характерним було позитивне сальдо (див. графік 3), забезпечили накопичення міжнародних резервів, сприяли зниженню історичної волатильності курсової динаміки, досягненню зовнішньої та внутрішньої стабільності національної грошової одиниці, яка слу-

Графік 2. Динаміка експортно-імпортних операцій та курсу гривні щодо іноземних валют

Примітка. Розроблено автором на основі даних, розміщених на офіційному веб-сайті Національного банку України: <http://www.bank.gov.ua>.

гувала надійним орієнтиром для вітчизняних підприємств, іноземних інвесторів та збалансованості фінансової системи, що є необхідною передумовою гарантування фінансової безпеки держави.

У такий спосіб було підтримано процеси фінансового оздоровлення, уповільнення інфляції та початку економічного зростання, річні темпи якого становили від 6 до 10% (див. графік 1).

У 2001, 2002 та 2005 роках в умовах дії режиму регульованого плавання, який було запроваджено у 2000 році, незважаючи на інтервенції Національного банку України на валютному ринку з купівлі іноземної валюти, динамічне зростання монетарних агрегатів, світових цін на енергоносії, негативні результати в аграрному секторі, спостерігалася ревальвация національної грошової одиниці на 1.3% (у 2001 році), 0.8% (у 2002 році) та 4.81% (у 2005 році), яка, незважаючи на короткостроковий стримуючий ефект на динаміку ВВП, дала змогу уникнути зовнішніх шоків та втримати інфляцію, привела до зниження інфляційних очікувань, забезпечила усунення панічних настроїв серед населення, ліквідува-

ла негативний потенціал девальвацийних очікувань.

У 2006 році в умовах ревальвации РЕОК, зниження курсових переваг вітчизняних експортерів відбулося подальше зростання обсягів експорту товарів та послуг – на 13.2% порівняно з базовим періодом. Проте темпи приросту імпорту перевищували експорт, який зріс на 22% і становив 53.3 млрд. доларів США, що, в свою чергу, викликало формування від'ємного сальдо торговельного балансу в розмірі 3.6 млрд. доларів США (див. графік 2). Однак рекордні за останні шість років обсяги припливу довгострокового капіталу дали змогу не лише компенсувати його дефіцит, а й збільшити резерви на 2 млрд. доларів США.

Незважаючи на апresiasi реально-го ефективного обмінного курсу у I півріччі 2007 року на 2.56%, несприятливу кон'юнктуру на зовнішніх ринках, політичну невизначеність, зростання імпорту і подальше його превалювання над експортом, сальдо інтервенцій НБУ виявилася позитивним (7.9 млрд. доларів США), що сприяло нагромадженню валютних міжнародних резервів держави, темпи приросту яких були вражаючими, та забезпечило зміцнення позицій національної грошової одиниці (див. графік 4). Починаючи із дуже низького рівня – 1 млрд. доларів США, валові міжнародні резерви держави за станом на 31.12.2007 р. досягли 32.48 млрд. доларів США.

Зростання обсягів міжнародних резервів сприяло і підвищенню показників, які є індикаторами раннього попередження про зміну курсу національної валюти, а саме коефіцієнтів покриття ними грошової бази та імпорту майбутнього періоду (див. графік 5).

Так, зростання фізичної величини валютних резервів, зниження темпів при-

росту грошової бази спричинилися не лише до збільшення покриття грошової бази резервами у жовтні 2007 року до 122.97%, а й сприяли забезпеченню фінансування імпорту впродовж п'яти місяців, таким чином засвідчуючи низьку ймовірність дестабілізації валютного курсу в майбутньому.

Отже, проведений аналіз державного регулювання валютного курсу свідчить про вагомий внесок Національного банку України в розбудову збалансованої фінансової системи держави. Так, за роки незалежності вдалося подолати перманентну девальвацию та досягти курсової стабільності, наростити міжнародні валютні резерви, підвищити довіру до національної грошової одиниці й забезпечити стає економічне зростання.

Хоча викладені вище події засвідчують, що ситуація в державі змінилася на краще, є низка викликів фінансовій безпеці, яким слід протидіяти в процесі реалізації валютно-курсової політики. Так, на сьогодні викликає занепокоєння валютна структура депозитів та кредитів. Незважаючи на те, що динаміка доларизації має низхідний характер (за станом на 31.12.2007 р. показник депозитної доларизації становив 32.1%)² (див. графік 6), її рівень усе ще високий.

Згідно з методикою Міжнародного валютного фонду, якою передбачається розрахунок співвідношення зобов'язань банків за коштами, залученими на депозитні рахунки фізичних і юридичних осіб в іноземній валюті, та грошової маси (М3), рівень якого не повинен перевищувати 30%, для України характерний також помірний рівень доларизації, оскільки заданий показник у державі на кінець 2007 року становив 22.7%.

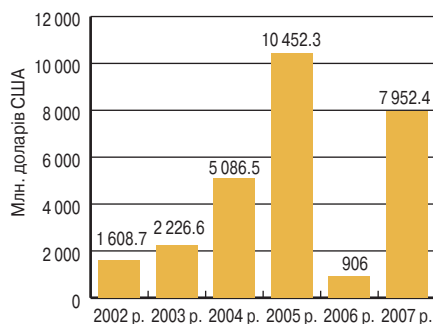
Проте викликає занепокоєння валютна структура кредитів, наданих в економіку України. Так, із 1996 по 2007 рік питома вага кредитів, наданих банками в іноземній валюті, у сукупному обсязі вимог банків за кредитами, наданими в економіку, зросла із 24.8 до 49.9%, що викликало дисбаланс у співвідношенні зобов'язань і вимог банків у іноземній валюті, яке на кінець 2007 року становило 42.2%, і, відповідно, створює загрозу для фінансової стійкості банківської системи.

Тому фаза "дедоларизації", через яку економіка проходить у даний час, є далекою від завершення.

Окрім значного рівня доларизації економіки, викликають занепокоєння і по-

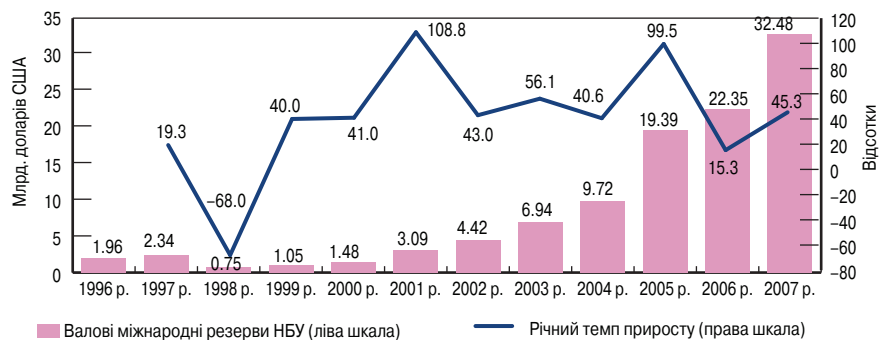
² Аналізуючи рівень доларизації вітчизняної економіки, найчастіше говорять про відношення депозитів в іноземній валюті до загальної суми зобов'язань банків за коштами, залученими на депозитні рахунки фізичних і юридичних осіб.

Графік 3. Сальдо інтервенцій НБУ на валютному ринку держави

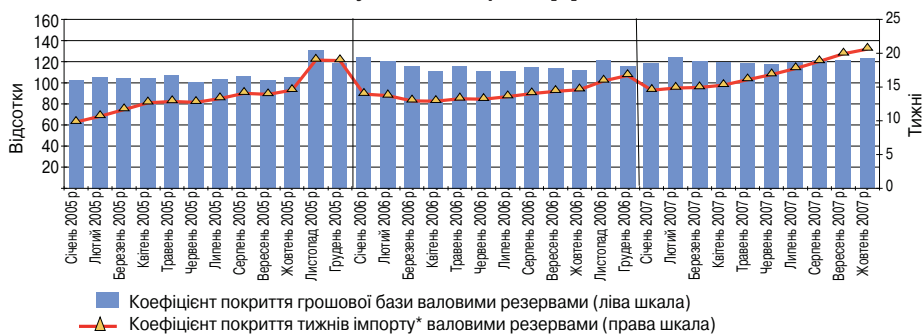
Примітка. Розроблено автором на основі розрахунків, проведених за даними, розміщеними на офіційному веб-сайті Національного банку України: <http://www.bank.gov.ua>.

Графік 4. Міжнародні резерви Національного банку України у 1996–2007 роках

Примітка. Розроблено автором на основі розрахунків, проведених за даними, розміщеними на офіційному веб-сайті Національного банку України: <http://www.bank.gov.ua>.

Графік 5. Динаміка показників достатності міжнародних валютних резервів України у 2005–2007 роках [1]

*Прогнозний імпорт товарів та послуг (прогноз Мінекономіки України).

далша девальвація гривні відносно євро, наростаючі темпи інфляції, зростання обсягів зовнішніх запозичень, несприятливі періодичні кон'юнктурні коливання на валютному ринку, від'ємне сальдо торговельного балансу та високий рівень імпортозалежності, низькі відсоткові ставки за кредитами в іноземній валюті. Усе це викликає подальшу доларизацію економіки, приплив великих сум іноземного капіталу, що потребує оптимізації курсового регулювання в державі.

Отже, викладене вище дає підстави для висновку про те, що одним із найважливіших індикаторів фінансової безпеки є валютно-курсова політика держави. Валютний курс, здійснюючи вплив на торговельний і платіжний баланс, рівень зовнішньої заборгованості, темпи інфляції тощо, є вагомим компонентом економічної безпеки, зокрема її фінансової складової. Це потребує вдосконалення валютного законодавства та проведення валютно-курсової політики, яка в змозі збалансувати реальний попит на іноземну валюту з її пропозицією, урівноважити торговельний баланс і рахунок, що відображає операції з капіталом, сприяти зростанню конкурентоспроможності українських товаровиробників на світових ринках, зниженню інфляції та накопиченню валютних резервів.

Тому в Україні з метою підвищення

рівня фінансової безпеки перед НБУ як суб'єктом реалізації курсової політики держави постає необхідність:

♦ поступового переходу до режиму вільного плавання, що дасть змогу зменшити вплив зовнішніх шоків на реальний сектор економіки, обмежити ризик зростання інфляції та забезпечить її таргетування й уповільнення девальвації курсу гривні щодо євро;

♦ зміцнення позицій гривні, ревальвація курсу якої забезпечить здешевлення критичного імпорту енергоносіїв, зростання технологічного імпорту машин та обладнання, що відповідає прийнятій стратегії інвестиційно-інноваційного розвитку економіки держави, приплив іноземних інвестицій, обме-

ження сировинного експорту і створення стимулів для розвитку машинобудування та інших виробництв;

♦ подальшого нагромадження міжнародних резервів Національного банку України, що забезпечить підвищення довіри до уряду та зміцнення позицій національної валюти.

Комплексне вирішення проблеми формування курсу національної грошової одиниці з урахуванням запропонованих заходів сприятиме розбудові фінансової системи України та підвищенню рівня фінансової безпеки держави.

Література

1. Аналітична записка про стан на валютному ринку у жовтні 2007 року // <http://www.me.gov.ua>.
2. Бюлетень Національного банку України // <http://www.bank.gov.ua>.
3. Барановський О.І. Фінансова безпека: Монографія / Інститут економічного прогнозування. — К.: Фенікс, 1999. — 338 с.
4. Барсегян А. Аналіз інструментів валютно-курсової політики України // Вісник Тернопільського державного економічного університету. — 2006. — № 5. — С. 192–198.
5. Дзюблюк О. Проблема оптимізації валютно-курсової політики в умовах перехідної економіки // Світ фінансів. — 2005. — Випуск 3–4 (4–5), листопад. — С. 15–20.
6. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека // Віче. — 1998. — № 11. — С. 61–73.
7. Ершов М.В. Валютно-фінансові механізми в сучасному світі (Кризисний опыт конца 90-х). — М.: ОАО “НПО”, Издательство “Экономика”, 2000. — 319 с.
8. Киреев А.П. Международная экономика. — В 2-х ч. — Ч. II. Международная макроэкономика: открытая экономика и макроэкономическое программирование: Учебное пособие для вузов. — М.: Международные отношения, 1999. — 488 с.
9. Радзівський О. Суперечності доларизації економіки України в умовах фінансової глобалізації // Економіка України. — 2005. — № 2. — С. 16–23.

Графік 6. Доларизація економіки України

Джерело. Шумська С.С. Доларизація та вплив коштів з української економіки // Економіка і прогнозування. — 2003. — № 4. — С. 62–71.; Береславська О. Доларизація в Україні та шляхи її подолання // Вісник Національного банку України. — 2006. — № 10. — С. 10–13.; офіційний веб-сайт Національного банку України: <http://www.bank.gov.ua>.

10. Сискос Е. Валютное регулирование и проблемы экономического развития в Украине // Вісник Тернопільського державного економічного університету. — 2006. — № 5. — С. 124–134.

11. Холопов А. Валютный курс как ин-

струмент макроэкономического регулирования // Мировая экономика и международные отношения. — 2004. — № 12. — С. 25–33.

12. Шлемко В.Т., Бінько І.Ф. Економічна безпека України: сутність і нап-

рямки забезпечення. — К., 1997. — 143 с.

13. Щербакова О. Валютна політика Національного банку України // Вісник Національного банку України. — 2007. — № 6. — С. 6–9.

14. <http://www.bank.gov.ua>.

Монети України/

Про введення в обіг ювілейної монети “Роман Шухевич”

Національний банк України, продовжуючи серію “Видатні особистості України”, 26 червня 2008 року ввів в обіг ювілейну монету номіналом 5 гривень, присвячену одному з чільних провідників українського визвольного руху 20–50-х років ХХ століття, військовому та політичному діячеві Роману Шухевичу (1907–1950). Роман Володимирович Шухевич (Тарас Чупринка) — був генерал-хорунжим і головним командиром Української Повстанської Армії (1943–1950). Загинув у бою з радянськими енкаведистами 5 березня 1950 р. в підпільній штаб-квартирі в с. Білогорща поблизу м. Львова.

Монету виготовлено зі срібла 925 проби. Категорія якості карбування — пруф, маса дорогоцінного металу в чистоті — 15.55 г, діаметр — 33.0 мм, тираж — 3000 штук. Гурт монети — рифлений.

На аверсі розміщено композицію: стилізований ламаний шлях, що піднімається вгору, на тлі якого напис — **СЛАВА / УКРАЇНІ!**; угорі — малий Державний герб України та напис півколом — **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ**, під

яким — номінал і рік карбування монети: **5 / ГРИВЕНЬ / 2008**; зазначено метал, його пробу — **Ag 925**, масу дорогоцінного металу в чистоті — **15.55** та розміщено логотип Монетного двору Національного банку України.

На реверсі зображено портрет Романа Шухевича на тлі стилізованого лісу, що символізує військовий спротив окупантам і національно-визвольний рух на теренах України, а також розміщено написи: **ГЕРОЯМ / СЛАВА!** (праворуч), **1907 / ЛЬВІВ / 1950 / БІЛОГОРЩА** (ліворуч) та — унизу півколом — **РОМАН ШУХЕВИЧ**.

Художники — Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук. Скульптор — Анатолій Дем'яненко.

Ювілейна монета номіналом 5 гривень “Роман Шухевич” є дійсним платіжним засобом України та обов'язкова до приймання без будь-яких обмежень за її номінальною вартістю до всіх видів платежів і для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Про введення в обіг ювілейної монети “850 років м. Снятину”

Національний банк України, продовжуючи серію “Стародавні міста України”, 26 червня 2008 року ввів в обіг ювілейну монету номіналом 5 гривень “850 років м. Снятину”, присвячену мальовничому місту старовинного Покутського краю, розташованому на лівому березі р. Прут — районному центру Івано-Франківської області. Снятин уперше згадується в 1158 році як місто Галицького князівства (Іпатіївський літопис), у 1448 році місту надано Магдебурзьке право.

Монету виготовлено з нейзильберу. Категорія якості карбування — спеціальний анциркулейтед, маса монети — 16.54 г, діаметр — 35.0 мм, тираж — 45 000 штук. Гурт монети — рифлений.

На аверсі зображено вершника — воєводу Костянтина Сірославовича — засновника міста, праворуч і ліворуч від якого — стилізований по-

кутський орнамент, угорі — малий Державний герб України та напис — **НАЦІОНАЛЬНИЙ / БАНК УКРАЇНИ**, унизу — **5 ГРИВЕНЬ / 2008**, логотип Монетного двору Національного банку України (праворуч).

На реверсі розміщено стилізовану композицію, ліворуч — міську ратушу, герб міста, праворуч — архітектурний фрагмент ратуші зі скульптурою орла, над яким напис — **СНЯТИН**, а нижче — **850 / РОКІВ**.

Художник і скульптор — Святослав Іваненко.

Ювілейна монета номіналом 5 гривень “850 років м. Снятину” є дійсним платіжним засобом України та обов'язкова до приймання без будь-яких обмежень за її номінальною вартістю до всіх видів платежів і для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Національна система масових електронних платежів: озгляд розвитку у другому кварталі 2008 року

У другому кварталі 2008 року відбулися такі важливі для Національної системи масових електронних платежів події:

♦ 31 червня почала діяти нова “Фінансова схема виконання операцій в НСМЕП”, затверджена рішенням ради Платіжної організації Національної системи масових електронних платежів;

♦ Радою Платіжної організації Національної системи масових електронних платежів внесені зміни в “Регламент НСМЕП”;

♦ Радою Платіжної організації Національної системи масових електронних платежів затверджено “Положення про захист інформації в Національній системі масових електронних платежів”;

♦ Радою Платіжної організації надано дозвіл на роботу в багатомісному режимі ХАК “Земельний банк” (м. Харків), ВАТ “Електрон-банк” (м. Львів) та ЗАТ “Кредитвест банк” (м. Київ).

У червні у м. Києві відбулася VIII вис-тавка-конференція “Платіжна картка — 2008”. Також в управлінні Національного банку України в Донецькій області відбулася конференція, присвячена розвитку Національної системи масових електронних платежів, під час якої детально було розглянуто питання щодо використання карток НСМЕП і, зокрема, виконання розрахунків картками НСМЕП у мережі Інтернет.

В Одесі продовжується цільова програма з надання соціальних пільг та інших видів допомоги населенню з використанням карток НСМЕП. Ця програма передбачає такі види соціальних виплат:

- на придбання хлібобулочних виробів у торговельній мережі;
- на придбання лікарських препаратів в аптеках міста;
- на харчування в їдальнях;
- на адресну оплату житлово-комунальних послуг.

Ця соціальна програма впроваджується в кілька етапів. На першому планується емітувати понад 60 000 карток із соціальними додатками.

На кінець другого кварталу 2008 р. до складу НСМЕП входило: 43 банки — юридичні особи, головний процесинговий центр НСМЕП із функціями регіонального процесингового центру (на-

далі — РПЦ) для банків київського регіону, РПЦ харківського регіону, “Універсальний процесинг” і “зовнішній” процесинговий центр — Центр обслуговування мобільних платіжних інструментів (ЦОМП).

За даними Головного процесингового центру НСМЕП, у другому кварталі 2008 року емітовано 95 тис. 104 картки. Для прикладу, в другому кварталі 2007 року було емітовано 64 740 карток, загальною на кінець другого кварталу 2008 року було емітовано 1 983 878 карток НСМЕП. Протягом другого кварталу 2008 року введено в дію 348 одиниць банкоматно-термінального обладнання, загальна ж їх кількість із логотипом НСМЕП нині становить 5 306 одиниць. Одночасно зі збільшенням кількості одиниць обладнання НСМЕП постійно розширюються також сервісні можливості інфраструктури системи електронних платежів, а з використанням нових типів програмно-технічних рішень з'являються додаткові сфери використання карток. Провідні фірми — розробники програмного забезпечення для НСМЕП постійно працюють над новим програмним забезпеченням термінального устаткування для реалізації нових рішень із використанням нових типів карток.

За даними провідних банків-лідерів Національної системи масових електронних платежів, власники її карток мають змогу здійснювати платежі за комунальні послуги та оплату послуг телефонного зв'язку, поповнювати рахунки мобільних операторів; користуватися знижками у торговельних мережах, працювати з мережею надання інтернет-послуг (<http://www.interplat.com.ua/cust/index.html>; <http://smartpay.com.ua/>; <http://www.personal-account.kiev.ua/>). Варто відзначити, що у зв'язку зі збільшенням переліку платежів з використанням карток НСМЕП, їх зручності та надійності кількість операцій в мережі Інтернет стрімко зростає. Крім цього, Укр-

поштою реалізована система поштового переказу грошей з використанням Інтернету. Тепер власники карток, не виходячи з дому чи офісу, можуть переказати грошові кошти на домашню адресу фізичних осіб у межах України. Клієнти також мають змогу брати участь в різноманітних акціях, які проводять банки — учасники НСМЕП.

За підсумками другого кварталу 2008 року обсяг квартальних загальних оборотів за операціями з картками НСМЕП становив близько 6.379 млрд. грн. Це найвищий показник за всі роки роботи НСМЕП. Для порівняння: обсяг оборотів у другому кварталі 2007 року становив 4.29 млрд. грн. Сума загальних оборотів НСМЕП у другому кварталі 2008 року становила 62.903 млрд. грн. Сума міжбанківських оборотів НСМЕП за другий квартал 2008 року сягнула понад 461 млн. грн. (для порівняння: у другому кварталі 2007 року вона становила 153 млн. грн. Показово, що з кожним кварталом міжбанківські обороти збільшуються, що свідчить про довіру до НСМЕП серед держателів карток.

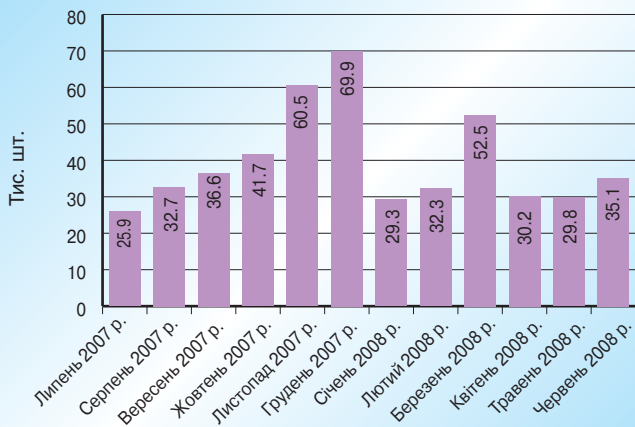
Загальна сума показників на кінець другого кварталу 2008 року за міжбанківськими оборотами НСМЕП становила 2 183 млн. грн. Щоденні показники оборотів за операціями з картками НСМЕП у другому кварталі 2008 року дорівнювали близько 73 млн. грн. за день із піковими значеннями 197—215 млн. грн. Пропонуємо увазі читачів журналу “Вісник Національного банку України” дані щодо динаміки роботи НСМЕП, які формуються в ГПЦ НСМЕП у вигляді графіків і таблиць.

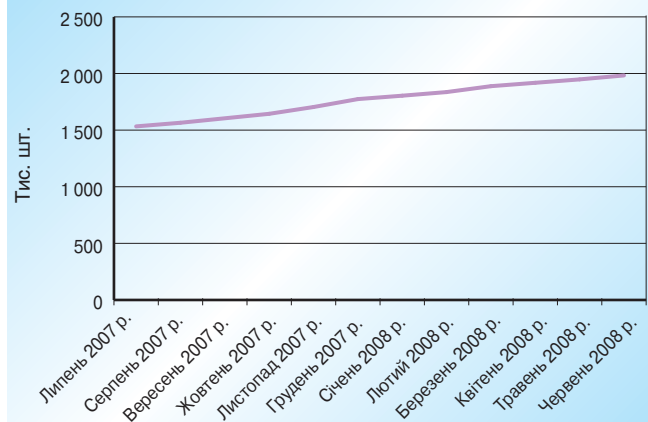
Андрій Журков,
завідувач сектору відділу експлуатації
Головного процесингового центру
Національної системи масових
електронних платежів та АКС НБУ
Центральної розрахункової палати
Національного банку України.

Національна система масових електронних платежів	
Головний процесинговий центр	
За станом на 01.07.2008 р.	
Емітовано карток	1 983 878 шт.
Встановлено терміналів	5 306 шт.
Наростаючі обороти НСМЕП	62 903 997 515 грн.
Міжбанківські наростаючі обороти	2 183 020 839 грн.

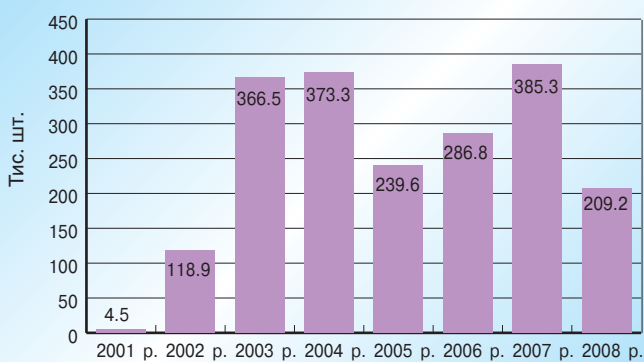
Щомісячна емісія карток НСМЕП

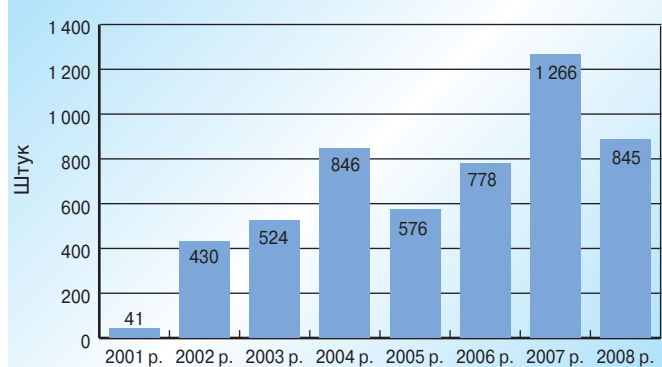
Динаміка зростання кількості карток НСМЕП

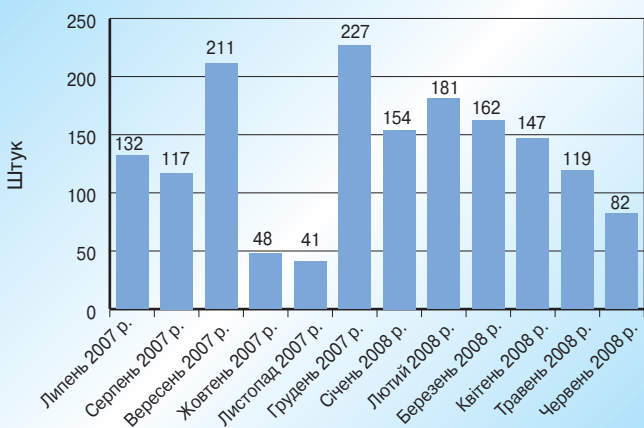
Емісія карток НСМЕП у 2001–2008 роках

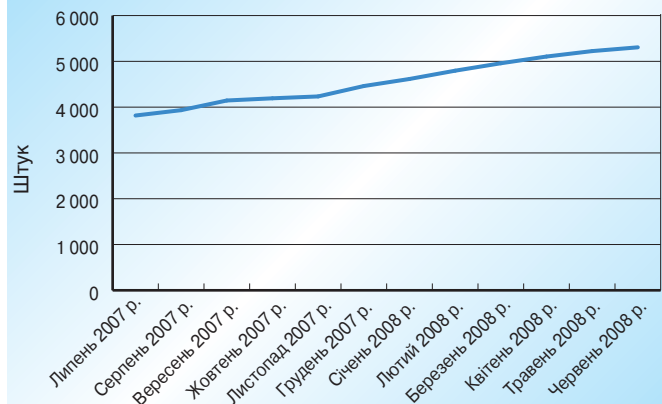
Кількість введених у дію терміналів НСМЕП у 2001–2008 роках

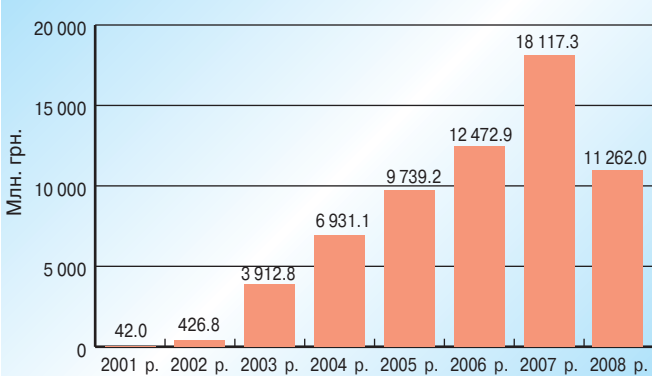
Динаміка щомісячного зростання мережі терміналів НСМЕП

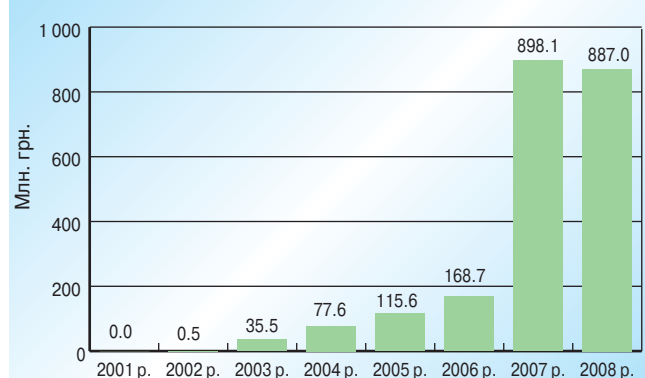
Динаміка зростання кількості терміналів НСМЕП

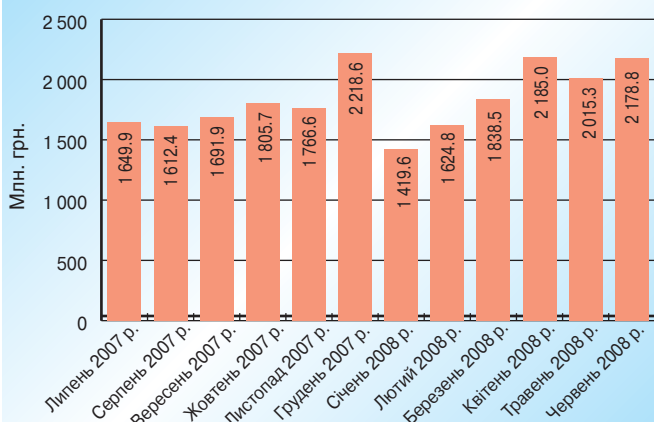
Річні обороти НСМЕП

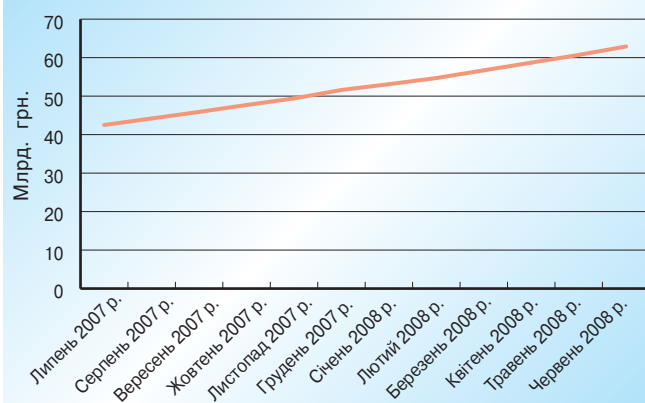
Річні міжбанківські обороти НСМЕП

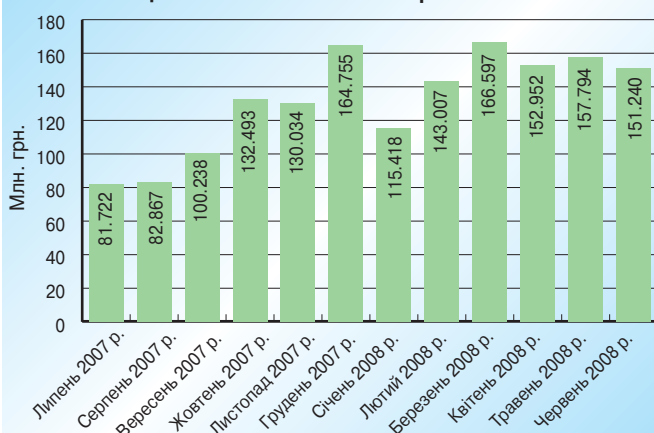
Щомісячні обороти НСМЕП

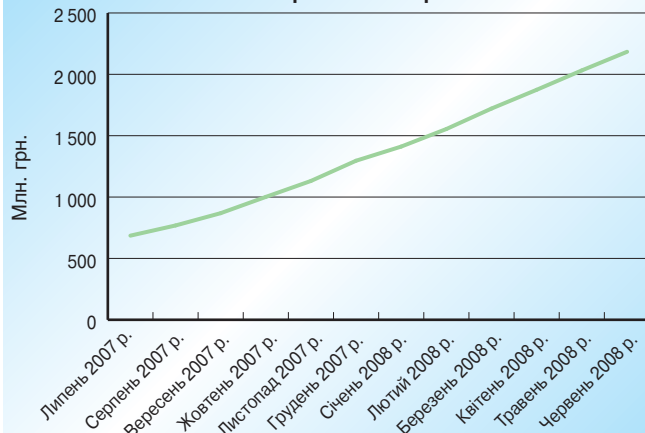
Динаміка зростання оборотів НСМЕП

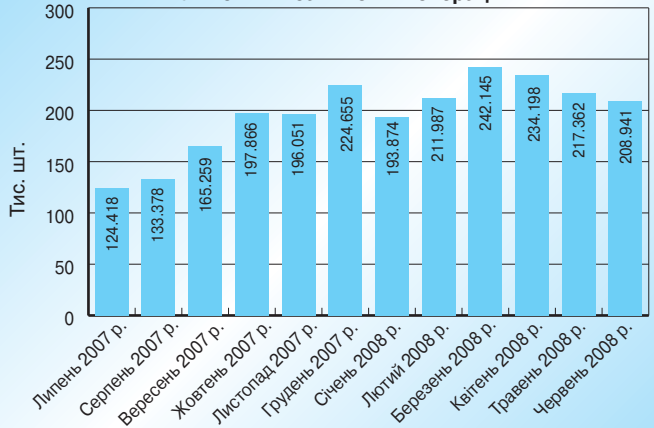
Щомісячні міжбанківські обороти НСМЕП

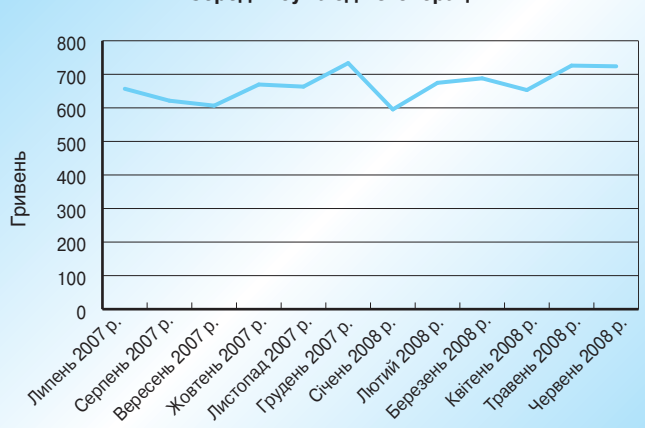
Міжбанківські наростаючі обороти НСМЕП

Кількість міжбанківських операцій

Середня сума однієї операції

Динаміка щоденних оборотів за картками НСМЕП у 2007–2008 рр.

Спеціально для "Вісника НБУ"/

Офіційний список банків України, включених до Державного реєстру банків

*Повний перелік зареєстрованих банків України та основні відомості про них за станом на 1 липня 2008 року. Банки розміщено за регіонами та за номерами реєстрації. Назви банків подано за орфографією їхніх статутів. Символом * позначено банки, які не мають банківської ліцензії та письмового дозволу НБУ на здійснення операцій. Символами ** позначено банки, які перебувають у стадії ліквідації.*

№ п/п	Назва банку	Вид товариства	Зареєстрований статутний капітал, грн.	Дата реєстрації банку	Номер реєстрації	Юридична адреса	Кількість філій
1	2	3	4	5	6	7	8
м. Київ і Київська область							
1	Акціонерний комерційний агропромисловий банк "Україна"***	BAT	70 338 850	27.09.1991 р.	2	м. Київ, пров. Рильський, 10	12
2	Акціонерно-комерційний банк соціального розвитку "Укрсоцбанк"	BAT	1 020 000 000	27.09.1991 р.	3	м. Київ, вул. Ковпака, 29	27
3	Відкрите акціонерне товариство "Державний ощадний банк України"	BAT	922 000 000	31.12.1991 р.	4	м. Київ, вул. Госпітальна, 12-г	402
4	Відкрите акціонерне товариство "Державний експортно-імпорتنний банк України"	BAT	1 962 634 500	23.01.1992 р.	5	м. Київ, вул. Горького, 127	30
5	Акціонерне товариство "Український інноваційний банк"	BAT	204 423 415	02.10.1991 р.	9	м. Київ, вул. Інститутська, 12-а	30
6	Відкрите акціонерне товариство "СЕБ Банк"	BAT	113 577 300	02.10.1991 р.	11	м. Київ, вул. Червоноармійська, 10	–
7	Відкрите акціонерне товариство "РОДОВІД БАНК"	BAT	435 000 000	07.10.1991 р.	16	м. Київ, вул. П.Сагайдачного, 17	2
8	Акціонерний комерційний банк "Легбанк"	BAT	46 000 000	08.10.1991 р.	17	м. Київ, вул. Жилинська, 27	2
9	Акціонерний банк "БРОКБІЗНЕСБАНК"	BAT	1 864 800 000	07.10.1991 р.	18	м. Київ, просп. Перемоги, 41	26
10	Відкрите акціонерне товариство "ФІНЕКСБАНК"	BAT	55 974 000	08.10.1991 р.	19	м. Київ, просп. Повітрофлотський, 54	–
11	Акціонерний комерційний Український банк "Відродження"***	BAT	682 537	09.10.1991 р.	21	м. Київ, вул. Коцюбинського, 7-а	1
12	Акціонерний комерційний банк "Трансбанк"	BAT	40 042 000	09.10.1991 р.	22	м. Київ, вул. Фізкультури, 9	6
13	Акціонерне товариство "Градобанк"***	BAT	96 000 000	09.10.1991 р.	23	м. Київ, вул. Анрі Барбюса, 9-а	7
14	Акціонерний банк "Банк регіонального розвитку"	BAT	64 682 761	14.10.1991 р.	29	м. Київ, вул. Дегтярівська, 8-а	1
15	Акціонерний банк "АвтоЗАЗбанк"	BAT	56 000 000	21.10.1991 р.	43	м. Київ, вул. Урицького, 45	5
16	Відкрите акціонерне товариство "Акціонерний банк "Бізнес Стандарт"	BAT	85 000 000	21.10.1991 р.	45	м. Київ, вул. Куренівська, 15-а	1
17	Акціонерний банк "Таврика"	BAT	91 351 500	24.10.1991 р.	53	м. Київ, вул. Глибочицька, 17-д	2
18	Відкрите акціонерне товариство "Банк "Фінанси та Кредит"	BAT	1 276 500 063	30.10.1991 р.	63	м. Київ, вул. Артема, 60	16
19	Акціонерний банк "Енергобанк"	BAT	169 450 840	31.10.1991 р.	68	м. Київ, вул. Лютеранська, 9/9	12
20	Відкрите акціонерне товариство "Сведбанк"	BAT	1 290 600 258	31.10.1991 р.	69	м. Київ, вул. Комінтерну, 30	–
21	Відкрите акціонерне товариство "Комерційний банк "Експобанк"	BAT	88 895 200	26.12.1991 р.	75	м. Київ, вул. Дмитрівська, 18/24	9
22	Акціонерний банк "Старокиївський банк"	ЗАТ	26 500 000	31.12.1991 р.	79	м. Київ, вул. Микільсько-Ботанічна, 6/8	–
23	Відкрите акціонерне товариство Банк "Олімпійська Україна"	BAT	56 650 000	09.01.1992 р.	81	м. Київ, вул. Стельмаха, 10-а	–

БАНКИ УКРАЇНИ

1	2	3	4	5	6	7	8
24	Відкрите акціонерне товариство "ТММ-Банк"	ВАТ	31 000 000	20.01.1992 р.	82	м. Київ, вул. Панельна, 5	–
25	Відкрите акціонерне товариство "Український Професійний Банк"	ВАТ	380 000 000	30.01.1992 р.	83	м. Київ, вул. Марини Раскової, 15	–
26	Акціонерний комерційний банк "Альянс"	ВАТ	39 989 940	10.03.1992 р.	89	м. Київ, просп. Оболонський, 26	–
27	Відкрите акціонерне товариство комерційний банк "Інтербанк"	ВАТ	36 050 000	23.03.1992 р.	93	м. Київ, вул. Корольова, 5-а	–
28	Відкрите акціонерне товариство "Райффайзен Банк Аваль"	ВАТ	2 279 934 908	27.03.1992 р.	94	м. Київ, вул. Лескова, 9	27
29	Відкрите акціонерне товариство Комерційний банк "Національний стандарт"	ВАТ	82 160 467	16.05.1992 р.	110	м. Київ, вул. Фрунзе, 47	2
30	Товариство з обмеженою відповідальністю "Київський універсальний банк"***	ТОВ	29 700 000	21.05.1992 р.	114	м. Київ, просп. Павла Тичини, 8	–
31	Відкрите акціонерне товариство Всеукраїнський Акціонерний Банк	ВАТ	241 424 499	02.07.1992 р.	120	м. Київ, вул. Зоологічна, 5	25
32	Акціонерний комерційний банк "Інтерконтинент-банк"***	ВАТ	75 698 000	16.07.1992 р.	124	м. Київ, вул. Воровського, 22	–
33	Акціонерний комерційний промислово-інвестиційний банк (закрите акціонерне товариство)	ЗАТ	200 175 000	26.08.1992 р.	125	м. Київ, пров. Шевченка, 12	145
34	Відкрите акціонерне товариство ВТБ Банк	ВАТ	2 158 784 405	11.11.1992 р.	128	м. Київ, вул. Гоголівська, 22-24	27
35	Відкрите акціонерне товариство "БТА Банк"	ВАТ	48 095 700	10.12.1992 р.	133	м. Київ, вул. Щербакова, 35	2
36	Відкрите акціонерне товариство "Банк "Український капітал"	ВАТ	60 000 000	25.12.1992 р.	138	м. Київ, просп. Перемоги, 67	–
37	Акціонерний комерційний банк "ПРАВЕКС-БАНК"	ВАТ	491 499 139	29.12.1992 р.	139	м. Київ, вул. Кловський узвіз, 9/2	1
38	Акціонерний банк "Аллонж"***	ВАТ	50 000 000	29.01.1993 р.	148	м. Київ, вул. Шота Руставелі, 5	–
39	Акціонерне товариство "ІНДУСТРІАЛЬНО-ЕКСПОРТНИЙ БАНК"	ВАТ	400 000 000	10.02.1993 р.	149	м. Київ, вул. Пушкінська, 42/4	24
40	Акціонерний комерційний банк "Європейський"	ВАТ	87 000 000	03.03.1993 р.	152	м. Київ, вул. Почайнинська, 38/44	–
41	Відкрите акціонерне товариство "Акціонерний комерційний банк "ГАРАНТ"***	ВАТ	41 421 000	24.03.1993 р.	157	м. Київ, Русанівська Набережна, 18	–
42	Закрите акціонерне товариство "АЛЬФА-БАНК"	ЗАТ	1 744 710 000	24.03.1993 р.	158	м. Київ, вул. Десятинна, 4/6	–
43	Товариство з обмеженою відповідальністю "Український промисловий банк"	ТОВ	1 260 000 000	21.04.1993 р.	164	м. Київ, бульвар Лесі Українки, 26	26
44	Відкрите акціонерне товариство Торговельно-фінансовий банк "Контракт"	ВАТ	36 225 645	18.05.1993 р.	168	м. Київ, вул. Воздвиженська, 58	–
45	Акціонерне товариство "Каліон Банк Україна"	ЗАТ	172 928 760	19.05.1993 р.	169	м. Київ, вул. Володимирська, 23-а	–
46	Акціонерний комерційний банк "Київ"	ВАТ	180 000 000	19.05.1993 р.	171	м. Київ, вул. Б.Хмельницького, 16-22	11
47	Відкрите акціонерне товариство Комерційний банк "Хрещатик"	ВАТ	540 000 000	19.05.1993 р.	172	м. Київ, вул. Хрещатик, 8-а	27
48	Акціонерний комерційний банк "Аркада"	ВАТ	146 445 042	23.06.1993 р.	177	м. Київ, вул. Ольгинська, 3	–
49	Відкрите акціонерне товариство акціонерний банк "Укргазбанк"	ВАТ	600 000 000	21.07.1993 р.	183	м. Київ, вул. Єреванська, 1	18
50	Акціонерний комерційний банк "Східно-Європейський банк"	ВАТ	60 000 000	27.08.1993 р.	195	м. Київ, бул. Дружби Народів, 17/5	7
51	ВІДКРИТЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "БАНК НАРОДНИЙ КАПІТАЛ"	ВАТ	41 855 590	21.09.1993 р.	198	м. Київ, бул. І.Лепсе, 4	–
52	Відкрите акціонерне товариство Банк "БІГ Енергія"	ВАТ	100 000 000	29.09.1993 р.	199	м. Київ, вул. Комінтерну, 15	9
53	Акціонерний банк "Укоопспілка"	ВАТ	35 626 324	25.10.1993 р.	204	м. Київ, вул. Хрещатик, 7/11	10
54	Відкрите акціонерне товариство комерційний банк "Надра"	ВАТ	390 362 660	26.10.1993 р.	205	м. Київ, вул. Артема, 15	26
55	Акціонерний банк "Національні інвестиції"	ЗАТ	41 000 000	09.11.1993 р.	210	м. Київ, вул. Володимирська, 54	–
56	Акціонерний банк "Діамант"	ЗАТ	100 000 000	17.11.1993 р.	212	м. Київ, Конtrakтова площа, 10-а	2

1	2	3	4	5	6	7	8
57	Закрите акціонерне товариство "Європейський банк раціонального фінансування"	ЗАТ	153 000 000	24.11.1993 р.	214	м.Київ, вул. Володимирська/пров. Рильський, 18/2	2
58	Акціонерний комерційний банк "Юнекс"	ВАТ	72 000 000	03.12.1993 р.	216	м. Київ, вул. Почайнинська, 38/44	0
59	Товариство з обмеженою відповідальністю "Комерційний Індустріальний Банк"	ТОВ	49 245 336	03.12.1993 р.	219	м. Київ, вул. Воробського, 6	–
60	Акціонерний Банк "Синтез"	ВАТ	72 800 000	24.12.1993 р.	221	м. Київ, вул. Івана Кудрі, 5	5
61	Відкрите акціонерне товариство "Аграрний комерційний банк"	ВАТ	38 988 000	24.12.1993 р.	222	м. Київ, вул. Димитрова, 9-а	–
62	Відкрите акціонерне товариство "Універсал Банк"	ВАТ	487 711 970	20.01.1994 р.	226	м. Київ, вул. Автозаводська, 54/19	–
63	ВІДКРИТЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "УНІВЕРСАЛЬНИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА ПАРТНЕРСТВА"	ВАТ	140 000 000	26.01.1994 р.	229	м. Київ, вул. Дегтярівська, 48	3
64	Акціонерний комерційний банк "Форум"	ВАТ	1 121 000 000	31.01.1994 р.	231	м. Київ, бул. Верховної Ради, 7	29
65	Відкрите акціонерне товариство "ПІРЕУС БАНК МКБ"	ВАТ	400 000 000	31.01.1994 р.	234	м. Київ, Контрактова площа, 4	15
66	Акціонерне товариство "Банк Велес"	ВАТ	43 000 000	18.03.1994 р.	239	м. Київ, вул. Героїв Севастополя, 48	–
67	Акціонерний комерційний банк "Росток Банк"***	ЗАТ	18 042 270	25.03.1994 р.	240	м. Київ, бул. І.Лепсе, 4	–
68	Акціонерний банк "Експрес-Банк"	ВАТ	75 613 300	12.04.1994 р.	243	м. Київ, Повітрофлотський просп., 25	8
69	Акціонерний комерційний банк "ТК КРЕДИТ"	ВАТ	31 828 750	28.04.1994 р.	245	м. Київ, вул. Дмитрівська, 18/24	–
70	Акціонерний комерційний банк "Інтеграл"	ВАТ	62 700 000	30.09.1994 р.	250	м. Київ, просп. Перемоги, 52/2	1
71	Акціонерний комерційний банк "Національний кредит"	ЗАТ	28 085 000	31.01.1996 р.	255	м. Київ, вул. Тургеневська, 52/58	24
72	Відкрите акціонерне товариство Акціонерний банк "Укргазпромбанк"	ВАТ	24 200 000	27.03.1996 р.	256	м. Київ, Дніпровська Набережна, 13	–
73	Акціонерний банк "Київська Русь"	ЗАТ	226 080 000	30.05.1996 р.	258	м. Київ, вул. Хорива, 11-а	13
74	Закрите акціонерне товариство "Сведбанк Інвест"	ЗАТ	381 997 000	07.06.1996 р.	260	м. Київ, вул. Пушкінська, 42/4	–
75	Закрите Акціонерне Товариство "Банк Петрокоммерц-Україна"	ЗАТ	113 040 000	26.09.1996 р.	262	м. Київ, вул. Велика Житомирська, 20	3
76	Акціонерний банк "КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	ВАТ	415 000 000	30.12.1996 р.	264	м. Київ, вул. Борисоглибська, 5, літера А	1
77	Відкрите акціонерне товариство "Кредитпромбанк"	ВАТ	1 050 000 000	20.05.1997 р.	266	м. Київ, бул. Дружби Народів, 38	12
78	Відкрите акціонерне товариство "Перший Інвестиційний Банк"	ВАТ	149 999 900	20.06.1997 р.	267	м. Київ, Московський просп. 6	5
79	Акціонерний банк "ІНГ Банк Україна"	ЗАТ	304 760 925	15.12.1997 р.	271	м. Київ, вул. Спаська, 30-а	–
80	Акціонерний комерційний "Промислово-фінансовий банк"	ВАТ	45 000 000	29.12.1997 р.	272	м. Київ, вул. Дмитрівська, 18/24	1
81	Закрите акціонерне товариство "ОТП Банк"	ЗАТ	902 558 018	02.03.1998 р.	273	м. Київ, вул. Жиланська, 43	16
82	Акціонерний комерційний банк "Сітібанк (Україна)"	ЗАТ	50 000 000	11.05.1998 р.	274	м. Київ, вул. Димитрова, 16-г	–
83	Закрите акціонерне товариство "ПроКредит Банк"	ЗАТ	150 000 041	28.12.2000 р.	276	м. Київ, просп. Перемоги, 107-а	–
84	ЗАКРИТЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ДОЧІРНІЙ БАНК СБЕРБАНКУ РОСІЇ"	ЗАТ	839 928 500	15.06.2001 р.	277	м. Київ, вул. Володимирська, 46	–
85	Закрите акціонерне товариство "ПРАЙМ-БАНК"	ЗАТ	28 600 000	30.07.2001 р.	278	м. Київ, вул. Михайлівська, 6-а	–
86	Товариство з обмеженою відповідальністю "АРТЕМ-БАНК"	ТОВ	69 000 000	06.08.2002 р.	280	м. Київ, вул. Артема, 103	–
87	Відкрите акціонерне товариство "Комерційний банк "Актив-банк"	ВАТ	312 750 000	06.08.2002 р.	281	м. Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 93	2
88	Товариство з обмеженою відповідальністю "Фортуна-банк"	ТОВ	120 000 000	17.10.2002 р.	282	м. Київ, вул. Боричів Тік, 35-в	1

БАНКИ УКРАЇНИ

1	2	3	4	5	6	7	8
89	Товариство з обмеженою відповідальністю "Банк Ренесанс Капітал"	ТОВ	143 400 000	29.01.2003 р.	285	м. Київ, вул. Глибочицька, 4	–
90	Товариство з обмеженою відповідальністю Комерційний банк "АРМА"	ТОВ	75 000 000	14.10.2003 р.	287	м. Київ, вул. Жиянська, 41-а	2
91	Товариство з обмеженою відповідальністю "Комерційний банк "Даніель"	ТОВ	49 310 000	27.11.2003 р.	289	м. Київ, вул. Саксаганського, 3, літера А	–
92	Товариство з обмеженою відповідальністю комерційний банк "Столиця"	ТОВ	120 000 000	10.03.2004 р.	290	м. Київ, просп. Героїв Сталінграда, 12-г	3
93	Закрите акціонерне товариство "Акціонерний комерційний банк "Траст-капітал"	ЗАТ	33 250 000	10.03.2004 р.	291	м. Київ, вул. Підвисоцького, 7	–
94	Відкрите акціонерне товариство "Український банк реконструкції та розвитку"	ВАТ	72 000 000	19.03.2004 р.	292	м. Київ, вул. Олексія Терьохіна, 4	–
95	Закрите акціонерне товариство "Український будівельно-інвестиційний банк"	ЗАТ	58 777 200	20.04.2004 р.	293	м. Київ, бул. Ліси Українки, 30-в	–
96	Комерційний банк "Українська фінансова група" – товариство з обмеженою відповідальністю	ТОВ	58 999 408	23.06.2004 р.	294	м. Київ, вул. Грушевського Михайла/Кріпосний Яр, 34/1 літера А	–
97	Товариство з обмеженою відповідальністю "Універсальний комерційний банк "Камбіо"	ТОВ	60 179 213	30.06.2004 р.	295	м. Київ, вул. Заньковецької/Станіславського, 3/1	3
98	Закрите акціонерне товариство "Міжнародний Іпотечний Банк"	ЗАТ	380 567 201	13.01.2005 р.	296	м. Київ, вул. Пимоненка, 13, корпус 4	–
99	Товариство з обмеженою відповідальністю комерційний банк "ЄВРОБАНК"	ТОВ	26 670 000	18.01.2005 р.	297	м. Київ, вул. Фрунзе, 109/2	–
100	Товариство з обмеженою відповідальністю Комерційний банк "ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА"	ТОВ	1 200 000 000	19.01.2005 р.	298	м. Київ, просп. Героїв Сталінграда, 21/38, літера А	–
101	Товариство з обмеженою відповідальністю "Банк інвестицій та заощаджень"	ТОВ	150 000 000	09.08.2005 р.	300	м. Київ, вул. Мельникова, 83-д	–
102	Товариство з обмеженою відповідальністю "БМ Банк"	ТОВ	340 657 850	08.12.2005 р.	301	м. Київ, бул. Т.Шевченка, 37/122	–
103	Відкрите акціонерне товариство "Ерсте Банк"	ВАТ	650 500 000	25.01.2006 р.	303	м. Київ, вул. Прорізна, 6	–
104	Товариство з обмеженою відповідальністю "Комерційний банк "Дельта"	ТОВ	510 000 000	15.02.2006 р.	304	м. Київ, вул. Щорса, 36-б	–
105	Товариство з обмеженою відповідальністю "Банк Руский Стандарт"	ТОВ	40 000 000	28.02.2006 р.	305	м. Київ, вул. Половецька, 3/42	–
106	Товариство з обмеженою відповідальністю "ПАРТНЕР-БАНК"	ТОВ	75 400 000	06.05.2006 р.	306	м. Київ, вул. Солом'янська, 33	–
107	ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "БАНК БОГУСЛАВ"	ТОВ	125 000 000	04.08.2006 р.	307	м. Київ, вул. Нижньоюрківська, 81	–
108	Відкрите акціонерне товариство Комерційний Банк "Іпобанк"	ВАТ	200 000 000	10.08.2006 р.	309	м. Київ, бул. І.Лепсе, 16	–
109	ЗАКРИТЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК"	ЗАТ	329 088 311	28.08.2006 р.	310	м. Київ, вул. Червоноармійська, 77-а (Літера-З)	–
110	ЗАКРИТЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ВЕСТ ФАЙНЕНС ЕНД КРЕДИТ БАНК"	ЗАТ	72 175 000	04.10.2006 р.	311	м. Київ, вул. Ковпака, 17	–
111	Відкрите акціонерне товариство "ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ГАЗОВИЙ БАНК"	ВАТ	73 390 000	17.10.2006 р.	312	м. Київ, вул. Лук'янівська, 1	–
112	Відкрите акціонерне товариство "ЕРДЕ БАНК"	ВАТ	65 950 000	28.12.2006 р.	313	м. Київ, вул. П.Сагайдачного/Ігорівська, 10/5, літера А	–
113	Відкрите акціонерне товариство "Комерційний банк "КРЕДИТ-ОПТИМА"	ВАТ	63 000 000	29.12.2006 р.	314	м. Київ, вул. Дмитрівська, 69	–
114	Відкрите акціонерне товариство "Комерційний банк "Преміум"	ВАТ	70 000 000	24.07.2007 р.	315	м. Київ, вул. Бастіонна, 1/36	–
115	Відкрите акціонерне товариство Банк "ТРАСТ"	ВАТ	69 000 000	22.08.2007 р.	317	м. Київ, вул. С.Струтинського, 8	–
116	ВІДКРИТЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "СОЮЗ"*	ВАТ	73 000 000	26.11.2007 р.	318	м. Київ, вул. Заньковецької, 5/2	–
117	Відкрите акціонерне товариство АСТРА БАНК	ВАТ	70 000 000	28.11.2007 р.	319	м. Київ, просп. Героїв Сталінграда, 16-в	–
118	Відкрите акціонерне товариство "Комерційний Банк "Глобус"	ВАТ	75 000 000	29.11.2007 р.	320	м. Київ, пров. Куренівський, 19/5	–
119	Відкрите акціонерне товариство "Міжнародний Інвестиційний Банк"	ВАТ	75 750 000	11.03.2008 р.	321	м. Київ, вул. Івана Мазепи, 34	–

1	2	3	4	5	6	7	8
120	Відкрите акціонерне товариство "Златобанк"*	ВАТ	82 500 000	16.05.2008 р.	323	м. Київ, вул. Студентська, 6	–
121	Відкрите акціонерне товариство "Комерційний банк "Акордбанк"*	ВАТ	80 000 000	04.06.2008 р.	324	м. Київ, вул. Стеценка, 6	–
Вінницька область							
–	–	–	–	–	–	–	–
Волинська область							
122(1)	Товариство з обмеженою відповідальністю комерційний банк "Західкомбанк"	ТОВ	133 705 000	11.03.1993 р.	153	м. Луцьк, просп. Перемоги, 15	9
123(2)	УніКредит Банк Товариство з обмеженою відповідальністю	ТОВ	653 507 670	28.02.1997 р.	265	м. Луцьк, вул. Данила Галицького, 14	1
Дніпропетровська область							
124(1)	Товариство з обмеженою відповідальністю "Діалогбанк"	ТОВ	62 450 000	04.01.1992 р.	80	м. Дніпропетровськ, вул. Свердлова, 26, позиція 5	–
125(2)	Закрите акціонерне товариство комерційний банк "ПриватБанк"	ЗАТ	4 228 250 000	19.03.1992 р.	92	м. Дніпропетровськ, Набережна Перемоги, 50	37
126(3)	Акціонерний комерційний банк "Новий"	ЗАТ	55 000 000	06.04.1992 р.	101	м. Дніпропетровськ, просп. К.Маркса, 93	3
127(4)	ЗАКРИТЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "АКЦЕНТ-БАНК"	ЗАТ	125 560 000	30.10.1992 р.	127	м. Дніпропетровськ, вул. Батумська, 11	–
128(5)	Відкрите акціонерне товариство "Комерційний банк "Причорномор'я"	ВАТ	85 000 000	21.04.1993 р.	163	м. Дніпропетровськ, просп. Гагаріна, 33	2
129(6)	Закрите акціонерне товариство комерційний банк "Кредит-Дніпро"	ЗАТ	275 000 000	07.07.1993 р.	180	м. Дніпропетровськ, вул. Леніна, 17	3
130(7)	Закрите акціонерне товариство акціонерний банк "Радабанк"	ЗАТ	32 314 000	03.12.1993 р.	220	м. Дніпропетровськ, просп. Кірова, 46	–
131(8)	Товариство з обмеженою відповідальністю комерційний банк "Земельний Капітал"	ТОВ	25 687 708	31.01.1994 р.	236	м. Дніпропетровськ, просп. Пушкіна, 15	–
132(9)	Акціонерний комерційний банк "Прем'єрбанк"***	ЗАТ	45 000 300	22.06.1994 р.	247	м. Дніпропетровськ, вул. Мечникова, 18	4
133(10)	Закрите акціонерне товариство "Фінансовий Союз Банк"	ЗАТ	197 526 310	23.06.1994 р.	248	м. Дніпропетровськ, вул. Артема, 94	2
134(11)	Товариство з обмеженою відповідальністю "КласикБанк"	ТОВ	40 635 445	06.10.1995 р.	254	м. Дніпропетровськ, просп. К.Маркса, 39-а	–
135(12)	ЗАКРИТЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ІНВЕСТ-КРЕДИТ БАНК"	ЗАТ	37 141 000	18.10.1996 р.	263	Дніпропетровська обл., м. Кривий Ріг, вул. Нарвська, 11-а	–
136(13)	ЗАКРИТЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ХОУМ КРЕДИТ БАНК"	ЗАТ	307 350 000	17.10.2002 р.	283	м. Дніпропетровськ, вул. Курсантська, 24	–
137(14)	ЗАКРИТЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "АКЦІОНЕРНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "СИГМАБАНК"	ЗАТ	136 000 000	10.01.2006 р.	302	м. Дніпропетровськ, вул. Барикадна, 5/7	–
138(15)	ЗАКРИТЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "АКЦІОНЕРНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "КОНКОРД"	ЗАТ	68 000 000	07.08.2006 р.	308	м. Дніпропетровськ, вул. Артема, 94	–
139(16)	ВІДКРИТЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "АКТАБАНК"	ВАТ	79 000 000	23.04.2008 р.	322	м. Дніпропетровськ, вул. Глинка, 7	–
Донецька область							
140(1)	Акціонерний банк "ІКАР-БАНК"	ВАТ	35 000 000	01.10.1991 р.	6	м. Донецьк, просп. Ілліча, 100-а	–
141(2)	Донецький акціонерний банк "Донвуглекомбанк"***	ВАТ	2 300 000	01.10.1991 р.	7	м. Донецьк, вул. Артема, 63	–
142(3)	ВІДКРИТЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ПІВДЕНКОМБАНК"	ВАТ	85 000 000	03.10.1991 р.	12	м. Донецьк, просп. Ватутіна, 33-а	4
143(4)	ВІДКРИТЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "АКЦІОНЕРНО-КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "КАПІТАЛ"	ВАТ	68 655 500	31.10.1991 р.	65	м. Донецьк, вул. Артема, 63	4
144(5)	Закрите акціонерне товариство "Перший Український Міжнародний банк"	ЗАТ	2 522 842 400	23.12.1991 р.	73	м. Донецьк, вул. Університетська, 2-а	11
145(6)	Товариство з обмеженою відповідальністю "Банк Фамільний"	ТОВ	32 070 476	27.12.1991 р.	78	м. Донецьк, просп. Миру, 59	1
146(7)	Закрите акціонерне товариство "Донгорбанк"	ЗАТ	421 650 000	06.04.1992 р.	99	м. Донецьк, вул. Артема, 38	–
147(8)	Акціонерний банк "Український Бізнес Банк"	ВАТ	34 160 000	19.05.1993 р.	170	м. Донецьк, вул. Артема, 125	2
148(9)	Відкрите акціонерне товариство комерційний банк з іноземним капіталом "Промекономбанк"	ВАТ	50 700 019	25.08.1993 р.	194	м. Донецьк, просп. Ленінський, 4	4

БАНКИ УКРАЇНИ

1	2	3	4	5	6	7	8
149(10)	ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬ- НІСТЮ "УНІКОМБАНК"	ТОВ	60 086 793	28.10.2002 р.	284	м. Донецьк, вул. Челюскінців, 202-а	3
150(11)	Товариство з обмеженою відповідальністю комерційний банк "Український фінансовий світ"	ТОВ	103 000 000	12.11.2003 р.	288	м. Донецьк, просп. Миру, 5-б	–
Житомирська область							
–	–	–	–	–	–	–	–
Закарпатська область							
151(1)	Закарпатський акціонерний комерційний банк "Лісбанк"***	БАТ	762 823	04.10.1991 р.	14	м. Ужгород, вул. Волошина, 52	–
152(2)	Товариство з Обмеженою Відповідальністю Комерційний банк "Коопінвестбанк"	ТОВ	69 080 000	16.12.1992 р.	135	м. Ужгород, вул. Гойди, 10	–
Запорізька область							
153(1)	АКЦІОНЕРНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ІНДУСТРІАЛБАНК"	БАТ	309 876 940	16.10.1991 р.	36	м. Запоріжжя, вул. 40 років Радянської України, 39-д	8
154(2)	КОМЕРЦІЙНИЙ АКЦІОНЕРНИЙ БАНК "СЛОВ'ЯНСЬКИЙ"***	БАТ	24 012 787	21.10.1991 р.	44	м. Запоріжжя, вул. Кремлівська, 8	–
155(3)	Акціонерний банк "Металург"	ЗАТ	19 550 580	12.07.1993 р.	182	м. Запоріжжя, просп. Металургів, 30	–
156(4)	Відкрите акціонерне товариство "МОТОР-БАНК"	БАТ	65 000 000	10.08.2007 р.	316	м. Запоріжжя, вул. 8 Березня, 54-б	–
Івано-Франківська область							
157(1)	Відкрите акціонерне товариство "Глюс Банк"	БАТ	147 000 000	22.10.1991 р.	46	м. Івано-Франківськ, вул. Галицька, 7	1
Кіровоградська область							
–	–	–	–	–	–	–	–
АР Крим і м. Севастополь							
158(1)	Відкрите акціонерне товариство "Європейський банк розвитку та заощаджень"***	БАТ	100 000 000	23.12.1991 р.	74	м. Сімферополь, вул. К.Лібкнехта, 5	5
159(2)	АКЦІОНЕРНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ЧОРНОМОР- СЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ"	БАТ	45 007 000	22.06.1992 р.	118	м. Сімферополь, вул. Більшовицька, 24	2
160(3)	Відкрите акціонерне товариство Банк "Морський"	БАТ	48 461 275	17.05.1994 р.	246	м. Севастополь, вул. Брестська, 18-а	1
Луганська область							
161(1)	АКЦІОНЕРНИЙ БАНК "УКРАЇНСЬКИЙ КОМУНАЛЬНИЙ БАНК"	БАТ	49 700 000	10.08.1993 р.	187	м. Луганськ, вул. Шевченка В.В., 18-а	2
162(2)	ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК"	ТОВ	35 660 000	13.09.1995 р.	253	м. Луганськ, вул. 26 Ба- кинських Комісарів, 155	–
Львівська область							
163(1)	Відкрите акціонерне товариство "Електрон Банк"	БАТ	115 000 000	10.10.1991 р.	25	м. Львів, вул. Грабовсь- кого, 11	–
164(2)	Відкрите акціонерне товариство "Селянський комерційний банк "Дністер"	БАТ	61 500 000	14.10.1991 р.	27	м. Львів, вул. Переяслав- ська, 6-а	3
165(3)	Закрите акціонерне товариство Акціонерно- комерційний банк "Львів"	ЗАТ	80 305 338	14.10.1991 р.	28	м. Львів, вул. Сербська, 1	–
166(4)	Комерційний банк "ГАЛС"***	ТОВ	604 422	14.10.1991 р.	30	м. Львів, вул. Зелена, 149-а	–
167(5)	Відкрите Акціонерне Товариство "КРЕДОБАНК"	БАТ	396 049 469	31.03.1992 р.	96	м. Львів, вул. Сахарова, 78	22
Миколаївська область							
–	–	–	–	–	–	–	–
Одеська область							
168(1)	Закрите акціонерне товариство "Акціонерний комерційний банк "Одеса-банк"	ЗАТ	86 260 000	17.10.1991 р.	38	м. Одеса, вул. Княжесь- ка, 32	–
169(2)	АКЦІОНЕРНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ПОРТО- ФРАНКО"	БАТ	49 153 560	17.10.1991 р.	39	м. Одеса, вул. Пушкінсь- ка, 10	–
170(3)	Акціонерний комерційний банк "Інвестбанк"	ЗАТ	32 180 000	31.03.1992 р.	95	м. Одеса, вул. Велика Арнаутська, 2-б	1
171(4)	ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІ- СТЮ "ФІНРОСТБАНК"	ТОВ	65 000 000	29.01.1993 р.	147	м. Одеса, просп. Акаде- міка Глушка, 13	1
172(5)	Комерційний банк товариство з обмеженою відповідальністю "Місто Банк"	ТОВ	75 800 000	23.07.1993 р.	184	м. Одеса, вул. Фонтан- ська Дорога, 11	4
173(6)	Відкрите акціонерне товариство "МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК"	БАТ	50 000 000	05.11.1993 р.	207	Одеська обл., м. Іллі- чівськ, вул. Леніна, 28	8

1	2	3	4	5	6	7	8
174(7)	Відкрите акціонерне товариство Акціонерний банк "Південний"	ВАТ	616 550 000	03.12.1993 р.	218	м. Одеса, вул. Краснова, 6/1	17
175(8)	Акціонерний комерційний банк "Фінбанк"	ВАТ	48 050 000	24.12.1993 р.	223	м. Одеса, просп. Т.Шевченка, 4-а	–
176(9)	АКЦІОНЕРНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ІМЕКСБАНК"	ВАТ	515 000 000	29.03.1994 р.	241	м. Одеса, просп. Гагаріна, 12-а	20
177(10)	Товариство з обмеженою відповідальністю комерційний банк "СоцКом Банк"	ТОВ	66 000 000	05.03.2003 р.	286	м. Одеса, вул. Грецька, 5	–
Полтавська область							
178(1)	ПОЛТАВСЬКИЙ АКЦІОНЕРНИЙ БАНК "ПОЛТАВА-БАНК"	ВАТ	70 500 000	16.10.1991 р.	37	м. Полтава, вул. Паризької Комуни, 40-а	4
179(2)	ВІДКРИТЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "АКЦІОНЕРНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "АВТОКРАЗБАНК"	ВАТ	50 000 000	07.07.1993 р.	179	Полтавська обл., м. Кременчук, вул. Київська, 8	4
Рівненська область							
180(1)	Комерційний банк "Княжий"***	ТОВ	6 300 000	08.04.1994 р.	242	м. Рівне, вул. Кавказька, 9	3
Сумська область							
181(1)	Відкрите акціонерне товариство Акціонерний Банк "СТОЛИЧНИЙ"	ВАТ	58 335 000	22.10.1993 р.	202	м. Суми, вул. Харківська, 1	–
182(2)	Товариство з обмеженою відповідальністю Комерційний банк "Володимирський"	ТОВ	35 860 000	13.12.2001 р.	279	м. Суми, пл. Незалежності, 10	1
Тернопільська область							
–	–	–	–	–	–	–	–
Харківська область							
183(1)	Акціонерний комерційний інноваційний банк "УкрСиббанк"	ВАТ	3 075 000 000	28.10.1991 р.	57	м. Харків, просп. Московський, 60	0
184(2)	Відкрите акціонерне товариство "Мегабанк"	ВАТ	200 000 000	28.10.1991 р.	58	м. Харків, вул. Артема, 30	3
185(3)	Акціонерний комерційний регіональний банк "Регіон-банк"	ЗАТ	36 310 153	28.10.1991 р.	59	м. Харків, вул. Дарвіна, 4	3
186(4)	Відкрите акціонерне товариство РЕАЛ БАНК	ВАТ	63 000 000	29.10.1991 р.	60	м. Харків, просп. Леніна, 60-а	1
187(5)	Харківський акціонерний комерційний Земельний банк	ВАТ	132 000 000	29.10.1991 р.	61	м. Харків, вул. Чернишевська, 4	1
188(6)	Акціонерний Східно-Український Банк "Грант"	ЗАТ	50 000 000	29.10.1991 р.	62	м. Харків, вул. Данилевського, 19	5
189(7)	Акціонерний комерційний банк "Базис"	ВАТ	56 567 100	15.04.1992 р.	103	м. Харків, вул. Сумська, 88	3
190(8)	Акціонерний комерційний банк "Меркурій"	ЗАТ	60 650 000	18.11.1992 р.	129	м. Харків, вул. Петровського, 23	1
191(9)	Акціонерний банк "Факторіал-Банк"	ВАТ	102 111 519	01.12.1992 р.	131	м. Харків, вул. Римарська, 32	7
192(10)	Відкрите акціонерне товариство "Інноваційно-промисловий банк"	ВАТ	43 648 000	23.03.1993 р.	156	м. Харків, вул. Клочківська, 3	5
193(11)	Акціонерно-комерційний банк "Золоті ворота"	ВАТ	75 000 000	18.08.1993 р.	193	м. Харків, просп. Леніна, 36	5
Херсонська область							
–	–	–	–	–	–	–	–
Хмельницька область							
–	–	–	–	–	–	–	–
Черкаська область							
–	–	–	–	–	–	–	–
Чернігівська область							
194(1)	Відкрите акціонерне товариство Акціонерний банк "Приватінвест"	ВАТ	38 000 000	30.10.1991 р.	64	м. Чернігів, вул. Преображенська, 2 (м. Київ, вул. Фрунзе, 104)	9
195(2)	Відкрите акціонерне товариство "Банк "Демарк"	ВАТ	142 000 000	10.07.1992 р.	122	м. Чернігів, вул. Комсомольська, 28	–
196(3)	ЗАКРИТЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ПОЛІКОМБАНК"	ЗАТ	24 000 000	18.08.1994 р.	249	м. Чернігів, вул. Київська, 3	–
Чернівецька область							
–	–	–	–	–	–	–	–

Банки, вилучені з Державного реєстру банків України (24.06.1992 р. — 01.07.2008 р.)

За станом на 1 липня 2008 р.

№ п/п	Назва банку ¹	№ реєстрації банку	Дата закриття банку	Підстава для закриття банку
1	"ПІВДЕННА УКРАЇНА"	102	24.06.1992 р.	Реєстрацію анульовано
2	"ДИСКОНТ"	116	27.11.1992 р.	Перетворено на філію банку "ІНКО"
3	"ЕКОНОМІКА"	119	21.12.1992 р.	Перетворено на філію банку "УКРАЇНА"
4	"ЯНТАР"	106	05.03.1993 р.	Перетворено на філію банку "УКРАЇНА"
5	"САМАРА-АГРО"	72	14.07.1993 р.	Перетворено на філію банку "УКРАЇНА"
6	"ЗАХІДКООПБАНК"	48	27.09.1993 р.	Постанова Правління НБУ від 27.09.1993 р. № 80
7	"АГРОПОСТАЧБАНК"	109	27.09.1993 р.	Постанова Правління НБУ від 27.09.1993 р. № 80
8	"АГРОПРОГРЕС"	121	27.09.1993 р.	Постанова Правління НБУ від 27.09.1993 р. № 80
9	"ПАРТНЕР"	90	29.12.1993 р.	Перетворено на філію банку "ІНКО"
10	"СУМИ-БАНК"	143	05.01.1994 р.	Постанова Правління НБУ від 05.01.1994 р. № 3
11	"ПРИКАРПАТТОРГБАНК"	117	21.01.1994 р.	Перетворено на філію банку "УКООПСЛІЛКА"
12	"ЕКОМЕДБАНК"	130	02.02.1994 р.	Постанова Правління НБУ від 02.02.1994 р. № 19
13	"БЛАГОБАНК"	196	08.02.1994 р.	Постанова Правління НБУ від 08.02.1994 р. № 26
14	"НИВА"	137	08.02.1994 р.	Постанова Правління НБУ від 08.02.1994 р. № 27
15	"УНІВЕРСАЛБАНК"	136	08.02.1994 р.	Постанова Правління НБУ від 08.02.1994 р. № 28
16	"ДОНБАС"	66	09.06.1994 р.	Постанова Правління НБУ від 09.06.1994 р. № 111
17	"КОЛОС"	111	30.06.1994 р.	Перетворено на філію банку "АВАЛЬ"
18	"ПЕРСПЕКТИВА"	35	11.07.1994 р.	Перетворено на філію банку "УКРІНБАНК"
19	"РІВНЕСПОЖИВСЛІЛКА"	200	11.07.1994 р.	Перетворено на філію банку "УКООПСЛІЛКА"
20	"АВУАР"	150	09.08.1994 р.	Перетворено на філію банку "УКРІНБАНК"
21	"ЕЛБІМБАНК"	230	26.01.1995 р.	Перетворено на філію банку "АВАЛЬ"
22	КБ "ХЕРСОНІНВЕСТБАНК"	173	27.05.1996 р.	Перетворено на філію банку "УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК"
23	КБ "ВОРСКЛА"	224	27.05.1996 р.	Перетворено на філію банку "УКРСОЦБАНК"
24	"ДНІПРОБАНК"	49	09.07.1996 р.	Перетворено на філію банку "АВАЛЬ"
25	"ЛЬВІВ-ВЕСТ"	76	09.07.1996 р.	Перетворено на філію банку "ЕЛЕКТРОН"
26	"ОЛЕВСЬКИЙ"	112	09.07.1996 р.	Перетворено на філію банку "АВАЛЬ"
27	"БУКООПБАНК"	185	09.07.1996 р.	Перетворено на філію банку "УКООПСЛІЛКА"
28	"ЄДНІСТЬ"	191	09.07.1996 р.	Постанова Правління НБУ від 09.07.1996 р. № 82
29	"ЄВІС"	237	09.07.1996 р.	Постанова Правління НБУ від 09.07.1996 р. № 82
30	АКБ "ПРУТ і К"	100	12.12.1996 р.	Перетворено на філію банку "ЗУКБ"
31	АКБ "КОНГРЕС"	176	26.12.1996 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 26.12.1996 р. №187
32	КБ "ПРОМІНЬ"	56	26.12.1996 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 26.12.1996 р. №188
33	КБ "ХЕРСОН"	98	30.01.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 30.01.1997 р. №20
34	АБ "ВУГЛЕПРОГРЕСБАНК"	50	27.02.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 27.02.1997 р. №28
35	КБ "КООПЕРАТОР"	174	27.03.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 27.03.1997 р. №54
36	КБ "ЕНЕРГІЯ"	107	27.03.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 27.03.1997 р. №55
37	АБ "ХАРКІВЛЕГБАНК"	55	27.03.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 27.03.1997 р. №56
38	КБ "ВІННИЦЯ"	42	27.03.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 27.03.1997 р. №57
39	АКБ "ЛЕГПРОДБАНК"	141	27.03.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 27.03.1997 р. №58
40	АКБ "ХАРКІВ"	126	24.04.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 24.04.1997 р. №95
41	АКБ "ДНІПРОСЕРВІСБАНК"	113	03.07.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 03.07.1997 р. №135
42	АКБ "ЄВРОЦЕНТР"	178	30.10.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 30.10.1997 р. №261
43	АКБ "ДНІПРО"	13	06.03.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 06.03.1998 р. №306
44	АКБ "РОСЬ"	85	13.03.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 13.03.1998 р. №325
45	КБ "ПАРИТЕТ"	146	13.03.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 13.03.1998 р. №326
46	КБ "ФДС"	244	26.03.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 26.03.1998 р. №345
47	КБ "ГЕОБАНК"	140	26.03.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 26.03.1998 р. №347
48	АБ "МОНОЛІТБАНК"	233	16.04.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 16.04.1998 р. №365
49	АБ "ЕКОНОМБАНК"	34	25.06.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 25.06.1998 р. №393
50	АБ "ЄВРОМЕТАЛБАНК"	208	25.06.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 25.06.1998 р. №394
51	АКБ "ФІАТБАНК"	97	30.07.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 30.07.1998 р. №400
52	КБ "ДНІСТЕР-БАНК"	32	30.07.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 30.07.1998 р. №401
53	АБ "ТЕРНОПІЛЬ-КРЕДИТ"	41	05.08.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 05.08.1998 р. №402
54	КБ "КОНТИНЕНТ"	88	25.09.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 25.09.1998 р. №417
55	АБ "ЮНІВЕРС"	162	27.11.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 27.11.1998 р. №437
56	АБ "ІНТРАСТБАНК"	154	27.11.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 27.11.1998 р. №438
57	АКБ "СТРИЖЕНЬ"	209	18.12.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 18.12.1998 р. №449
58	АКБ "СЕРВІС"	186	31.12.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 31.12.1998 р. №450
59	КБ "САНА"	91	29.01.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 29.01.1999 р. №455
60	КБ "УКРУНІВЕРСАЛБАНК"	213	01.04.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 01.04.1999 р. №474
61	КБ "АЛЕКС"	123	01.04.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 01.04.1999 р. №481
62	АБ "ВІКТОРІЯ"	40	17.05.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 17.05.1999 р. №489
63	АБ "АРМАНД"	206	14.06.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 14.06.1999 р. №509
64	АБ "РЕЗИДЕНТ"	70	30.06.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 30.06.1999 р. №512

¹ Назви банків подано за орфографією реєстраційних записів.

65	АКБ "ГАЛИЦЬКИЙ"	31	30.07.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 30.07.1999 р. №528
66	АБ "ТРАСТ"	159	30.08.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 30.08.1999 р. №559
67	АБ "ТЕРНАВА"	235	30.09.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 30.09.1999 р. №576
68	АБ "АНТЕК"	104	22.10.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 22.10.1999 р. №579
69	АБ "ЦЕНТРАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ"	232	22.10.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 22.10.1999 р. №580
70	АКБ "БУДМБАНК"	10	08.02.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 08.02.2000 р. №39
71	АБ "ПОДІЛЛЯ"	151	08.02.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 08.02.2000 р. №40
72	АКБ "АРКАДІЯ"	192	22.03.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 22.03.2000 р. №70
73	АКБ "УКРНАФТОГАЗБАНК"	26	22.03.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 22.03.2000 р. №71
74	АБ "ЛІКО"	201	04.05.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 04.05.2000 р. №130
75	АКБ "НЕЗАЛЕЖНІСТЬ"	181	04.05.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 04.05.2000 р. №131
76	КБ "ЧЕРКАСИ"	188	16.05.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 16.05.2000 р. №133
77	АКБ "БНП-ДРЕЗДНЕР БАНК (УКРАЇНА)"	275	04.08.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 04.08.2000 р. №228
78	АБ "ІНВЕСТ-БАНК УКРАЇНА"	190	08.12.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 08.12.2000 р. №347
79	АБ "ЛІГА"	134	27.03.2001 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 27.03.2001 р. №65
80	КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКИЙ АКБ	33	07.06.2001 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 07.06.2001 р. №120
81	АКБ "СЛОБОЖАНЩИНА"	84	07.06.2001 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 07.06.2001 р. №121
82	АКБ "ТАВРІЯ"	51	07.06.2001 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 07.06.2001 р. №122
83	КБ "ПОЛІС"	203	29.08.2001 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 29.08.2001 р. №204
84	АК "ГЕНЕРАЛЬНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК"	87	29.08.2001 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 29.08.2001 р. №205
85	АКЦІОНЕРНО-КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК ІНВЕСТИВАННЯ ПРОГРАМ РЕКОНСТРУКЦІЇ І РОЗВИТКУ "ЗАВОДБАНК"	251	31.10.2001 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 31.10.2001 р. №308
86	ІКАБ "ЕРА"	144	19.11.2001 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 19.11.2001 р. №339
87	"КИЇВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК"	257	19.11.2001 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 19.11.2001 р. №340
88	АБ "ЛАНБАНК"	197	11.02.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 11.02.2002 р. №30
89	КБ "ЗОРЯ"	115	13.02.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 13.02.2002 р. №41
90	МАКІЇВСЬКИЙ АКБ "ШАХТЕКОНОМБАНК"	8	21.03.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 21.03.2002 р. №68
91	АКБ "АЗОВ-БАНК"	67	22.04.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 22.04.2002 р. №101
92	АБ "ОБОЛОНЬ"	227	01.08.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 01.08.2002 р. №194
93	АК "ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВИЙ БАНК"	155	01.08.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 01.08.2002 р. №195
94	МІЖНАРОДНИЙ АКБ "ХРИСТИЯНСЬКИЙ БАНК"	160	01.08.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 01.08.2002 р. №196
95	КБ "КРИМ ЮРТ"	225	24.09.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 24.09.2002 р. №244
96	АКБ "НАРОДНИЙ БАНК"	15	24.09.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 24.09.2002 р. №245
97	АБ "ЕТАЛОН"	252	28.11.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 28.11.2002 р. №283
98	ІПОТЕЧНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ АКЦІОНЕРНИЙ БАНК	189	04.12.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 04.12.2002 р. №290
99	АБ "КРИМКРЕДИТ"	86	10.12.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 10.12.2002 р. №306
100	КБ "АМАСКО"	161	25.02.2003 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 25.02.2003 р. №56
101	АБ "АБСОЛЮТ"	215	15.04.2003 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 15.04.2003 р. №84
102	АКЦІОНЕРНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ СЕЛЯНСЬКИЙ БАНК "АГРОІНВЕСТ"	132	18.04.2003 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 18.04.2003 р. №90
103	КРИМСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ ЦЕРКОВНИЙ БАНК "ККЦБ"	108	26.05.2003 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 26.05.2003 р. №105
104	АЗОВО-ЧОРНОМОРСЬКИЙ КБ "АЗЧЕРКОМБАНК"	52	12.06.2003 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 12.06.2003 р. №123
105	ЗАТ "ІНОВАЦІЙНО-ПРОМИСЛОВИЙ БАНК"	270	17.07.2003 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 17.07.2003 р. №150
106	АКБ "ЯЛТАБАНК"	261	23.07.2003 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 23.07.2003 р. №155
107	КБ "КОНТАКТ БАНК"	238	31.07.2003 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 31.07.2003 р. №191
108	МИКОЛАЇВСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ АКЦІОНЕРНИЙ БАНК РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ І СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ (МИККОМБАНК)	105	19.02.2004 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 19.02.2004 р. №37
109	АКБ "ІНТЕРКОНТБАНК"	71	23.04.2004 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 23.04.2004 р. №83
110	АК "ЄВРОБАНК"	145	01.10.2004 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 01.10.2004 р. №186
111	БАТ "АКБ "ЗАХІДБУДГАЗБАНК"	47	24.12.2004 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 24.12.2004 р. №295
112	КАБ "КРИМ-БАНК"	54	01.07.2005 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 01.07.2005 р. №148
113	АКБ "МЕТА-БАНК"	217	03.02.2006 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 03.02.2006 р. №21
114	АКБ "ІТ-БАНК"	77	10.03.2006 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 10.03.2006 р. №49
115	КАБ "ДЕНДІ"	167	10.04.2006 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 10.04.2006 р. №87
116	АКБ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ "УКРХАРЧОПРОМБАНК" АК	165	05.07.2006 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 05.07.2006 р. №176
117	ТОВ "ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ"	142	17.08.2006 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 17.08.2006 р. №228
118	"АКЦІОНЕРНИЙ БАНК КРЕДІ СВІСС ФЬОРСТ БОСТОН (УКРАЇНА)"	268	05.10.2006 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 05.10.2006 р. №277
119	ЗАТ "ВНІШТОРГБАНК (УКРАЇНА)"	299	02.11.2007 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 02.11.2007 р. №288
120	АКБ "ХФБ БАНК УКРАЇНА"	269	25.02.2008 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 25.02.2008 р. №52
121	АБ "ІНКО"	20	17.03.2008 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 17.03.2008 р. №69
122	АБ "ДАМІАНА-БАНК"	166	28.03.2008 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 28.03.2008 р. №99
123	УКРСПЕЦІМПЕКСБАНК	175	15.04.2008 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 15.04.2008 р. №123
124	АТ "НАШ БАНК"	211	16.05.2008 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 16.05.2008 р. №161
125	АКБ "ОЛБАНК"	228	23.05.2008 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 23.05.2008 р. №167

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготувала головний економіст департаменту реєстрації та ліцензування банків Національного банку України Олена Сілецька.

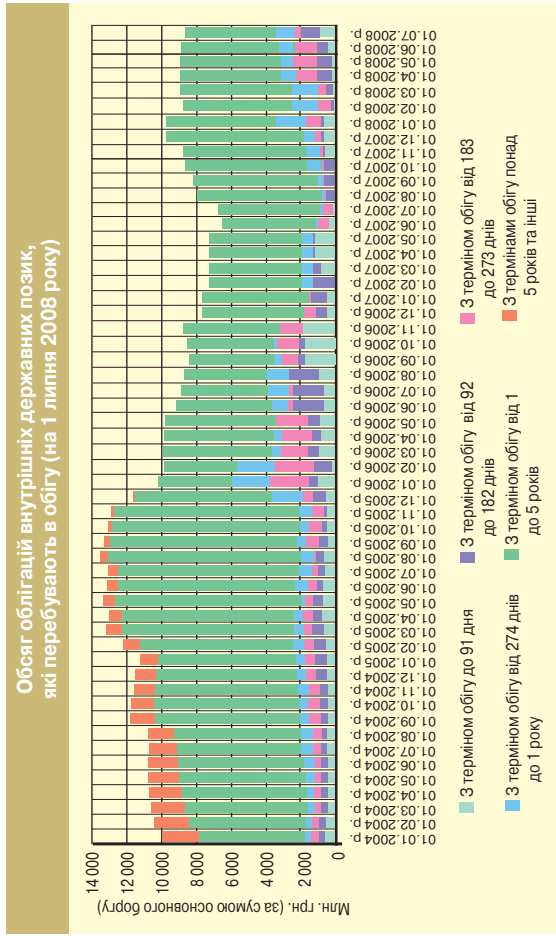
Ринок державних цінних паперів України у червні 2008 року

Результати розміщення облігацій внутрішніх державних позик у червні 2008 року									
Номер розміщення	Дата проведення розрахунків за придбані облігації	Пропозиція			Термін погашення облігацій	Обсяг розміщених облігацій, шт.	Залучено коштів до державного бюджету від розміщення облігацій, тис. грн.	Результати розміщення	
		Встановлені обмеження на загальний обсяг розміщення облігацій, шт.	Номінал облігацій, грн.	Розмір купона на одну облігацію, грн.				Встановлений рівень дохідності облігацій, %	Середньозважений рівень дохідності облігацій, %
51	04.06.2008 р.	-	1 000	-	05.05.2010 р.	-	-	-	-
52	04.06.2008 р.	-	1 000	23.75	28.09.2011 р.	35 000	37 198.00	7.9	7.9
53	11.06.2008 р.	-	1 000	-	05.05.2010 р.	-	-	-	-
54	11.06.2008 р.	-	1 000	-	28.09.2011 р.	-	-	-	-
55	25.06.2008 р.	-	1 000	-	05.05.2010 р.	-	-	-	-
56	25.06.2008 р.	-	1 000	-	28.09.2011 р.	-	-	-	-
Разом						35 000	37 198.00		

Обсяг розміщення облігацій внутрішніх державних позик за січень — червень 2008 року*		
Період	Обсяг розміщених облігацій, шт.	Залучено коштів до держбюджету, тис. грн.
Січень	294 000	307 931.62
Лютий	75 000	77 266.30
Березень	3 500	3 741.64
I квартал	372 500	388 939.56
Квітень	0	0.00
Травень	10 000	10 580.20
Червень	35 000	37 198.00
II квартал	45 000	47 778.20
I півріччя	417 500	436 717.76
Липень		
Серпень		
Вересень		
III квартал		
Жовтень		
Листопад		
Грудень		
IV квартал		
Усього з початку року	417 500	436 717.76

*За станом на 01.07.2008 р.

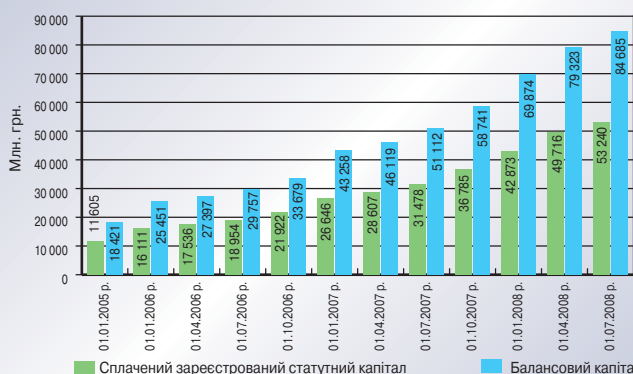
На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками департаменту монетарної політики Національного банку України.

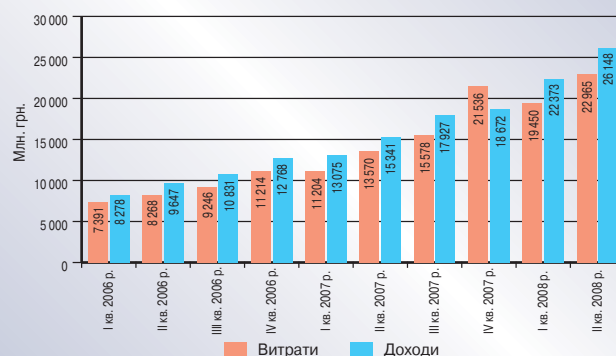
ЕКСКЛЮЗИВ/

Динаміка фінансового стану банків України на 1 липня 2008 року*

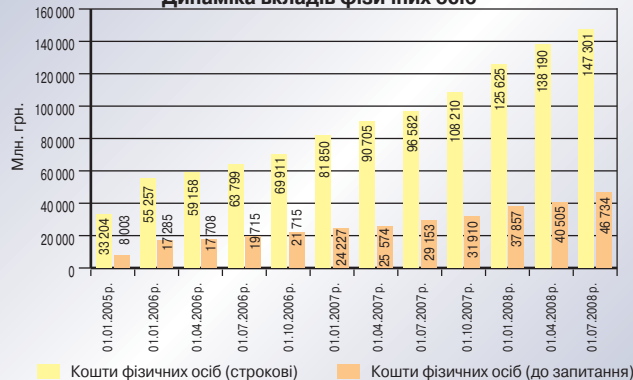
Динаміка балансового та статутного капіталу

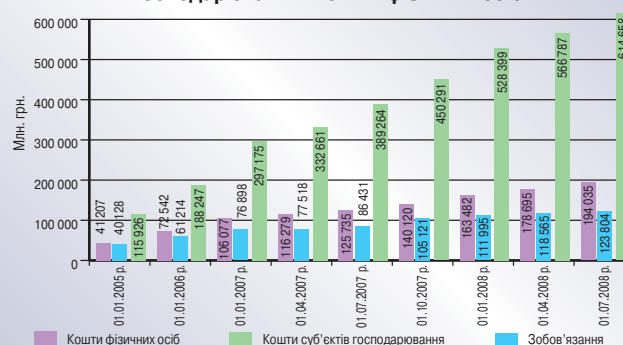
Щоквартальна динаміка доходів та витрат банків України

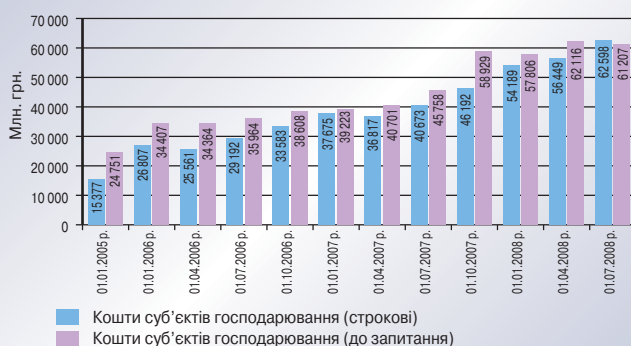
Динаміка вкладів фізичних осіб

Динаміка зобов'язань, коштів суб'єктів господарювання і коштів фізичних осіб

Динаміка коштів суб'єктів господарювання

Динаміка кредитного портфеля, кредитів, наданих суб'єктам господарювання та фізичним особам

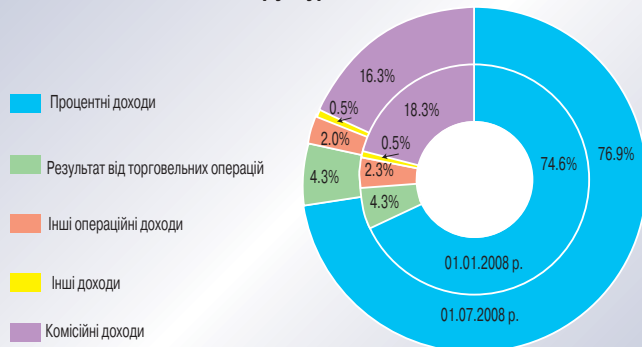

Кількість банків та філій банків за регіонами

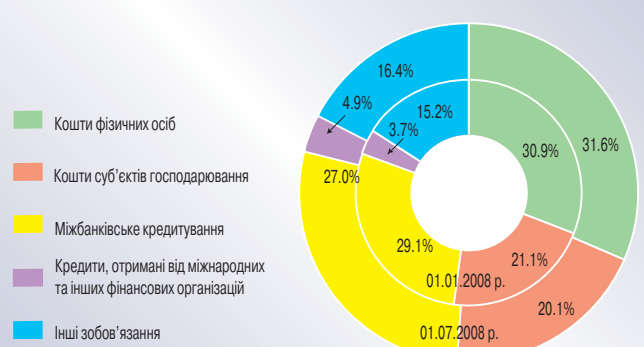

*За попередніми даними.

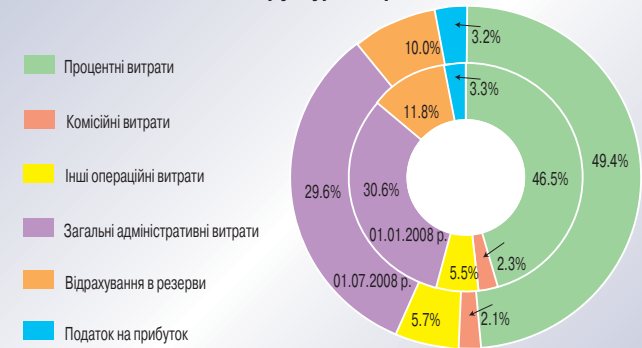
Структура доходів

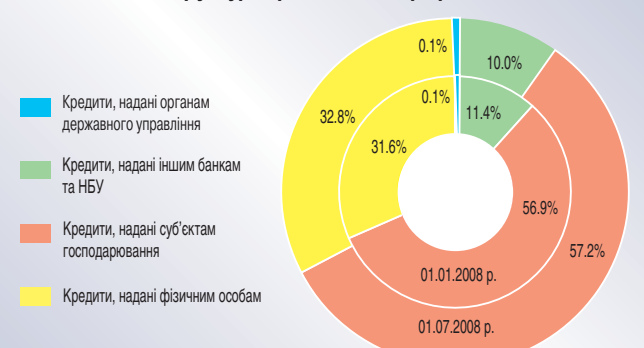
Структура зобов'язань

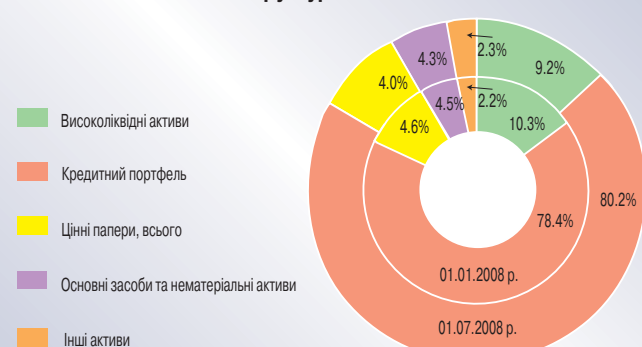
Структура витрат

Структура кредитного портфеля

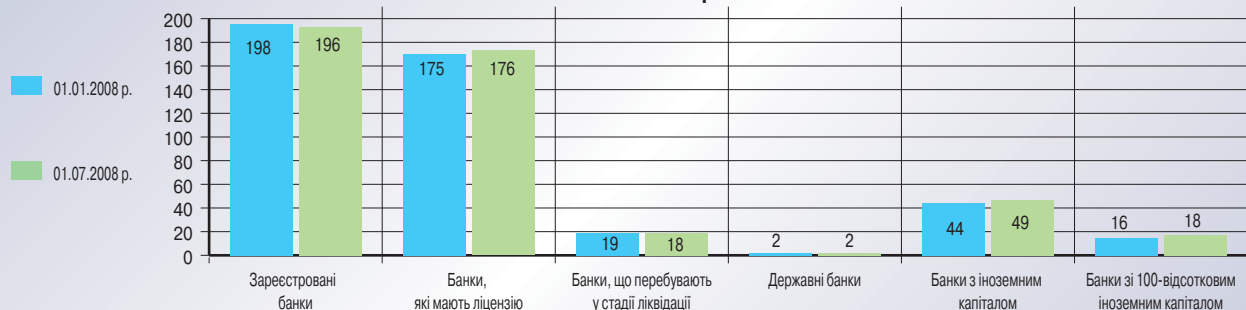
Структура активів

Структура капіталу

Кількість банків в Україні

На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено працівниками управління аналізу діяльності системи банків департаменту методології банківського регулювання та нагляду Національного банку України.

АННОТАЦИИ

С днём рождения, Украинская держава!

Приветствие ко Дню независимости Украины.

Государственные награды Украины.

Сообщение о награждении Президентом Украины орденом “За заслуги” II степени директора, начальника управления банка “Ренессанс-капитал” Д. Маркова по случаю Дня банковских работников.

Станислав Аржевитин. *Роль государства в структурной перестройке экономики.*

Анализируются причины кризисных явлений в отечественной экономике. Предлагаются пути их преодоления.

О выпуске в обращение памятных монет “Рак”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание памятных монет номиналами 2 и 5 гривень, посвященных созвездию Рака. Фотоизображения аверса и реверса монет.

Виктория Сузанская. *Определены лучшие монеты года.*

Подведение итогов конкурса НБУ «Лучшая монета 2007 года».

О выпуске в обращение юбилейной монеты “Роман Шухевич”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание юбилейной монеты номиналом 5 гривень, посвященной одному из лидеров украинского освободительного движения 20–50-х годов XX века, генерал-хорунжему и главному командиру Украинской Повстанческой Армии Роману Владимировичу Шухевичу (1907–1950). Фотоизображение аверса и реверса монеты.

О выпуске в обращение юбилейной монеты “850 років м. Снятину”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание юбилейной монеты номиналом 5 гривень, посвященной 850-летию города Снятина Ивано-Франковской области. Фотоизображение аверса и реверса монеты.

Леонид Волошок, Ирина Царик. *Социальная ответственность банков и необходимость влияния на нее государства.*

Аргументируется необходимость внедрения в банковскую деятельность социальной ответственности бизнеса и поддержки ее со стороны государства.

Андрей Папуша. *Деньги и люди: война или мир?*

Отчет о международных философско-экономических чтениях “Философия финансовой цивилизации: человек в мире денег”, состоявшихся в июне 2008 года во Львовском национальном университете имени Ивана Франко.

Людмила Патрикац. *Корпоративная социальная ответственность: мода, феномен или обязательный элемент гражданского общества?*

Репортаж из дискуссионного клуба, на котором обсуждались вопросы корпоративной социальной ответственности.

Официальный курс гривни к иностранным валютам, устанавливаемый Национальным банком Украины один раз в месяц (за июнь 2008 года).

Официальный курс гривни к иностранным валютам, устанавливаемый Национальным банком Украины ежедневно (за июнь 2008 года).

Ольга Значкова. *Уменьшение полезности основных средств и нематериальных активов.*

Приведены практические рекомендации по разработке банками методики определения уменьшения полезности основных средств и нематериальных активов.

Основные монетарные параметры денежно-кредитного рынка Украины в июне 2008 года.

Объемы кредитов, предоставленных Национальным банком

для поддержания ликвидности банков Украины, средневзвешенная процентная ставка по кредитам, предоставленным Национальным банком для поддержания ликвидности банков Украины, процентные ставки банков по кредитам и депозитам в национальной валюте, динамика роста денежной массы по состоянию на 01.07.2008 г.

Александр Берегуля. *Факторы повышения конкурентоспособности банка на рынке ипотечного кредитования.*

Раскрыты суть и проблематика банковской конкуренции в контексте ипотечного кредитования. Определены параметры конкурентной борьбы в банковской сфере, инструменты и механизмы, способствующие повышению конкурентоспособности банковских учреждений.

Игорь Волошин. *Прогноз влияния кредитного риска на ликвидность и процентные поступления банка.*

Предложен авторский подход к оценке влияния кредитного риска на ликвидность и процентные поступления банка.

Елена Гринько, Владимир Хохлов. *Прогнозирование ресурсов банковских учреждений.*

Исследуется слабо изученная в Украине проблема прогнозирования банковских ресурсов. Разработка экономико-математического метода, по мнению авторов, позволит прогнозировать динамику банковских ресурсов, обеспечит банковский менеджмент инструментарием для принятия решений и эффективного влияния на банковские процессы.

Основные показатели деятельности банков Украины на 1 июля 2008 года.

Александр Заец. *Европейский опыт — опора и путеводитель для банковской системы Украины на пути интеграции в мировое финансовое пространство.*

Заметки с III Международной научно-практической конференции “Международная банковская конкуренция: теория и практика”, которая 15–16 мая состоялась в Украинской академии банковского дела НБУ (г. Сумы).

Официальный список банков Украины, включенных в Государственный реестр банков.

Список содержит основные данные о банках: официальное название, вид собственности, уставной капитал, даты регистрации и получения лицензии НБУ, юридический адрес, количество филиалов по состоянию на 01.07.2008 г.

Банки, исключенные из Государственного реестра банков Украины (24.06.1992 г. — 01.07.2008 г.).

Динамика финансового состояния банков Украины на 1 июля 2008 года.

Елена Шевцова. *Анатомия финансового мониторинга.*

Рецензия на учебное пособие «Финансовый мониторинг в банке».

Оксана Мелих. *Валютно-курсовая политика и ее влияние на финансовую безопасность государства.*

Рассматривается сущность финансовой безопасности государства. Систематизированы факторы, несущие угрозу финансовой стабильности. В частности, проанализированы особенности влияния политики обменного курса и курсовой динамики национальной денежной единицы на состояние финансовой безопасности страны.

Андрей Журков. *Национальная система массовых электронных платежей: обзор развития во втором квартале 2008 года.*

Обзор развития НСМЭП во втором квартале 2008 года в сравнении с аналогичными показателями 2007 года.

Рынок государственных ценных бумаг Украины в июне 2008 года.

ANNOTATIONS

Happy Birthday, Ukraine!

A greeting on Ukraine's Independence Day.

State awards of Ukraine.

Report on awarding the director, head of the division of the Ltd Bank Renaissance Capital D. Markov the Order of Merit of the II degree by the President of Ukraine on the occasion of the Bank Employees' Day.

Stanislav Arzhevitin. *A role of the state in the restructuring of the economy.*

Discussed are reasons of crises in the economy of Ukraine. Given are ways to overcome them.

Putting into circulation the commemorative coin "Cancer".

Official report on putting into circulation the 5 and 2 hryvnia commemorative coins from the "Signs of the Zodiac" series dedicated to Cancer. Obverse, reverse, and numismatic description of the coins are enclosed.

Viktoria Suzanska. *The best coins of the year were determined.*

NBU contest *The Best Coin of 2007* was summed up.

Putting into circulation the commemorative coin "Roman Shukhevych".

Official report on putting into circulation the 5 hryvnia commemorative coin dedicated to one of the leaders of Ukrainian liberation movement in the twenties - fifties of the 20th century, cornet general, Ukrainian Insurgent Army commander Roman Shukhevych (1907–1950). Obverse, reverse and numismatic description of the coin are enclosed.

Putting into circulation the commemorative coin "850 Years of the Town of Sniatyn".

Official report on putting into circulation the 5 hryvnia commemorative coin dedicated to 850 years of the town of Sniatyn (Ivano-Frankivsk region). Obverse, reverse and numismatic description of the coin are enclosed.

Leonid Voloshok, Iryna Tsaryk. *Social responsibility of banks and the necessity of state impact on it.*

Grounded is the necessity of the implementation of business social responsibility in banking and the support of the responsibility from the part of the state.

Andrii Papusha. *Money and people: war or peace?*

Report on the International philosophic and economic readings *The Philosophy of Financial Civilization: a Man in Money World* held in June 2008 in the Ivan Franko Lviv National University.

Liudmyla Patrikats. *Corporate social responsibility: fashion, phenomenon, or an obligatory element of civil society?*

Reportage from the debating society where corporate social responsibility was discussed.

Official exchange rate of hryvnia against foreign currencies established monthly by the National Bank of Ukraine (in June 2008).

Official exchange rate of hryvnia against foreign currencies established daily by the National Bank of Ukraine (in June 2008).

Olha Znachkova. *A decrease in fixed and intangible assets profitability.*

Given are practical guidelines for banks on the development of methods for determination of a decrease in the profitability of fixed and intangible assets.

Major monetary parameters of the monetary market of Ukraine in June 2008.

Volumes of NBU credits for support of banks' liquidity, average weighted interest rates on NBU credits for support of banks' liquidity, interest rates of banks on national currency credits and deposits, dynamics of money supply growth as of 1 July 2008.

Oleksandr Berehulia. *Factors of an increase in competitive capacity of a bank on the mortgage market.*

Considered are the essence and problems of bank competition in the context of mortgage crediting. Determined are characteristics of the competitive activity in the banking sphere as well as mechanisms and instruments facilitating an increase in competitive capacity of banking institutions.

Ihor Voloshyn. *A forecast of credit risk impact on bank's liquidity and interest return.*

Given is author's approach to assessment of credit risk impact on bank's liquidity and interest return.

Olena Hryenko, Volodymyr Khokhlov. *A forecast of banking institutions resources.*

Discussed is a problem of bank resources forecast which is weakly explored in Ukraine. The authors consider that the development of economic and mathematic method will make it possible to forecast the dynamics of bank resources and provide the banking management with the instrument for making decisions which will have an effective impact on banking processes.

Main indicators of activities of Ukrainian banks as of 1 July 2008.

Oleksandr Zaiets. *The European experience as a guide for the banking system of Ukraine to integration into the world financial environment.*

Short commentary on the III International scientific and practical conference *International Banking Competition: Theory and Practice* held on 15 – 16 May 2008 in the Ukrainian Banking Academy in the City of Sumy.

Official list of Ukrainian banks included in the State Register of Banks.

The list contains basic data about banks i.e. official name, pattern of ownership, authorized capital, legal address, dates of registration and NBU licensing, and the number of branches as of 1 July 2008.

Banks excluded from the State Register of Banks of Ukraine (24 June 1992 – 1 July 2008).

Dynamics of financial performance of Ukrainian banks as of 1 July 2008.

Olena Shevtsova. *The anatomy of financial monitoring.*

Review of the textbook *Financial monitoring in a bank.*

Oksana Melykh. *Exchange rate policy and its impact on state financial security.*

Considered is the essence of the financial security of a state. Systematized are factors threatening the financial stability. Particularly, given are peculiarities of the impact of exchange rate policy and the dynamics of the exchange rate of the national monetary unit on country's financial security.

Andrii Zhurkov. *The National System of Mass Electronic Payments: review of the development in the second quarter of 2008.*

Review of the NSMEP development in the second quarter of 2008 compared with the respective indicators of 2007.

Government securities market in Ukraine in June 2008.